

Kuka vastaa?

Sananvapaus ja päätoimittajan vastuu
muuttuvassa mediassa

Lapin yliopisto

Oikeustieteiden tiedekunta

Oikeusinformatiikka

Viestintäoikeuden maisteritutkielma

Syksy 2013

Marjo Oikarinen

Lapin yliopisto, oikeustieteiden tiedekunta

Työn nimi: Kuka vastaa? Sananvapaus ja päätoimittajan vastuu muuttuvassa mediassa

Tekijä: Marjo Oikarinen

Opetuskokonaisuus ja oppiaine: oikeusinformatiikka/viestintäoikeus

Työn laji: Tutkielma_x_Laudaturtyö__Lisensiaatintyö__Kirjallinen työ__

Sivumäärä: XII + 106 s.

Vuosi: 2013

Tiivistelmä:

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimien (EIT) on antanut Suomelle lukuisia langettavia päätöksiä sananvapauden rikkomisesta. Median sananvapautta on rajoitettu yksityisyydensuojan takia, vaikka rajoittaminen ei ole ollut välttämätöntä demokraattisessa yhteiskunnassa. EIT:n linjausten jälkeen suomalaiset tuomioistuimet ovat oppineet punnitsemaan näitä kahta perusoikeutta vastakkain ja perustelemaan ratkaisunsa paremmin. Vuoden 2014 alussa rikoslakiin tulee muutoksia, joissa linjaukset otetaan huomioon. Tutkielmassa käydään läpi keskeisiä EIT:n ja korkeimman oikeuden sananvapausratkaisuja ja osoitetaan, miten KKO:n linja on muuttunut sananvapausmyönteisemmäksi.

Toinen keskeinen tavoite oli tutkia, miten kohta 10 vuotta voimassa ollut laki sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä on muuttanut päätoimittajan vastuuta. Lain 13 §:ssä on säädetty päätoimittajarikkomuksesta, josta vastaava toimittaja voidaan tuomita, jos hän olennaisesti laiminlyö toimitustyön johtamis- ja valvontavelvollisuutensa. Painovapauslain aikana päätoimittaja oli viimekätisessä vastuussa rikollisesta ilmaisusta, vaikka hän ei olisi nähnyt sisältöä ennen julkaisua. Päätoimittajarikkomuksesta on annettu alioikeuksissa vain neljä tuomiota, joista yksi muuttui hovioikeudessa rikoslain mukaiseksi osallisuusvastuuksi. Kaikki lainvoimaiset käräjäoikeustuomiot koskivat toimitusten ulkopuolisten kirjoituksia. Päätoimittajan vastuu alaistensa tekemisestä on selvästi vähentynyt, jos hän ei osallistu päivittäiseen lehdentekoon, ja vastuuta on siirretty alemmille esimiehille.

Kolmanneksi pohdin lehtien välisen yhteistyön vaikutuksia vastuukysymyksiin. Media on murroksessa ja työpaikat vähenevät nopeasti, kun sisältöjä luetaan ilmaiseksi verkossa eikä tilata lehtiä. Siksi konsernit ovat ryhtyneet myymään toisilleen juttuja ja kokonaisia sivuja, joita julkaistaan eri puolella Suomea. Jokainen lehti on vastuussa julkaisemistaan sisällöistä, mutta yhteistyössä on korostettu tekijän vastuuta. Vastuuta ei ainakaan vielä ole jouduttu puntaroimaan tuomioistuimissa, joten haastattelin päätoimittajia, jotka tulkitsevat vastuukysymyksiä vähän eri tavoin. Verkon keskustelupalstat, vihapuhe ja tiedon nopea leviäminen verkossa tuovat omat haasteensa medialle.

Avainsanat: sananvapaus, yksityisyys, EIT, kunnia, yksityiselämä, vihapuhe, päätoimittajarikkomus, joukkotiedotus, media

Suostun tutkielman luovuttamiseen Rovaniemen hovioikeuden käyttöön_x_

Suostun tutkielman luovuttamiseen kirjastossa käytettäväksi_x_

Suostun tutkielman luovuttamiseen Lapin maakuntakirjastossa käytettäväksi_x_
(vain Lappia koskevat)

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO	1
1.1. Aiheen ajankohtaisuus ja keskeiset tutkimuskysymykset	1
1.2. Tutkimusmenetelmät ja tutkimuksen rajaukset	3
2. SANANVAPAAUS LAINSÄÄDÄNNÖSSÄ.....	6
2.1. Kansainväliset perus- ja ihmisoikeudet	6
2.2. Euroopan unionin perusoikeuskirja.....	9
2.3. Suomen perusoikeusjärjestelmä	11
2.4. Laki sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä	15
2.5. Sananvapausrikokset ja rikoslakiin tulevat uudistukset	18
3. VASTUU JOUKKOViestinnässä	22
3.1. Tekijänvastuu	22
3.2. Päätoimittajavastuu	24
4. MEDIAN ITSESÄÄNTELY	28
4.1. Eettiset koodit ja niiden merkitys	28
4.2. Suhde lainsäädäntöön	29
4.3. Itsesääntely muissa maissa	32
4.4. Suomalaisen itsesääntelyn kehitys	35
5. SANANVAPAUDEN LINJAUKSET TUOMIOISTUIMISSA	40
5.1. EIT:n tulkintakäytäntö ja langettavien päätösten merkitys	40
5.1.1. Selistö v. Suomi.....	40
5.1.2. Karhuvaara ja Iltalehti v. Suomi.....	43
5.2. Korkeimman oikeuden muuttunut linja.....	45
5.2.1. Epäonnistunut punninta ja päätoimittajan vapauttaminen.....	47
5.2.2. Päätoimittajarikkomuksen tulkinta.....	50
5.2.3. Sananvapaustyöryhmän esiin tuomat muutosta kuvaavat tapaukset	52
5.2.4. Muita viimeaikaisia ratkaisuja sananvapaudesta ja vastuunjaosta	577
5.3. Syyksi luetut päätoimittajarikkomukset	61

5.3.1. MOT-ohjelman vastaavan toimittajan tuomio	62
5.3.2. Kansan Uutisten päätoimittajan tuomio	63
5.3.3. Iisalmen kaupunkilehden päätoimittajan tuomio	65
5.3.4. Aamuset-lehden päätoimittajan tuomio.....	68
6. SANANVAPAAUS JA VASTUU RUOTSISSA JA BRITANNIASSA	71
6.1. Ruotsin sananvapausjärjestelmä.....	71
6.1.1. Medialainsäädäntö.....	71
6.1.2. Oikeuskäytäntöä	74
6.2. Sananvapaus Britannian common law -järjestelmässä.....	75
6.2.1. Medialainsäädäntö ja tuomioistuimet.....	75
6.2.2. Oikeuskäytäntöä	77
6.2.3. Median puolustuskeinot	79
7. JOUKKOVIESTINNÄN UUDET MUODOT JA VASTUU	82
7.1. Verkkoviestinnän tuomat muutokset ja ongelmat	822
7.1.1. Rangaistava vihapuhe verkossa	83
7.1.2. Vastuu ennako- ja jälkimoderoiduista keskustelupalstoista	86
7.2. Lehtien välinen yhteistyö ja vastuun ulottuvuudet	899
7.3. Muita uusia ilmiöitä.....	98
8. LOPUKSI.....	102

LÄHDELUETTELO

I. KIRJALLISUUS JA ARTIKKELIT

Bruun Lars ja Nordenstreng Kaarle: Kansainvälisestä oikeudesta journalistietiiikkaan. Teoksessa Kansainvälinen journalistietiiikka, toim. Kaarle Nordenstreng. Helsinki 1992.

Carey Peter (toim.), Armstrong Nick, Lamont Duncan, Quartermaine James: Media Law. Lontoo 2010.

Hannula Ilari ja Neuvonen Riku: Internetin keskustelupalstan ylläpitäjän vastuu rasistisesta aineistosta. Lakimies 3/2011, s. 527–548.

Herkman Juha: Journalismi markkinoilla, konserni- ja mediajournalismia. Teoksessa Journalismi murroksessa, toim. Esa Väliaverronen. Helsinki 2009.

Hirsjärvi Sirkka ja Hurme Helena: Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki 2001.

Hirvonen Ari: Mitkä metodit? Opas oikeustieteen metodologiaan. Helsinki 2011.

Hossa Johanna: Sananvapauserikokset, vainoaminen ja viestintärauhan rikkominen, lausuntotiivistelmä. Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 49/2012.

Huovinen Sakari: Journalismin itsesääntely jäänyt ajastaan jälkeen. Viestintäoikeuden vuosikirja 2009, s. 25–50. Helsinki 2009.

Illman ym.: Vihapuhetyöryhmän raportti, Dnro 17/34/11. Oikeusministeriön julkaisuja 2012.

Innanen Antti ja Saarimäki Jarkko: Internetoikeus. Porvoo 2012.

Jokinen Heikki: Muuttuuko journalismi juristeriaksi? Journalismikritiikin vuosikirja 2013, s. 60–61. Tampere 2013.

Juntunen Laura: Kiireen ja kilpailun haasteet journalistiselle etiikalle. Teoksessa Journalismi murroksessa, toim. Esa Väliaverronen. Helsinki 2009.

Jyrkiäinen Jyrki: Sanomalehdistö. Teoksessa Suomen mediamaisema, toim. Nordenstreng Kaarle ja Wiio Osmo A. Jyväskylä 2012.

Kuutti Heikki ja Manninen Ville: Verkon pelisäännöt hukassa medialta. Journalismikritiikin vuosikirja 2013, s. 81–87. Tampere 2013.

Marttunen Matti, Matikkala Jussi ja työryhmä: Sananvapauserikokset, vainoaminen ja viestintärauhan rikkominen. Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 24/2012.

McBride-komissio: Journalistien oikeudet ja velvollisuudet. Teoksessa Kansainvälinen journalistietiiikka, toim. Nordenstreng Kaarle. Helsinki 1992.

- Mill John Stuart: *On Liberty*. Lontoo 1859. Painos vuodelta 1987, Iso-Britannia.
- Mäntylä Jorma: *Journalistin etiikka*. Helsinki 2008.
- Neuvonen Riku: *Sananvapauden sääntely Suomessa*. Vantaa 2012.
- Neuvonen Riku: *Median, tuomioistuinten vai poliitikkojen sananvapaus? Journalismikritiikin vuosikirja 2010*, s. 31–39. Tampere 2010.
- Neuvonen Riku: *Viestintäoikeuden perusteet*. Lahti 2008.
- Neuvonen Riku: *Sananvapaus, joukkoviestintä ja sääntely*. Jyväskylä 2005.
- Nieminen Hannu: *Joukkoviestinnän ja sen julkisen sääntelyn perusteet*. Teoksessa *Viestintäoikeus*, toim. Kulla ym. Vantaa 2002.
- Nordenstreng Kaarle ja Wiio Osmo A.: *Viestintäjärjestelmä*. Teoksessa *Suomen mediamaisema*, toim. Nordenstreng Kaarle ja Wiio Osmo A. Jyväskylä 2012.
- Ojanen Tuomas: *EU-oikeuden perusteita*. Helsinki 2010.
- Ollila Riitta: *Sananvapaus*. Pieksämäki 2004.
- Paasonen Jyri ja Sutela Mika: *Rikollisuus- ja rangaistuslajit sosiaalisessa mediassa*. Edilex 2012/11.
- Pesonen Pirkko: *Viestintäoikeuden käsikirja*. Helsinki 2011.
- Ruotsalainen Jani: *Mitä saa sanoa? Sananvapauden oikeudelliset rajat yksityistä ihmistä käsittelevissä joukkoviestimissä*. Rovaniemi 2006.
- Saarenpää Ahti: *Oikeusinformatiikka*. Teoksessa *Oikeusjärjestys, osa I*. Porvoo 2012.
- Saarenpää Ahti: *Henkilö- ja persoonallisuus oikeus*. Teoksessa *Oikeusjärjestys, osa I*. Jyväskylä 2009.
- Saarenpää Ahti: *Yksityisyys, yksityiselämä ja yksilön suoja – Yksityisyyden käsitteellistä kuvausta*. Teoksessa *Professori Kyösti Holman juhla-kirja*, s. 313–338. Rovaniemi 2002.
- Saari Heikki: *Toimituksesta tuli tehdas*. Journalismikritiikin vuosikirja 2013, s. 52–57. Tampere 2013.
- Salminen Esko: *Vaikeneva valtiomahti*. Helsinki 1996.
- Sorvari Katariina: *Vastuu tekijänoikeuden loukkauksesta erityisesti verkkoympäristössä*. Vantaa 2005.
- Tiilikka Päivi: *Päätoimittajan vastuu yleisön tuottamasta verkkosisällöstä*. *Lakimies* 1/2012, s. 53–78.
- Tiilikka Päivi: *Lähdesuoja Iso-Britanniassa*. Raportissa *Lähdesuoja: normit, ideaalit ja käytännöt*, toimittanut Mörä Tuomo. Helsingin yliopisto, *Viestinnän tutkimusraportteja* 3/2011. Helsinki 2011.

Tiilikka Päivi: Sananvapaus, yksilönsuoja ja lähdesuoja Ruotsissa, Norjassa ja Alankomaissa sekä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännössä. Oikeusministeriön selvityksiä ja ohjeita 54/2010.

Tiilikka Päivi: Journalistin sananvapaus. Helsinki 2008.

Tiilikka Päivi: Sananvapaus ja yksilön suoja. Vantaa 2007.

Uimonen Risto: Median mahti. Juva 2009

Vuortama Juri: Journalistietiikan kehitys Suomessa ja Euroopassa. Tiedotusopin pro gradu -tutkielma. Tampere 2003.

Vuortama Timo: Hyvä lehtimiestapa. Rauma 1984.

Warnling-Nerep Wiweca & Bernitz Hedvig: En orientering i tryckfrihet & yttrandefrihet. Stockholm 2013.

II. VIRALLISLÄHTEET

HE 19/2013: Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi rikoslain, pakkokeinolain 10 luvun 7 §:n ja poliisilain 5 luvun 9 §:n muuttamisesta.

HE 317/2010: Hallituksen esitys eduskunnalle Euroopan neuvoston tietoverkkorikollisuutta koskevan yleissopimuksen lisäpöytäkirjan hyväksymisestä ja laiksi sen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta (rasististen ja muukalaisvihamielisten tekojen kriminalisointi).

HE 60/2010: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi Suomen perustuslain muuttamisesta.

HE 54/2002: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 194/2001: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi tietoyhteiskunnan palvelujen tarjoamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 184/1999: Hallituksen esitys eduskunnalle yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkaamista koskevien rangaistussäännösten uudistamiseksi.

HE 309/1993: Hallituksen esitys eduskunnalle perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta.

HE 94/1993: Hallituksen esitys eduskunnalle rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen toisen vaiheen käsittäviksi rikoslain ja eräiden muiden lakien muutoksiksi.

KM 1992:3: Perusoikeuskomitean mietintö

LaVM 28/2002: Lakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevan lainsäädännön uudistamiseksi (HE 44/2002).

PeVM 25/1994: Perustuslakivaliokunnan mietintö n:o 25 hallituksen esityksestä perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta (HE 309/1993).

III. OIKEUSTAPAUKSET

EIT: Lahtonen vs. Suomi 17.1.2010. Sananvapaus.

EIT: Saaristo and Oths v. Finland 12.10.2010. Freedom of expression.

EIT: Karhuvaara and Iltalehti v. Finland 16.11.2004. Freedom of expression.

EIT: Selistö v. Finland 16.11.2004. Freedom of expression.

EU-tuomioistuin: Schmidberger Internationale Transporte Planzüge v. Österreich, C-112/00, 12.6.2003

KKO 2013:70. Kunnianloukkaus.

KKO 2013:69. Törkeä kunnianloukkaus, yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen.

KKO 2012:58. Uskonrauhan rikkominen, kiihottaminen kansanryhmää vastaan.

KKO 2011:101. Törkeä kunnianloukkaus.

KKO 2011:100. Ylimääräinen muutoksenhaku, tuomion purkaminen, ihmisoikeusloukkaus.

KKO 2011:72. Yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen.

KKO 2011:71. Kunnianloukkaus.

KKO 2010:88. Törkeä kunnianloukkaus, lähdesuoja, tahallisuus.

KKO 2010:39. Yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen, hyödyn menettäminen.

KKO 2009:3. Yksityiselämän suoja, kunnianloukkaus, salassapitorikos.

KKO 2006: 62. Kunnianloukkaus. Päätoimittajarikkomus (ei julkaistu).

KKO 2005:82. Yksityiselämän suoja.

KKO 1997:81. Yksityiselämän suoja, kun nimi oli jo julkaistu muissa tiedotusvälineissä.

KKO 1997:80. Yksityiselämän suoja. Nimen julkaiseminen.

KKO 1991:79. Vahingonkorvausvastuu lehtijutun aiheuttamasta taloudellisesta vahingosta.

Kouvolan HO 12.12.2011/1146. Kiihottaminen kansanryhmää vastaan.

Turun HO 31.1.2011/192. Kunnianloukkaus, perusoikeudet, sananvapaus, lähdesuoja, Euroopan ihmisoikeussopimus.

Helsingin HO 25.5.2007/1662, R 07/629. Kiihottaminen kansanryhmää vastaan. Päätoimittajarikkomus. (Lainvoimainen.)

Iisalmen KO 3.6.2008, R 08/184. Päätoimittajarikkomus. (Lainvoimainen.)

Porvoon KO 8.1.2007, R 07/22. Kiihottaminen kansanryhmää vastaan. Päätoimittajarikkomus.

Varsinais-Suomen KO 2.11.2011, R 11/1873. Kunnianloukkaus. Päätoimittajarikkomus. (Lainvoimainen.)

IV. ASIAKIRJAT

Julkisen sanan neuvoston perussopimus 9.11.2012 (voimaan 1.1.2013)

V. LEHTIARTIKKELIT

Kaartamo Outi: ”Julkkiksen yksityisyys” ja ”Turpaan tuli”, Helsingin Sanomien Kuukausiliite 6/2013 n:o 495.

Kempainen Susanna: ”Magneettimedian kirjoituksista sakkoja”, Kaleva/uutisaukeama 22.10.2013.

Kempainen Susanna: ”Magneettimedialle kovat vaateet”, Kaleva/uutisaukeama 31.5.2013.

Kymäläinen Pekka: ”Miksei Venäjältä vieläkään voi puhua normaalisti?” Aamulehti/kulttuuriosasto 8.5.2011.

Luukka Teemu ja Niemeläinen Jussi: ”Sanoma keskittyy Suomeen ja Hollantiin”, Helsingin Sanomat/talous 1.11.2013

Mantila Markku: ”Printtimedialle vaikeudet eivät yllätä”, Kaleva/kotimaa 2.11.2013.

Mantila Markku: Valitut/Kalevan pääkirjoitussivu 25.8.2013.

Marjanen Annu: ”Hallitaanko Britanniaa kuin Venäjää?”, STT/Kaleva/ulkomaat 28.8.2013.

Ollila Riitta: ”KKO:n on tarkistettava käsitystään sananvapaudesta”, Helsingin Sanomat/Sunnuntaidebatti 22.2.2009.

Parkkonen Tommi: ”Halla-aho eroaa – Eerola tilalle”, Iltalehti/kotimaa 13.6.2012.

Turunen Tommi: ”Yleisradion arvostelijan kelkka kääntyi”, Iisalmen Sanomat/kotimaa 20.7.2013.

Vainio Juha: ”Syytteet Aamulehteä vastaan nurin”, Aamulehti/kotimaa 4.9.2013.

Varis Olli: ”Nettiherjoista sakkoja – Susan ja syytetyt vaikenivat”, Iltalehti 4.11.2008.

Vasama Tanja: ”Näyttelijä Grant laajensi salakuuntelusyhtöksiä”, Helsingin Sanomat/ulkomaat 22.11.2011.

Vihavainen Suvi: ”Hovioikeus vapautti Helsingin Sanomat häirintäkirjoituksesta”, Helsingin Sanomat/kotimaa 30.8.2012.

Virranta Riikka: ”Rajan vetäjä”, Suomen Lehdistö 4/2012 s. 12–13.

VI. INTERNET-LÄHTEET

Alliance of Independent Press Councils of Europe (Euroopan itsenäisten lehdistöneuvostojen liitto), www.aipce.net

Allmänhetens pressombudsman (Ruotsin lehdistöasiamies), www.po.se

Andersson Billy: ”Dags att pensionera chefredaktören”, 9.10.2009, www.resume.se

Aro Jessikka: Kalevan päätoimittaja: ”Lohkaisu oli aika hyvä”, Yle Uutiset 26.8.2013, www.yle.fi

Europa Press Releases 7.7.2010, www.europa.eu/rapid/press-release

Journalistin ohjeet ja niiden liite yleisön tuottamasta aineistosta tiedotusvälineiden verkkosivuilla sekä aikaisemmat ohjeet, www.jsn.fi

JSN:n lausuma 3420/L/04: Lausuma julkisuuden henkilöiden yksityisyyden suojaa koskevassa asiassa, www.jsn.fi

JSN:n periaatelausuma: Yksityiselämä (hyväksytty 1980) 22.1.2008, www.jsn.fi

JSN:n päätös 5223/SL/13, vapauttava (Kaleva), 6.11.2013, www.jsn.fi

JSN:n päätös 5241/SL/13, vapauttava (Kaleva), 6.11.2013, www.jsn.fi

JSN:n päätös 5252/SL/13, vapauttava (Kaleva) 5.9.2013, www.jsn.fi

JSN:n päätös 4383/SL/10, langettava (Helsingin Sanomat), 11.11.2010, www.jsn.fi

Julkisen sanan neuvoston toimintakertomus 2010, www.jsn.fi

Kaleva/Juttutupa: Keskustelun ja kommentoinnin säännöt, www.kaleva.fi

Ketkä ovat JSN:n takana, www.jsn.fi

Laakso Mikko: ”Muutama sananen tavoiteohjelmastamme” 13.9.2013, www.kokoomusnuoret.fi

Länkinen Tiina: ”STT-Lehtikuva aloittaa yt:t”, Yle Uutiset 24.9.2013, www.yle.fi

MacDonald Kevin: ”GASP-raportti: Järjestäytyneiden juutalaisten yhteisö vastustaa sananvapautta” 24.10.2013, www.magneettimedia.com

Nazarenko Salla: ”Jalkapallofanin ihmisarvo” 14.10.2013, www.jsn.fi

Press Complaints Commission (Britannian lehdistön itsesääntelyelin), www.pcc.org.uk

STT: ”Henkilötietojen saanti kaupparekisteristä vaikeutuu”, www.kaleva.fi

Tontti Jarkko 2012: ”Kunnianloukkaus ja sananvapaus”, www.jarkkotontti.net/blog/esseita-ja-arvostelua

Turunen Miia: ”Britannian lehdistölle tulossa kiistelty vahtikoira”, Yle Uutiset, www.yle.fi

Uimonen Risto: ”Ruotsin suuret lehdet tiukentavat linjaansa.” 31.8.2011, www.jsn.fi

Uutiset/Piilomainontalausuma valmisteilla 16.10.2013 ja Kannanotto sananvapauden rajoittamispyrkimyksistä 19.6.2013, www.jsn.fi

Virolainen Jyrki: ”Ihmisoikeustuomioistuimelta Suomelle jälleen kaksi langettavaa tuomiota sananvapauden rikkomisesta.” 10.7.2010, www.jyrkivirolainen.blogspot.com

Washington News Council (Washingtonin osavaltion medianeuvosto), www.wanews-council.org

VII. HAASTATTELUT

Aamulehden päätoimittajan Jorma Pokkisen haastattelu 9.8.2013.

Helsingin Sanomien entisen päätoimittajan Mikael Pentikäisen haastattelu 30.8.2013

Kalevan päätoimittajan Markku Mantilan haastattelu 18.7.2013.

Kalevan verkkotuottajan Niiles Nousuniemen haastattelu 29.8.2013.

Julkisen sanan neuvoston puheenjohtajan Risto Uimosen haastattelut 23.11.2011 ja 8.10.2013.

Turun Sanomien päätoimittajan Riitta Monton haastattelu 16.8.2013.

LYHENTEET

EIS	Euroopan ihmisoikeussopimus
EIT	Euroopan ihmisoikeustuomioistuin
HE	hallituksen esitys
HO	hovioikeus
JO	Journalistin ohjeet
JSN	Julkisen sanan neuvosto
KKO	korkein oikeus
KM	komiteanmietintö
KO	käräjäoikeus
LaVM	lakivaliokunnan mietintö
MFL	marknadsföreningslagen (2008:486)
PL	Suomen perustuslaki (11.6.1999/731)
PeVL	perustuslakivaliokunnan mietintö
RF	regeringsformen (SFS 1974:152), Ruotsin hallitusmuoto
RL	rikoslaki (19.12.1889/399)
sananvapauslaki	laki sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä (13.6.2003/460)
sähkökauppalaki	laki tietoyhteiskunnan palvelujen tarjoamisesta (5.6.2002/458)
TF	tryckfrihetsförordningen (1949:105), Ruotsin painovapausasetus
VahL	vahingonkorvauslaki (31.5.1974/412)
YGL	yttrandefrihetsgrundlagen (1991:1469), Ruotsin ilmaisunvapausperustuslaki

1. JOHDANTO

1.1. Aiheen ajankohtaisuus ja keskeiset tutkimuskysymykset

Sananvapaus on yksi perusoikeuksistamme niin oman perustuslakimme kuin Euroopan unionin perusoikeuskirjan mukaan. Se kuuluu myös kansainvälisiin ihmisoikeuksiin. Sananvapaus mainitaan YK:n ihmisoikeuksien julistuksessa vuodelta 1948 ja kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevassa sopimuksessa, joka astui Suomessa voimaan 1976. Juridisesti merkittävin on kuitenkin Euroopan ihmisoikeussopimus (EIS), johon Suomi liittyi vuonna 1990. Jos valtio rikkoo sopimusta, asia voidaan viedä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimeen (EIT), jonka huomautuksilla on todellista vaikutusta lainsäädäntöön ja lakien soveltamiseen.

Länsimaisten joukkotiedotusvälineiden toiminta perustuu sananvapauden ajatukseen. Vapau-teen kuuluu kuitenkin myös vastuu. Sananvapauden käyttöä joukkotiedotusvälineissä ohjataan ja valvotaan kolmella tasolla: oikeudellisella sääntelyllä, median itsesääntelyllä ja tapakulttuurilla. Oikeudellisesti sananvapaudesta ja sen rajoista säännellään lailla sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä. Se astui voimaan 1.1.2004 ja korvasi entisen painovapauslain (1919) ja radiovastuulain (1971).

Sananvapauden vastinparina on usein toinen perusoikeus, PL 10 §:n yksityiselämän suoja. Tuomioistuimet päätyivät ennen turhan usein rajoittamaan sananvapautta yksityisyyden suojaamiseksi. Näitä kahta perusoikeutta pitäisi kuitenkin aina punnita keskenään. Suomi on saanut EIT:ltä useita langettavia ratkaisuja, joiden mukaan sananvapautta on rajoitettu enemmän kuin demokraattisessa yhteiskunnassa on välttämätöntä. Siksi tuomioistuimet ovat viestintäoikeuden tutkijatohtorin Päivi Tiilikan mukaan viime vuosina muuttaneet linjaansa sananvapausmyönteisemmäksi.¹

Sama linja jatkui hallituksen esityksessä HE 19/2013, jonka eduskunta hyväksyi 4.10.2013. Rikoslain 24 lukuun tuli muutoksia yksityiselämää loukkaava tiedon levittämistä (RL 24:8), kunnianloukkausta (RL 24:9) ja törkeää kunnianloukkausta (RL 24:10) koskeviin pykäliin, ja uudella RL 24:8a:lla säädetään myös yksityiselämää loukkaavaan tiedon levittämiseen törkeä tekemuoto. Vankeusrangaistuksesta perustekomuodoissa luovuttiin, kuten Euroopan neuvosto ja EIT ovat ohjeistaneet, eikä törkeän tekemuodon tunnusmerkistössä mainita enää joukkotiedotusvälineen käyttämistä. Lisäksi perustekomuotoihin on lisätty vastuuvapausmomentti, jonka mukaan yksityiselämää loukkaavana tiedon levittämisenä tai kunnianloukkauksena ei pide-

---

¹ Marttunen, Matikkala, sananvapaustyöryhmä 2012 s. 17 ja 61

tä yleiseltä kannalta merkittävän asian käsittelemiseksi esitettyä ilmaisua, jos se ei selvästi ylitä sitä, mitä voidaan pitää hyväksyttävänä.²

Päätoimittajarikkomus säädetään rangaistavaksi sananvapauslain 13 §:ssä. Ennen sananvapauslakia päätoimittajalla oli käännetty todistustaakka, eli hän oli pääsääntöisesti vastuussa kaikesta julkaistusta materiaalista, ellei voinut todistaa menetelleensä huolellisesti. Nykyään päätoimittajan tai vastaavan toimittajan vastuu on toissijaista. Hän vastaa oikeudessa vain, jos hän on rikkonut huolellisuusvelvollisuutensa ja valvontavastuunsa. Tämä on nykyisen sananvapauskäsityksen mukaista: jokainen vastaa itse siitä, mitä julkisuuteen päästää.

Median eettisen itsesääntelyn perustana ovat Suomen Journalistiliiton laatimat Journalistin ohjeet (JO). Niiden noudattamista valvoo joukkoviestinnän työntekijä- ja työnantaja-järjestöjen perustama Julkisen sanan neuvosto (JSN). Tälle sopimus pohjaiselle itsesääntelyelimelle kuka tahansa voi kannella eettisten periaatteiden rikkomisesta. Eettiset ohjeet ovat lakia tiukemmat, jotta hyvän journalistisen tavan määrittely pysyisi median omissa käsissä eikä yhteiskunnan tarvitsisi puuttua siihen.

Kirjoitin sananvapaudesta ja median itsesääntelystä notaariryössäni syksyllä 2011. Tässä maisteritutkielmassa jatkan nykyisen sananvapauskäsityksen määrittelyä ja kahden perusoikeuden, sananvapauden ja yksityisyyden suojan, välistä punnintaa selvittääkseni, miten median vapaus ja vastuu ovat kehittyneet oikeuskäytännössä EIT:n ratkaisujen valossa. Päätavoitteeni on kuitenkin kartoittaa, miten kohta kymmenen vuotta voimassa olleen sananvapauslain mukainen päätoimittajan vastuu toimii.

Media muuttuu nyt niin nopeasti, että vastuukysymykset uusissa julkaisumuodoissa elävät koko ajan. JSN:n kannatusyhdistys hyväksyi syyskuussa 2011 JO:n liitteeksi ohjeet verkon keskustelupalstojen ennako- ja jälkivalvonnasta. Tähän johti ennen kaikkea Norjan joukkosurmien jälkimainingeissa syntynyt keskustelu vihapuheesta verkossa. Verkkokeskustelun valvontavastuu ei kuitenkaan ole ollut aivan yksiselitteistä, vaan on herättänyt monenlaisia mielipiteitä sananvapaudesta ja siihen puuttumisesta. Blogit, Facebook, Twitter ym. ovat uutta sosiaalista mediaa, jonka käyttöön on haettu rajoja itsesääntelyn piirissä.

Laskevat levikit ja ilmoitustulot pakottavat median keksimään säästötapoja. Uudenlaisessa lehtien välisessä yhteistyössä samaa materiaalia vaihdetaan ja julkaistaan useiden konsernien lehdissä. Millainen on päätoimittajavastuu yhteistyössä? Sananvapauslain mukaan julkaisupäätöksen tehnyt vastaa sisällöstä, mutta onko tekijälehdien vastuu muiden julkaisijalehtien

---

² HE 19/2013

mielestä suurempi? Voiko vastuuseen joutua kirjoittava toimittaja yksin, vaikka hänen valtansa on käytännössä vähentynyt ja alempien esimiesten kasvanut, kun lehdet on tuotteistettu ja ennakkosuunnittelu viety mahdollisimman pitkälle? Näihin kysymyksiin etsin vastauksia paitasi oikeuskirjallisuudesta ja oikeuskäytännöstä myös haastatteleamalla päätoimittajia.

Olen itse Kalevan lukemistotuottaja. Käsittelen omien ja toisten lehtien toimittajien juttuja ja päätän niiden julkaisemisesta. Päätoimittaja on delegoinut vastuuta meille alemmille esimiehille, kuten monissa muissakin julkaisuissa. Voimme joutua rikosvastuuseen osallisuudesta, jos hyväksymme julkaistavaksi lainvastaisia sisältöjä.

Selvitän vertailun vuoksi lyhyesti myös Ruotsin ja Britannian medialainsäädännön ja oikeuskäytännön mukaiset vastuujärjestelyt. Ruotsissa päätoimittaja on vastaavana julkaisijana aina vastuussa sisällöstä ja voi vapautua vain erityisistä syistä. Vastuu on yksinomainen: kirjoittaja ei yleensä voi saada rikosvastuuseen. Naapurissamme kuitenkin mietitään, onko yksinomainen vastuu enää nykypäivää.³ Britannian common law -järjestelmä on kehittänyt oikeuskäytännössä vastauksia vastuukysymyksiin, joita lait säätelevät vain osaksi. Kunnianloukkaus-oikeudenkäynneissä vastaajaksi voidaan haastaa toimittaja, päätoimittaja, julkaisija tai kaikki yhdessä.

1.2. Tutkimusmenetelmät ja tutkimuksen rajaukset

Tämä tutkielma kuuluu oikeudenalajaotuksessa viestintäoikeuden alaan. Riku Neuvonen on määritellyt viestintäoikeuden yläkäsitteeksi, jonka alla mediaoikeus keskittyy joukkoviestinnän tutkimukseen⁴. Ahti Saarenpää puolestaan käyttää yläkäsitteenä oikeus-informatiikkaa, jonka hän jakaa yleiseen ja erityiseen osaan. Yksi erityiseen osaan kuuluvista alueista on informaatio-oikeus, joka tutkii muun muassa viestintää koskevia säännöksiä. Saarenpään mukaan informaation välittämiseen liittyvien toimintojen sääntelyn aiheet ulottuvat perinteisestä sananvapaudesta sähköisten kommunikaatioverkkojen erilaiseen kaupalliseen hyödyntämiseen.⁵

Tiilikan mukaan kiinnostus joukkoviestintää koskevien oikeudellisten ongelmien tarkastelua kohtaan on lisääntynyt merkittävästi 2000-luvulta alkaen. Tähän on todennäköisesti osaltaan vaikuttanut perus- ja ihmisoikeuksien vahvistunut asema oikeudellisessa päätöksenteossa.⁶

---

³ Warnling-Nerep ja Bernitz 2013 s. III

⁴ Neuvonen 2005 s. 6

⁵ Saarenpää 2012 s. 455, 509

⁶ Tiilikka 2007 s. 75

Tässäkin tutkielmassa nämä oikeudet ovat keskeisessä osassa, joten tarvitaan myös valtiosääntöoikeutta ja eurooppaoikeutta. Sananvapausrikokset kuuluvat rikosoikeuden alaan, karsimyskorvaukset vahingonkorvausoikeuteen, joka on osa velvoiteoikeutta. Media-alan ja sen itsesääntelyn kehityksen kuvaus taas lähestyy tiedotusoppia, joka kuuluu yhteiskuntatieteisiin. Kuten Tiilikka toteaa, media-oikeudellisia kysymyksiä on usein vaikea hahmottaa, jäsentää ja ratkaista vain yhden oikeudenalan normiston kautta⁷.

Tutkimusmenetelmänä käytän eniten oikeustieteen perinteiseen ydinalueeseen kuuluvaa oikeusdogmatiikkaa eli lainoppia, jonka tutkimuskohteena on voimassaoleva oikeus. Lainopin tehtävänä on tulkita ja systematisoida lakien ja muiden oikeuslähteiden materiaalia ja selvittää näin voimassaolevien oikeusnormien sisältöä. Systematisoinnissa keskeistä on tutkia ja jäsentää oikeudenalojen käsitteitä, oikeusperiaatteita ja teoreettisia rakennelmia. Lisäksi lainoppi punnitsee ja sovittaa yhteen oikeusperiaatteita ja tuottaa siten myös punnintakannanottoja.⁸

Käytän myös oikeusvertailua, eli vertailen suomalaista oikeusjärjestystä ja sen käytäntöjä Ruotsin ja Britannian oikeusjärjestyksiin. Oikeusvertailu on oikeustieteen itsenäinen osa-alue, jossa hyödynnetään lainopin tulkintaa ja systematisointia sekä lainvalmistelua⁹. Lisäksi tarkastelen oikeutta monitieteisesti yhteiskuntatieteen eli tiedotusopin näkökulmasta. Tämä näkökulma lähestyy oikeussosiologiaa, joka hahmottaa oikeuden ja muiden yhteiskunnallisten toiminta-alueiden vuorovaikutussuhteita¹⁰.

Pyrin saamaan tietoa media-alan muutoksista ja vastuunjaosta päätoimittajien teemahaastatteluilla, koska oikeuskäytäntöä ei vielä ole tai sitä on vähän. Teemahaastattelu on muun muassa yhteiskuntatieteissä käytetty puolistrukturoitu tutkimusmenetelmä, jossa ei ole tarkasti muotoiltua kysymyslomaketta, vaan haastattelija voi vaihdella ennalta laadittujen kysymysten sanamuotoa. Se ei kuitenkaan ole yhtä vapaa kuin syvähaastattelu. Teemahaastattelija on alustavasti selvittänyt tutkittavan ilmiön olennaisia osia ja kokonaisuutta. Sen perusteella hän on päättänyt tiettyihin oletuksiin, joiden pohjalta kehittää haastattelurungon. Teemahaastattelun etuna on se, ettei menetelmä ota kantaa haastateltavien määriin tai siihen, miten syvälle mennään. Haastateltavien antamat tulkinnat ja merkitykset ovat keskeisiä.¹¹

Tiilikkan mielestä ei ole perusteltua rajata mediaoikeudellista ongelmanasettelua vain ongelmalähtöisen lainopin tai tarkastelutavan pohjalta. Tarkastelunäkökulman on oltava tarpeeksi laa-

---

⁷ Tiilikka 2007 s. 79

⁸ Hirvonen 2011 s. 21–25

⁹ Hirvonen 2011 s. 26

¹⁰ Hirvonen 2011 s. 29

¹¹ Hirsjärvi ja Hurme 2001 s. 47–48

ja, jotta kaikki relevantit tekijät tulevat otetuiksi huomioon. Mediaoikeudessa tutkitaankin Tiilikan määritelmän mukaan eri oikeudenaloille kuuluvien normistojen leikkauspisteitä erilaisissa joukkoviestintään kuuluvissa tilanteissa. Tutkimuksessa voidaan käyttää hyväksi muiden oikeudenalojen yleisiä oppeja ja kantavana tulkintaperiaatteena perus- ja ihmisoikeudet huomioon ottavaa laintulkintaa.¹²

Kuvaan ja systematisoin nykyisen moniportaisen sananvapauden sääntelyjärjestelmän ja sananvapauden oikeutetut rajoitukset tutkielman toisessa luvussa. Joukkoviestinnän vastuukysymysten sääntely on erotettu omaksi kolmanneksi luvukseen, koska vastuunjako on tutkielman aiheen kannalta tärkeää tuntea. Neljännessä luvussa kerrotaan median itsesääntelystä ja sen kehityksestä. Itsesääntelyllä on ollut merkitystä jopa lakien tulkinnassa, vaikka eettisten sääntöjen käyttö tuomioistuinten ratkaisujen perusteena on haluttu kieltää.

Viidennessä luvussa perehdytään oikeuskäytännön tuomiin uusiin sananvapauslinjauksiin ja päätoimittajan vastuuseen. Käyn läpi lähinnä päätoimittajavastuun kannalta merkityksellisiä tapauksia ja sananvapautta linjaavia korkeimman oikeuden ratkaisuja kymmenen vuoden ajalta. Tutkin kaikki päätoimittajarikkomuksesta alioikeuksissa annetut tuomiot, joita on neljä, mutta yksi muuttui hovioikeudessa. Niitä ei tietääkseni aiemmin ole selvitetty samassa laajuudessa. Ruotsin ja Britannian medialainsäädäntöä kuvataan kuudennessa luvussa.

Seitsemännessä luvussa esitellään median nopean murroksen tuomia oikeudellisia vastuuongelmia. Aluksi käsitellään verkkokeskustelupalstojen valvontavastuuta, johon on viime vuosina kiinnitetty eniten huomiota. Toisessa alaluvussa kerrotaan lehtien lisääntyvästä yhteistyöstä ja pohditaan vastuukysymyksiä haastatteleamalla neljää päätoimittajaa: Kalevan Markku Mantilaa, Aamulehden Jorma Pekkistä, Turun Sanomien Riitta Montoa ja Helsingin Sanomien entistä päätoimittajaa Mikael Pentikäistä. Kolmannessa tuon esiin muutamia muita uusia ilmiöitä. Yritän myös pohtia, millaisia mahdollisia oikeudellisia kehityskulkuja muutokset voivat aiheuttaa.

---

¹² Tiilika 2007 s. 83

2. SANANVAPAAUS LAINSÄÄDÄNNÖSSÄ

2.1. Kansainväliset perus- ja ihmisoikeudet

Sananvapaus on yksi klassisista vapausoikeuksista, jotka juontavat juurensa 1700-luvun valistusfilosofiasta. Sananvapaudella oli etenkin aluksi poliittinen tehtävä demokratian edistäjänä, mutta nykyäänkin sitä voidaan pitää demokratian peruspilarina. Kansanvalta ei toteudu ilman vapaata keskustelua, eikä sananvapautta väkivaltaisesti rajoittavia maita voida pitää nykyaikaisina sivistysvaltioina. Kansalaisilla pitää olla oikeus arvostella päättäjiä ja saada tietoa siitä, mitä yhteiskunnassa tapahtuu. Vain sillä tavalla he voivat osallistua yhteiskunnan toimintaan sen täysivaltaisina jäseninä.¹³

Länsimaisten joukkotiedotusvälineiden toiminta perustuu sananvapauden ajatukseen. Brittiläisen lehtimiehen John Stuart Millin (1806–1873) liberaalin sananvapausteorian mukaan kaikilla aatteilla tulee olla oikeus päästä julkisuuteen, koska jokaisessa voi olla totuuden siemen. Jos ”ihmiskunnan opettajat” (*teachers of mankind*) vain tiedostavat kaiken, mitä heidän kuului tietää, kaikenlaisten mielipiteiden tulee olla vapaita julkaistavaksi ilman vastarintaa ja sensuuria. Vapauteen kuuluu siis myös eliitin vastuu.¹⁴ Millin teoksesta voidaan johtaa eettisiä periaatteita sovellettaviksi journalismissa. Hyvään journalismiin kuuluu ajatus erilaisten ja vastakkaisten näkemysten asettamisesta julkisuuteen vertailtaviksi.¹⁵

Sananvapauden ydintä kuvataan oikeuskirjallisuudessa edelleen usein poliittiseksi perusoikeudeksi, mitä Neuvonen kritisoi. Käsite ei vastaa sitä, miten poliittisuus ymmärretään nyky-yhteiskunnassa. Myös lööppijulkisuutta voidaan pitää poliittisena: myytävänä ovat julkisuus ja yksityisyys. Lööppien esiin tuoma keskustelu kertoo jotain yhteiskunnan moraalisisesta tilasta. Siten myös elinkeinotoimintana harjoitettava julkisuus on luonteeltaan poliittista.¹⁶

Sananvapaus on myös keskeinen ihmisoikeus, joka on kirjattu Euroopan ihmisoikeussopimukseen (EIS) ja YK:n kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevaan kansainväliseen yleissopimukseen. Suomi liittyi Euroopan neuvostoon ja sen ihmisoikeussopimusjärjestelmään vuonna 1989. EIS 10 artiklan ensimmäisessä kappaleessa sanotaan:

Jokaisella on sananvapaus. Tämä oikeus sisältää vapauden pitää mielipiteitä sekä vastaanottaa ja levittää tietoja ja ajatuksia alueellisista rajoista riippumatta ja

¹³ Ollila 2004 s. 11 ja 45; Neuvonen 2005 s. 60

¹⁴ Mill 1859 s.100–101 ja 115–116

¹⁵ Mäntylä 2007 s. 221

¹⁶ Neuvonen 2005 s. 41–42

viranomaisten siihen puuttumatta. Tämä artikla ei estä valtioita tekemästä radio-, televisio- ja elokuvayhtiöitä luvanvaraisiksi.

YK:n KP-sopimuksen 19 artiklassa sananvapaus muotoillaan seuraavasti:

1. Jokaisella on oikeus mielipiteen vapauteen ilman ulkopuolista puuttumista.
2. Jokaisella on sananvapaus; tämä oikeus sisältää vapauden hankkia, vastaanottaa ja levittää kaikenlaisia tietoja ja ajatuksia riippumatta alueellisista rajoista joko suullisesti, kirjallisesti tai painettuna taiteellisessa muodossa tahi muulla hänen valitsemallaan tavalla.

Mielipiteen vapaus ja sananvapaus erotetaan artiklassa toisistaan. Tarkoitus on korostaa oikeuksien erilaista asemaa. Mielipiteen vapauden on oltava absoluuttinen oikeus, johon ei saa rajoituksilla puuttua. Sananvapaus taas on suhteellinen oikeus, jota voidaan tarvittaessa ja tietyin edellytyksin rajoittaa.¹⁷ EIS 10 artiklan 2. kappaleessa ja KP-sopimuksen 19 artiklan 3. kappaleessa luetellaan edellytyksiä, jotka oikeuttavat rajoittamisen. Näitä ovat muun muassa yleinen turvallisuus ja järjestys, terveyden ja moraalin suojeleminen, muiden henkilöiden maineen tai oikeuksien turvaaminen ja luottamuksellisten tietojen paljastumisen estäminen.

Valtiot sääntelevät sananvapauden rajoittamista tarkemmin lainsäädännössään kansainvälisten ihmis- ja perusoikeussopimusten asettamissa rajoissa. Rajoitusten on oltava välttämättömiä, riittävän täsmällisiä ja yksiselitteisiä. Tiedotusvälineille rajoituksia asettaa usein toinen perusoikeus, yksityiselämän suoja. EIS 8 artiklassa säädetään oikeudesta nauttia yksityis- ja perhe-elämän kunnioitusta, ja KP-sopimuksen 17 artiklassa todetaan, ettei ”kenenkään yksityiselämään, perheeseen, kotiin tai kirjeenvaihtoon saa mielivaltaisesti tai laittomasti puuttua eikä suorittaa hänen kunniaansa tai mainettaan loukkaavia hyökkäyksiä”. Perusoikeuksia ei voi asettaa tärkeysjärjestykseen, vaan niiden joutuessa kollisioon tilannetta on punnittava tapauskohtaisesti. Ristiriitatilanteessa tulee pyrkiä ratkaisuun, joka turvaisi mahdollisimman hyvin molempien perusoikeuksien toteutumisen. Ratkaisuun vaikuttaa perusoikeuksien ydinalue.¹⁸

Sananvapauden merkitystä on pohdittu lukuisissa poliittisissa ja filosofisissa teorioissa, joiden pohjalle nykyinen sananvapauskäsitelmä rakentuu. Demokraattisen osallistumisen, Millin painottaman totuuden löytämisen ja viranomaisten valvontafunktion lisäksi neljäntenä sananvapauden oikeutusperusteena voidaan pitää itsensä toteuttamista ja henkistä kehittymistä.¹⁹ Ihmisen katsotaan kykenevän kehittämään itseään vain, jos hänellä on täydellinen vapaus itsensä ilmaisemiseen. Jani Ruotsalainen kritisoi tätä teoriaa. Hänen mielestään kaikkea ilmaisua ei

¹⁷ Ruotsalainen 2006 s. 88

¹⁸ Ollila 2004 s. 47

¹⁹ Neuvonen 2012 s. 38

hyvällä tahdollakaan voi luokitella ihmisen kehitystä edistäväksi, mutta taiteellisen ilmaisun vapauden kannalta teoriolla on kuitenkin suuri merkitys.²⁰

Kritiikki on mielestäni paikallaan: kaikenlaiset ilmaisut eivät tosiaankaan kehitä ihmistä eivätkä yhteiskunnallista keskustelua, joten rajoituksia tarvitaan. Erityisesti mahdollisuus ilmaista itseään nimettömästi verkossa ruokkii nykyään epä-älyllisiä, toisia loukkaavia kommentteja ja vihapuhetta, joka aikaisemmin on pysynyt pienissä piireissä. Yleisradion ruotsinkieliset toimittajat ovat saaneet tappouhkauksia siksi, että ovat tehneet työtä omalla kielellään. Muutkin toimittajat ovat kokeneet, että heidän henkilöönsä kohdistuvat aggressiiviset palautteet ovat viime aikoina lisääntyneet. Sananvapaus on alettu ymmärtää oikeutena hyökätä toimittajia vastaan ja kansalaisen oikeutena tuoda itse mielipiteensä vapaasti julki.

Esimerkiksi Magneettimedian toukokuussa 2013 saamaa syytettä kiihottamisesta kansanryhmää vastaan pidettiin lukuisissa Kalevan verkkokommenteissa sananvapauden rajoittamisena, vaikka uutisessa kerrottiin selvästi, että kyse on vakavasta rikosepäilystä, juutalaisten solvaamisesta.²¹ Magneettimedia ja sen päätoimittaja Juha Kärkkäinen saivat syyskuussa kyseisestä rikoksesta sakkotuomion, josta kerrotaan luvussa 7.3.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin valvoo Euroopan ihmisoikeussopimuksen noudattamista. EIS:ta voidaankin valvontajärjestelmän ansiosta pitää oikeudellisesti merkittävimpänä ihmisoikeussopimuksena Suomen kannalta. Sananvapaus ihmisoikeutenamme perustuu pitkälti EIS:n säännöksiin ja EIT:n tulkintaan. Näillä on merkittävä ohjausvaikutus kansalliseen lainsäädäntöön ja tuomioistuintoimintaan.²²

EIT käsittelee ihmisoikeussopimuksessa turvattujen oikeuksien loukkauksista tehtyjä valituksia. Sille voivat valittaa kaikki yksityishenkilöt, ryhmät ja kansalaisjärjestöt, jotka katsovat oikeuksiaan loukatun. Edellytyksenä on, että kansalliset oikeussuojakeinot on käyty läpi. Poikkeuksellisesti valitus voidaan käsitellä myös ilman kansallisten oikeussuojakeinojen käyttöä, jos valittaja pystyy osoittamaan, että ne olisivat olleet tosiasiallisesti tehottomia.²³

EIT on ratkaisuisaan painottanut erityisesti sananvapauden poliittista ulottuvuutta. Tiedotusvälineiden käyttämät ilmaisut voivat järkyttää tai loukata, mutta tämä on sallittua yhteiskunnallisesti merkittävän tiedon välittämiseksi. Kaupallisen sananvapauden käytön on katsottu

²⁰ Ruotsalainen 2006 s. 16–17

²¹ Aitoaho: ”Magneettimedian juutalaiskirjoituksista sakkovaatimus ja syyte”, Kaleva.fi 30.5.2013

²² Neuvonen 2012 s. 67, 69; Ruotsalainen 2006 s. 45

²³ Ruotsalainen 2006 s. 46–48

olevan kapeamman suojan piirissä. Valtiolla on kansallinen harkintamarginaali, joka liittyy EIS:n turvaaman oikeuden rajoittamisen välttämättömyyteen.²⁴

Niin sanotun välttämättömyydestin avulla EIT tutkii tapauskohtaisesti, täyttyvätkö sananvapauden rajoitusedellytykset. Jos sananvapauteen on puuttuttu, on kysyttävä, vastaako sananvapauteen puuttuminen pakottavaa sosiaalista tarvetta, ovatko rajoitukset oikeassa suhteessa tavoiteltuun päämäärään ja ovatko rajoitusten tueksi esitetyt syyt relevantteja ja riittäviä. Vaikka edellytykset täyttyisivät, seuraamuksia arvioidaan vielä suhteellisuusperiaatteen näkökulmasta. Sanktiot eivät saa olla liian ankaria, jotta mediaa ei estettäisi hoitamasta sille kuuluvaa tehtävää yhteiskunnallisen keskustelun herättäjänä ja ylläpitäjänä.²⁵

EIT:n sananvapauskäsitystä voidaan pitää hyvin laajana. Tuomioistuin on tulkinnut suppeasti tarvetta rajoittaa yhteiskunnallista keskustelua demokraattisessa yhteiskunnassa. Valtion tehtävä on suojata julkista keskustelua ja kannustaa siihen. Medialla on tarvittaessa oikeus jopa provokaatioon, kunhan se kunnioittaa esimerkiksi luottamuksellisten tietojen salassapitoa ja yksityiselämän suojaa. Poliitikoilla ja muilla vallankäyttäjillä on korostunut sietovelvollisuus. EIT on ratkaisuisaan tehnyt eron tosiasiaväitteiden ja arvoarvostelmien välillä. Jälkimmäiset ovat mielipiteitä, joiden totuudenmukaisuudesta ei voi esittää eikä vaatia näyttöä loukkaamatta EIS 10 artiklan turvaamaa mielipiteen vapautta. EIT:n ratkaisukäytännöstä lisää luvussa 5.1.²⁶

2.2. Euroopan unionin perusoikeuskirja

Uusin Suomea velvoittava sananvapaussäännös löytyy Euroopan unionin perusoikeuskirjasta. Sen 11 artiklassa sanotaan:

1. Jokaisella on oikeus sananvapauteen. Tämä oikeus sisältää mielipiteenvapauden sekä vapauden vastaanottaa ja levittää tietoja tai ajatuksia viranomaisten siihen puuttumatta ja alueellisista rajoista riippumatta.
2. Tiedotusvälineiden vapautta ja moniarvoisuutta kunnioitetaan.

Perusoikeuskirjan laatimisesta päätettiin Kölnin huippukokouksessa vuonna 1999. Juhlallisen julistuksen statuksen saanut perusoikeuskirja allekirjoitettiin Nizzan huippukokouksessa vuonna 2000. Se sisällytettiin tulevaan perustuslailliseen sopimukseen hallitusten välisessä konferenssissa Roomassa 2003, ja siitä haluttiin tehdä oikeudellisesti sitova asiakirja. Jäsen-

²⁴ Neuvonen 2012 s. 69

²⁵ Ruotsalainen 2006 s. 54–55

²⁶ Neuvonen 2012 s. 71–72; Ruotsalainen 2006 s. 58, 64, 70

valtioiden päämiehet hyväksyivät perustuslaillisen sopimuksen Brysselissä 2004, mutta sen eteneminen pysähtyi ratifiointiongelmiin. Vuonna 2007 solmitussa ja 2009 hyväksytyssä Lissabonin sopimuksessa perusoikeuskirja saavutti saman oikeudellisen arvon kuin perussopimukset, mutta sitä ei sijoitettu osaksi niitä.²⁷

EU:n perusoikeudet koostuvat myös perusoikeuskirjan taustalla olevista yleisistä oikeusperiaatteista, joista osa on unionin omia, osa kansainvälisiä. Ne voidaan johtaa EIS:sta ja jäsenvaltioille yhteisistä perusoikeuksista.²⁸ Niitä on käytetty jo ennen perusoikeuskirjaa sekä säädösvalmistelussa että EU-oikeuden soveltamisessa, erityisesti EY-tuomioistuimen (nykyisen unionin tuomioistuimen) tulkinnassa. Kansallisten perusoikeuksien, EU:n perusoikeuksien ja kansainvälisten ihmisoikeuksien voidaan katsoa täydentävän toisiaan.²⁹

Lissabonin sopimus tehosti EU:n perus- ja ihmisoikeuksien suojaa. Perusoikeuskirja on lisännyt unionin perusoikeusjärjestelmän läpinäkyvyyttä ja selkeyttä. Tuomas Ojaseen mukaan se on kansainvälisessä vertailussa poikkeuksellisen kattava asiakirja, koska siinä on tunnustettu suunnilleen kaikki ajateltavissa olevat perusoikeudet: kansalais- ja poliittiset oikeudet (joihin sananvapaus kuuluu), taloudelliset, sosiaaliset ja sivistykselliset oikeudet sekä unionin kansalaisia koskevat oikeudet.³⁰ Lisäksi sopimus antoi oikeushenkilöllisyyden saaneelle EU:lle mahdollisuuden liittyä Euroopan ihmisoikeussopimukseen.³¹ Valmistelut ovat jo käynnissä, mutta liittyminen vaatii neuvoston yksimielisen hyväksynnän sekä kaikkien jäsenvaltioiden ja muiden ihmisoikeussopimuksen osapuolten ratifioinnin.³²

Perusoikeuskirjan 11 artiklassa turvataan tiedotusvälineiden vapaus ja moniarvoisuus määrittelemättä niitä kuitenkaan tarkemmin. Neuvosen mielestä positiivisesti tulkittuna EU:n perussopimusten, eli tavaroiden, työvoiman, palvelujen ja pääoman vapaan liikkuvuuden, voidaan nähdä mahdollistavan myös viestintätuotteiden ja sanomien vapaan liikkuvuuden. Tämä lisää sananvapautta. Neuvonen muistuttaa kuitenkin vapaan liikkuvuuden saattavan toisaalta aiheuttaa ongelmia moniarvoisuutta turvaaville kansallisille järjestelyille. Etusijaperiaatteen mukaan EU-säädökset menevät niiden kanssa ristiriidassa olevien kansallisten lakien edelle.³³

EU-tuomioistuin (entinen EY-tuomioistuin) on suojannut tulkinnossaan ilmaisunvapautta, jonka on katsottu voivan rajoittaa vapaata liikkuvuutta. Tapauksessa *Schmidberger v. Itävalta*

²⁷ Raitio 2011 s. 43–44, 48

²⁸ Raitio 2011 s. 43

²⁹ Neuvonen 2012 s. 65–66

³⁰ Ojaneen 2010 s. 124–125

³¹ Raitio 2011 s. 48

³² Europa Press Releases 7.7.2010, www.europa.eu/rapid/press-release

³³ Neuvonen 2012 s. 66–67

kuljetusyhtiö nosti itävaltalaisessa tuomioistuimessa vahingonkorvauskanteen Itävallan valtiota vastaan, koska mielenosoitus Brennerin moottoritieellä esti tavaroiden vapaan liikkuvuuden. Kansallinen tuomioistuin pyysi EU-tuomioistuimelta ennakkoratkaisua siitä, meneekö velvollisuus noudattaa vapaan liikkuvuuden periaatetta myös perusoikeuksien edelle. Tuomioistuin katsoi, että sananvapauden ja kokoontumisvapauden suojeleminen on sellainen edellytys, jonka vuoksi tavaroiden vapaan liikkuvuuden rajoittaminen on perusteltua.³⁴

Perusoikeuksien rajoitusedellytykset EU:ssa ovat lakivaatimus, täsmällisyys- ja tarkkarajaisuusvaatimus, ydinsisällön koskemattomuuden vaatimus, hyväksyttävyyden vaatimus ja suhteellisuusvaatimus. Ne vastaavat pitkälti kansallisten perusoikeusjärjestelmien ja kansainvälisten ihmisoikeussopimusten rajoitusedellytyksiä. EU-tuomioistuimen vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan Euroopan ihmisoikeussopimus asettaa minimitason vastaavien oikeuksien suojalle EU-oikeudessa.³⁵

Tiedotusvälineiden sananvapauden liittyviä tapauksia ei EU-tuomioistuimessa ole käsitelty, koska yksityinen ei voi nostaa siellä kannetta jäsenvaltiota vastaan, vain EU:n toimielintä vastaan. Siksi sananvapausrikkomukset kuuluvat EIT:n toimialaan. Kansalliset tuomioistuimet voivat kuitenkin pyytää unionin tuomioistuimelta ennakkoratkaisua EU-oikeuden alaan kuuluvista asioista, kuten Schmidberger-tapauksessa. Mielestäni sananvapaus Suomessa on viime vuosina vahvistunut myös EU:n oikeuskäytännön ansiosta. Yhteistä eurooppalaista oikeusjärjestelmää ei kuitenkaan tunneta tarpeeksi hyvin edes lainoppineiden keskuudessa, joten ei ihme, etteivät kansalaiset hahmota kansallisen oikeusjärjestelmämme olevan osa sitä. Tiedotusvälineiden tehtävä olisi nostaa esiin oikeusturvaamme lisääviä EU-oikeuden puolia.

2.3. Suomen perusoikeusjärjestelmä

EU:n perusoikeusjärjestelmän mukanaan tuomaa perusoikeuksien vahvistumista on esitetty Suomen perusoikeuskehityksen neljänneksi aalloksi. Ensimmäisessä aallossa perusoikeuksien valvonta oli perustuslakivaliokunnan ennakkovalvontaa. Toinen aalto 1900-luvun lopussa toi valtiolle positiivisen toimintavelvoitteen: enää ei riittänyt, että perusoikeudet oli mainittu perustuslaissa, niiden toteutuminen piti myös turvata lainsäädännöllä. Kolmannessa aallossa tulivat kansainvälisten ihmisoikeussopimusten velvoitteet ja vuoden 1995 perusoikeus uudistus.³⁶

---

³⁴ Eugen Schmidberger Internationale Transporte Planzüge v. Austria, C-112/00

³⁵ Ojanen 2010 s. 137–138

³⁶ Neuvonen 2012 s. 61

Sananvapaudesta säädetään perustuslain (11.6.1999/731) 12.1 §:ssä:

Jokaisella on sananvapaus. Sananvapauteen sisältyy oikeus ilmaista, julkistaa ja vastaanottaa tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä kenenkään ennakolta estämättä. Tarkempia säännöksiä sananvapauden käyttämisestä annetaan lailla. Lailla voidaan säätää kuvaohjelmia koskevia lasten suojelemiseksi välttämättömiä rajoituksia.

Sananvapauden sisältö tulisi ymmärtää mahdollisimman laajasti. Jokaisella on oikeus välittää, vastaanottaa ja hankkia tietoa. Viestien vastaanottamisen vapaus nousi näkyvästi esiin vasta 1980-luvun viestintäpolitiikassa. Viestintämonopolit voidaan katsoa kielletyiksi. Sananvapauden keskeisimpänä ja historiallisesti ehkä tärkeimpänä osana voidaan pitää ennakkosensuurin kieltoa. Suomalaisesta erikoisuudesta, poikkeuslakimenettelystä, käytännössä luovuttiin perusoikeusuudistuksessa, vaikka sen käyttö on edelleen mahdollista. Poikkeuslailla voidaan poiketa perusoikeudesta perustuslainsäätämisympäristössä.³⁷

Suomen perusoikeusjärjestelmä alkoi eurooppalaistua 1980-luvun alussa, jo ennen kuin liityimme Euroopan neuvostoon ja sen ihmisoikeussopimusjärjestelmään, joka tuli voimaan 1990. Oikeuslähteet ovat kolmen vuosikymmenen aikana lisääntyneet ja monipuolistuneet, poliittisen järjestelmän parlamentaariset piirteet vahvistuneet ja taloudellisen toiminnan vapaus lisääntynyt.³⁸

Vuonna 1989 asetetun perusoikeuskomitean tehtäväksi annettiin valmistella lainsäädäntö, joka turvaa perusoikeudet kaikille Suomen oikeudenkäyttöpiirissä oleville henkilöille ja täsmentää perustuslain vapausoikeussäännöksiä ihmisoikeussopimuksiin kirjatulla tavalla. Komitean edellytettiin harkitsevan muutenkin, miten ihmisoikeuksien asemaa voitaisiin vahvistaa perusoikeusjärjestelmässämme. Tavoitteena oli, että perusoikeudet tulisivat mahdollisimman laajasti tuomioistuimissa suoraan sovellettavaksi oikeudeksi.³⁹ Uudistetut perusoikeussäännökset tulivat voimaan 1.8.1995, ja ne siirrettiin 1.3.2000 voimaan tulleella perustuslainmuutoksella hallitusmuodosta perustuslain toiseen lukuun.

Ihmisoikeussopimusten määräyksistä ei voida poiketa edes perustuslainsäädännöllä. Tiilikan mukaan on mahdollista, että perusoikeuden käyttämisestä koskevat rangaistus- tai korvaussäännökset ovat asianmukaisia *in abstracto*, mutta niiden soveltaminen yksittäistapauksessa voi johtaa EIS:n vastaiseen lopputulokseen. Näin on esimerkiksi silloin, jos sananvapauden rajoitus ei kyseisessä tapauksessa ole välttämätön demokraattisessa yhteiskunnassa EIS 10(2)

³⁷ Neuvonen 2012 s. 54; Ruotsalainen 2006 s. 21–23

³⁸ Ojanen 2010 s. 181–182

³⁹ KM 1992:3 s. 2 ja 11

artiklan edellyttämin tavoin tai jos rangaistus on liian ankara, mikä loukkaa suhteellisuusperiaatetta. EIT:n tulkintakäytäntö on siis otettava huomioon kansallisissa tuomioistuimissa.⁴⁰

Tiilikka on pohtinut myös perusoikeuksien subjektia. Perusoikeuksien yhteydessä mainitaan usein sana ”jokaisella”, jolla tarkoitetaan luonnollista henkilöä. Koska perustuslain sananvapaussäännöksen esitöissä nimenomaan viitataan toimituksellisen työn turvaamiseen, Tiilikan mielestä säännös antaa välitöntä suojaa myös sananvapautta käyttäville oikeushenkilöille. Lisäksi oikeushenkilöiden perusoikeussuojaa voidaan puoltaa yksilöiden sananvapauserusoikeuden turvaamisella: ilman julkaisutoimintaa kansalaisten mahdollisuudet saada tietoa päätöksentekonsa perusteiksi olisivat selvästi huonommat. Tiedotusvälineet antavat yksilöille myös rajatun mahdollisuuden ilmaista ja levittää ajatuksiaan.⁴¹

Monet muutkin perusoikeudet liittyvät tiedotusvälineiden toimintaan. Tiilikka on nostanut esiin PL 15 §:n omaisuuden suojaa koskevan normin, PL 18 §:ssä säädetyn työn, ammatin ja elinkeinon vapauden, PL 21 §:ssä taatun julkisen ja oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin sekä PL 10 §:ssä turvatun yksityiselämän ja kunnian suojan. Erityisesti jälkimmäinen joutuu usein punninnassa vastakkain sananvapauden kanssa. Korkein oikeus on oikeuskäytännössään katsonut, että nämä perusoikeudet ovat lähtökohtaisesti samanarvoisia. Eri näkökantoja puoltavien relevanttien syiden painoarvoista riippuu, ratkaistaanko tapaus sananvapauden vai yksityiselämän tai kunnian suojan hyväksi.⁴²

Yksityisyyden ja yksityiselämän määrittäminen on osoittautunut vaikeaksi. Esitöiden mukaan yksityiselämä voidaan ymmärtää henkilön yksityistä piiriä koskeväksi yleiskäsitteeksi. Suojan lähtökohtana on yksilön oikeus elää omaa elämäänsä ilman viranomaisten tai muiden ulkopuolisten tahojen aiheutonta puuttumista siihen. Yksilöllä on oikeus esimerkiksi vapaasti solmia suhteita muihin sekä oikeus määrätä itsestään.⁴³ Saarenpää on kuvannut yksityisyyttä oikeudelliseksi suhdekäsitteeksi, jonka sisältö voi muuttua yhteiskunnan muuttuessa. Hän puolestaan pitää yksityisyyttä yläkäsitteenä, jonka alle myös yksityiselämä kuuluu.⁴⁴ Minusta Saarenpään määritelmä on loogisempi, sillä yksityisyys pitää sisällään niin konkreettiset yksityisasiat kuin henkilön tuntemukset itsestään, arvostaan ja intimitetistään.

Sanavalinta ei kuitenkaan ole keskeinen ongelma, jos perusoikeuden sisältö pystytään määrittämään mahdollisimman yksiselitteisesti. Suomalaisessa oikeuskirjallisuudessa on katsottu,

---

⁴⁰ Tiilikka 2007 s. 114

⁴¹ Tiilikka 2007 s. 118

⁴² Tiilikka 2007 s. 119–120

⁴³ HE 309/1993 vp. s. 52–53

⁴⁴ Saarenpää 2002 s. 319

ettei tässä ole onnistuttu: sananvapaus ja yksityisyyden suoja joutuvat kollision useinkin siksi, että yksityiselämän suojan käsite on niin epämääräinen. Tuomioistuimetkaan eivät aina ole määritelleet ratkaisuisaan, mitä suojattava yksityiselämä on.⁴⁵ Tämä asia on parantunut viime vuosina, kun puutteellisiin perusteluihin on kiinnitetty huomiota EIT:n antamien langettavien päätösten jälkeen. Tiilikan mielestä on tärkeää eritellä ja analysoida paitsi sitä, mikä ainakin kuuluu yksityisyyteen, myös niitä tilanteita, joissa yksityiselämän suojan ulottuvuus on riippuvainen tapauskohtaisista tekijöistä ja sen ulkopuolella olevista oikeuksista.⁴⁶

Perus- ja ihmisoikeudet vaikuttavat tiedotusvälineiden toimintaan niin lainsäädännön kuin lainkäytön tasolla. Perusoikeussäätely asettaa puitteet sille, millä edellytyksillä sananvapauden käyttöä voidaan rajoittaa ja millaisia seuraamuksia voi olla sananvapauden väärinkäytöksillä. Laintulkinnassa on annettava perusoikeussäännöksille etusija, ja harkittaessa tulkintavaihtoehtoja on valittava perusoikeusmyönteinen tulkinta.⁴⁷

Perusoikeuksien rajoittamisen edellytykset on lueteltu eduskunnan perustuslakivaliokunnan mietinnössä 25/1994. Ne ovat 1) lailla säätämisen vaatimus, 2) täsmällisyys- ja tarkkarajaisuusvaatimus, 3) hyväksyttävyysoikeusvaatimus, 4) ydinalueen koskemattomuuden vaatimus, 5) suhteellisuusvaatimus, 6) oikeusturvavaatimus ja 7) ihmisoikeusvelvoitteiden noudattamisen vaatimus. Kaikkien kriteerien tulee täytyä harkittaessa perusoikeuden rajoittamista.⁴⁸

Huomiota tulee kiinnittää paitsi rajoituksen vaikutukseen yksittäisen perusoikeuden kannalta myös perusoikeussäännösten muodostamaan kokonaisuuteen. Perusoikeutta ei voi käyttää perusteena toisen perusoikeuden mitätöintiin tai karkeaan loukkaamiseen.⁴⁹ Sananvapaudesta puhuttaessa rajoitusedellytykset täyttyvät sitä vaikeammin mitä keskeisemmästä sananvapauden käyttötavasta on kyse. Poliittisen ilmaisun rajoittaminen edellyttää erityisen painavia perusteita, mutta mainosten osalta sananvapautta voidaan rajoittaa helpommin. Kunnian ja yksityiselämän suojaan liittyvät sananvapauden rajoitukset on mitoitettava niin, ettei niillä vaaranneta sananvapauden ydinalueelle kuuluvan tiedonvälityksen ja keskustelun vapautta.⁵⁰

Saarenpää on kiinnittänyt huomiota siihen, että media on jätetty merkittävällä tavalla yksityisyyden suojaan koskevan tietosuojalainsäädännön ulkopuolelle, mikä ilmenee henkilötietolain 2.4 §:stä. Sen mukaan henkilötietojen käsittelyä toimituksellisiin tarkoituksiin koskevat soveltuvin osin vain jotkut kyseisen lain kohdat. Saarenpään mielestä tämä on riskialtista, koska

---

⁴⁵ Neuvonen 2005 s. 211; Ollila 2004 s. 179

⁴⁶ Tiilikka 2007 s. 130–140

⁴⁷ Tiilikka 2007 s. 146

⁴⁸ PeVM 25/1994 s. 5

⁴⁹ KM 1992:3 s. 382 ja 384

⁵⁰ Tiilikka 2008 s. 21

journalismin rajoja koetellaan väittämällä toimitukselliseksi käsittelyksi myös vähemmän vaativaa teknistä käsittelyä ja markkinointia. Hän ottaa esimerkiksi tapauksen, jossa yhtiö myi julkisia verotietoja kirjallisessa muodossa ja tekstiviesteinä. Korkein hallinto-oikeus päätti ennakkoratkaisussaan KHO 2009:82, että kysymys ei ollut journalismista. Toimituksellisena käsittelynä ei voida pitää sitä, että henkilörekisteri julkaistaan laajamittaisesti, lähes kokonaisuudessaan ja lähes sellaisenaan.⁵¹

Eduskunta hyväksyi juuri (12.11.2013) sähköistä rekisteriaineistoa koskevan lainmuutoksen, jonka mukaan kaupparekisteritietojen julkisuutta rajoitetaan ensi vuoden alusta lähtien. Henkilötunnuksen loppuosa ja kotiosoite eivät enää jatkossa ole julkisia. Toimittajajärjestöt vastustivat muutosta, koska se vaikeuttaa journalistista työtä.⁵²

Perustuslakiamme on uudistettu viimeksi maaliskuussa 2012 voimaan tulleilla muutoksilla, joiden tarkoitus on ollut lisätä edelleen parlamentaarisia piirteitä ja kansalaisten osallistumismahdollisuuksia. Muun muassa mahdollisuutta poiketa perusoikeuksista poikkeusoloissa tarkistettiin ja otettiin käyttöön kansalaisaloitejärjestelmä.⁵³ Suomalaisten perusoikeuksien taso on nykyään niin hyvä, että EU-säädösten täydellisestä implementoinnista on ajoittain jopa tingitty, jotta perus- ja ihmisoikeuksien vaatimukset on voitu ottaa riittävästi huomioon. Tähän EU-oikeus antaa jäsenvaltioille mahdollisuuden. Eduskunnan perustuslakivaliokunta on yleisesti korostanut, että kotimaisen perusoikeussuojan tasosta tulee pitää kiinni myös EU-säädösten täytäntöönpanossa.⁵⁴

2.4. Laki sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä

Uusi sananvapauslaki eli laki sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä (460/2003) tuli voimaan vuoden 2004 alussa. Välineneutraali laki yhdisti painovapauslain (1/1919) ja radiovastuulain (219/1971). Laki televisio- ja radiotoiminnasta (744/1998) ja laki Yleisradio Oy:stä (1380/1998) ovat yhä voimassa. Aikaisemmin radio- ja televisio toiminnasta oli säädetty laissa radiolaitteista (8/1927) ja laissa kaapelilähetystoiminnasta (307/1987). Painovapauslakia sovellettiin painokirjoituksiin, jotka oli monistettu painokonetta tai vastaavaa keinoa käyttämällä. Sananvapauslain keskeisenä tavoitteena oli yhdistää sähköisen joukkoviestinnän sääntely.⁵⁵

⁵¹ Saarenpää 2009 s. 325–326

⁵² STT: ”Henkilötietojen saanti kaupparekisteristä vaikeutuu”, www.kaleva.fi

⁵³ HE 60/2010

⁵⁴ Ojanen 2010 s. 185

⁵⁵ Neuvonen 2012 s. 234–236

Sananvapauslaissa julkaisutoiminnalla tarkoitetaan julkaisujen ja muiden verkkoviestien kuin ohjelmien toimittamista yleisön saataville. Aikakautista julkaisua on tarkoitus julkaista säännöllisesti vähintään neljä kertaa vuodessa. Määritelmä koskee myös mainoslehtiä. Verkkojulkaisulla puolestaan tarkoitetaan julkaisijan tuottamasta tai käsittelemästä aineistosta yhtenäiseksi laadittua verkkoviestien kokonaisuutta, jota on tarkoitus julkaista säännöllisesti. Aikakautisen julkaisun ja verkkojulkaisun määritelmät ovat tärkeitä, koska niihin liittyy velvollisuus päätoimittajan määräämiseen ja ne kuuluvat vastine- ja oikaisusäännösten alaan.⁵⁶

Suurin uudistus sananvapauslaissa oli verkkoviestin ottaminen osaksi julkaisu- ja ohjelma-toimintaa. Perustuslakivaliokunta määritteli verkkojulkaisuksi aineiston, jonka julkaisija on tuottanut tai käsitellyt. Hallituksen esityksen perusteella verkkojulkaisuksi olisi voitu tulkita myös joukkoviestimen nettisivulla oleva keskustelupalsta, jolloin vastaava toimittaja olisi voinut joutua vastuuseen keskustelun alueen viesteistä. Valiokunnan mielestä vastuu olisi saatanut muodostua kohtuuttomaksi. Näin ollen keskustelupalstalla olevan viestin sisällöstä vastaa kirjoittaja.⁵⁷ Neuvosen mielestä perustuslakivaliokunnan tulkinta on onnistunut. Hallituksen esitys olisi voinut johtaa monien keskustelupalstojen sulkemiseen, koska kaikilla ylläpitäjillä ei ole resursseja tarkastaa kaikkia viestejä etukäteen.

Tiilikka pitää rajanvetoa verkkoviestin ja verkkojulkaisun välillä hankalana, kun kyseessä ovat verkkojulkaisujen yhteydessä toimivat keskustelupalstat tai viestiketjut, joissa toimitus pyytää lukijoilta kommentteja jostain uutisaiheesta. Jos ennakkomoderoidut keskustelut tai viestiketjut katsotaan ”toimituksen käsittelemäksi aineistoksi”, niitä voidaan pitää verkkojulkaisun osina ja siten päätoimittajavastuun alaisina – jolloin moderoimattomat keskustelupalstat ovat lain edessä ristiriitaisesti paremmassa asemassa. Tähän problematiikkaan palataan luvussa 7.1.2. Tiilikan mielestä lain tai selkeästi hyvän tavan vastaisten viestien poistaminen ei ole toimituksellista päätöksentekoa.⁵⁸ Olen samaa mieltä, vaikka hyvän tavan määrittely ei aina ole helppoa. Siinä auttavat media-alan omat Journalistin ohjeet.

Vastineoikeus tarkoittaa sananvapauslaissa kohteen oikeutta kertoa julkaisussa tai ohjelmassa oma näkemyksensä asioista, jos hänellä on perusteltu syy katsoa itsensä loukatuksi. Loukkaavuutta on arvioitava objektiivisesti eikä subjektiivisesti. Oikaisu puolestaan tarkoittaa vaatimusta virheellisen tiedon korjaamisesta. Oikaisuoikeus koskee yksityishenkilöiden lisäksi yhteisöjä, säätiöitä ja viranomaisia toisin kuin vastineoikeus. Oikeutta ei ole, jos virhe on vähäinen ja oikaisu siksi tarpeeton, eikä myöskään silloin, jos julkaisija ja ohjelmatoiminnan

---

⁵⁶ Tiilikka 2008 s. 25–29

⁵⁷ HE 54/2002 ja Neuvonen 2008 s. 33

⁵⁸ Tiilikka 2008 s. 31

harjoittaja on jo korjannut virheen⁵⁹. Päätöksen oikaisun tai vastineen julkaisemisesta tekee päätoimittaja tai vastaava toimittaja. Lähtökohtaisesti oikaisun käytölle tulee asettaa korkeampi kynnyks kuin subjektiivisen näkemyksen esiintuovalle vastineelle. Eroa tulisi Neuvosen mielestä korostaa entistä enemmän.⁶⁰

Olellainen sananvapauden ulottuvuus on sananvapausslain 16 §:n mukainen lähdesuoja ja oikeus anonyymiin ilmaisuun. Toimittajalla on oikeus olla paljastamatta lähdeään, ellei tutkittavana ole rikos, josta rangaistuksena on vähintään kuusi vuotta vankeutta. Oikeudenkäynnissä lähdesuoja voidaan murtaa lisäksi silloin, jos tieto on annettu vastoin sellaista salassapitovelvollisuutta, jonka rikkomisesta on säädetty rangaistus. Lähdesuojan tarkoituksena on sananvapauden ydinalueelle kuuluvan yhteiskunnallisen keskustelun ja vallankäytön valvonnan turvaaminen. Yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen, kunnianloukkaus tai törkeä kunnianloukkaus eivät ole rikoksia, joiden selvittämiseksi lähdesuoja voitaisiin murtaa.⁶¹

Neuvonen pitää 2000-luvun alun keskustelua lähdesuojan kaventamisesta huolestuttavana sananvapauden kannalta. Sananvapaustoimikunta esitti sananvapausslakia valmistellessaan, että tuomioistuin voisi velvoittaa paljastamaan tietolähteen jo salassapitorikosten esitutkintavaiheessa. Ehdotus sai niin paljon kritiikkiä, ettei se päätynyt hallituksen esitykseen.⁶² Keskustelu alkoi taas, kun eduskunnan oikeusasiamies kiinnitti huomiota siihen, että poliisi oli antanut salassa pidettäviä tietoja esitutkinnoista tiedotusvälineille. Esitutkinta- ja pakkokeinolain uudistamistyöryhmä esitti, että lähdesuojan murtamismahdollisuus olisi annettu poliisiviranomaiselle, joka olisi arvioinut rikoksen vakavuutta ja seurauksia. Esitystä ei vastustuksen takia otettu esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännön muutokseen.⁶³

Lähdesuoja on lain mukaan toimittajan oikeus, mutta tiukka itsesääntely pitää sen käytännössä eettisenä velvollisuutena. Jos lähde haluaa pysyä nimettömänä, hänen paljastamisensa on hyvin harvinaista. Neuvosen mukaan oikeuskäytäntö ei toistaiseksi puolla ajatusta, että lähdesuoja helpottaisi sananvapausrikosten tekemistä, koska siihen vetoaminen on tulkittu rikostapauksissa vetoajan vahingoksi, jos julkaisija ei ole varmentanut viestin todenperäisyyttä⁶⁴. Joskus lähdesuojaa käytetään mielestäni nykyisessä median kilpajuoksussa turhan kevein perustein, mikä voi olla ongelma, jos tietoja ei ehditä tarkistaa muista lähteistä tai muita lähteitä ei löydy. Yleisön epäily lähteen olemassaolosta tai tiedon todenperäisyydestä voi murentaa

---

⁵⁹ HE 54/2002 s. 66

⁶⁰ Neuvonen 2012 s. 252–255

⁶¹ Tiilikka 2008 s. 34–37

⁶² Neuvonen 2012 s. 248; Ollila 2004 s. 233

⁶³ Neuvonen 2012 s. 248

⁶⁴ Neuvonen 2012 s. 252

luottamusta tiedotusvälineitä ja itsesääntelyä kohtaan, kuten kävi entiseen pääministeriin liittyvässä ns. lautakasajupakassa, josta kerrotaan itsesääntelyn yhteydessä luvussa 4.4.

2.5. Sananvapausrikokset ja rikoslakiin tulevat uudistukset

Sananvapausrikoksilla tarkoitetaan rikoslaissa (19.12.1889/39) ja muussa rikosoikeudellisessa lainsäädännössä säädeltyjä rikoksia, joiden teonkuvaukset toteutuvat pääasiassa viestinnässä. Neuvosen tulkinnan mukaan nykyään kaikki ilmaisut kuuluvat sananvapauden suojan piiriin, mutta lainsäädännöllä määritellään rangaistavat teot. Oikeudenkäynnissä punnitaan, onko yksittäinen teko rangaistava. Lainsäädännössä ja laintulkinnassa on otettava huomioon sananvapausnäkökohdat.⁶⁵

Joukkoviestinnän kannalta keskeisimpiä sananvapausrikoksia ovat kiihottaminen kansanryhmää vastaan (RL 11:10), julkinen kehottaminen rikokseen (RL 17:1), uskonrauhan rikkominen (RL 17:1), väkivaltakuvauksen levittäminen (RL 17:17), sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittäminen (RL 17:18), sukupuolisiveellisyyden julkinen loukkaaminen (RL 17:21), yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen (RL 24:8), kunnianloukkaus (RL 24:9) ja törkeä kunnianloukkaus (RL 24:10). Erityisesti kolme jälkimmäistä ovat olleet rikosnimikkeinä tiedotusvälineitä vastaan nostetuissa oikeudenkäynneissä. Yksityisyyden suojan ja sananvapauden välisestä punninnasta oikeuskäytännössä kerrotaan luvussa 5, joten esittelen tässä vain lyhyesti pykälien sisällön ja eduskunnan juuri hyväksymät muutokset, joiden tarkoitus on korostaa sananvapautta EIT:n linjausten mukaisesti. Muutokset tulevat voimaan vuoden 2014 alussa. Pykälää kiihottamisesta kansanryhmää vastaan käsitellään luvussa 7.1.1. verkkokeskustelupalstoihin liittyvän vihapuheen yhteydessä.

Yksityiselämän loukkaamisesta tuli rikos vuonna 1974, kun hyväksyttiin rikoslain muutos RL 27:3a, eli ”Lex Hymy” sensaatiohakuisen viihdelehden mukaan. Sen perusteella voitiin langettaa tuomio yksityiselämän loukkaamisesta sille, joka ”joukkotiedotusvälinettä käyttäen tai muulla sen kaltaisella tavalla julkisesti levittää toisen yksityiselämästä tiedon, vihjauksen tai kuvan, joka on omiaan aiheuttamaan hänelle vahinkoa tai kärsimystä”. Rangaistukseksi voitiin määrätä sakkoa tai vankeutta enintään kaksi vuotta. Rikoslain 27 luku kumottiin vuonna 2000 ja lukuun 24 koottiin yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkaamista koskevat rikokset.

---

⁶⁵ Neuvonen 2012 s. 395–396

Samalla yksityiselämän rikosoikeudellista suojaa laajennettiin.⁶⁶ Rikoslain 24 luvun 8 § yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisestä kuuluu:

Joka oikeudettomasti 1) joukkotiedotusvälinettä käyttämällä tai 2) muuten toimittamalla lukuisten ihmisten saataville esittää toisen yksityiselämästä tiedon, vihjauksen tai kuvan siten, että teko on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä loukatulle taikka häneen kohdistuvaa halveksuntaa, on tuomittava yksityiselämää loukkaavasta tiedon levittämisestä sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Yksityiselämää loukkaavana tiedon levittämisenä ei pidetä sellaisen yksityiselämää koskevan tiedon, vihjauksen tai kuvan esittämistä politiikassa, elinkeinoelämässä tai julkisessa virassa tai tehtävässä taikka näihin rinnastettavassa tehtävässä toimivasta, joka voi vaikuttaa tämän toiminnan arviointiin mainitussa tehtävässä, jos esittäminen on tarpeen yhteiskunnallisesti merkittävän asian käsittelemiseksi.

Yksityiselämää loukkaavassa tiedon levittämisessä ei ole kyse perättömistä tiedoista, vaan tiedot ovat lähtökohtaisesti totuudenmukaisia tai epämääräisiä vihjauksia. Vihjaus synnyttää käsityksen jonkin tiedon olemassaolosta ja sen loukkaavuus tietoon verrattuna voi vaihdella. Jos vihjaus synnyttää valheellisia mielikuvia, voi kyseessä olla myös kunnianloukkaus.⁶⁷

Rajoituslausekkeen mukaan yksityiselämään ei lueta sellaisia seikkoja, joilla on merkittävää yhteiskunnallista vaikutusta. Poliittista tai taloudellista valtaa käyttävien yksityiselämän suoja on suppeampi kuin muiden. Lehdistöissä ja osin myös oikeuskäytännössä on hyväksytty JSN:n periaatelausuman mukainen ryhmittely yksityisyyden suojan laajuudesta. Ensimmäisessä ryhmässä suoja on pienin, kolmannessa suurin. Ensimmäiseen ryhmään kuuluvat merkittävät vallankäyttäjät politiikan, hallinnon ja elinkeinoelämän alalla, toiseen kulttuuri- ja viihde-elämässä esiintyvät julkisuuden henkilöt ja kolmanteen tavalliset ihmiset.⁶⁸

Kunnian suoja kirjattiin jo ensimmäiseen rikoslakiin, joka tuli voimaan vuonna 1894⁶⁹. Käsitteen sisältöä ei kuitenkaan määritelty perusoikeuksien eikä rikoslain esitöissä. Käsite voidaan jakaa subjektiiviseen ja objektiiviseen osaan. Subjektiivinen kunnia muodostuu psykologisista tekijöistä, jotka liittyvät ihmisen tunteisiin ja käyttäytymiseen. Suojaa kaipaavana oikeushyvä on paitsi arvostus ympäristön silmissä myös henkilön oma sisäinen käsitys itsestään. Objektiivista kunniaa on se arvostus, jota henkilö nauttii ihmisenä ja yhteiskunnan jäsenenä.⁷⁰

---

⁶⁶ HE 184/1999, johdanto

⁶⁷ HE 184/1999 s. 31

⁶⁸ JSN:n periaatelausuma 1980

⁶⁹ HE 184/1999 vp. s. 9

⁷⁰ Ruotsalainen 2006 s. 40–42

Rikoslain 24:9 kriminalisoi kunnianloukkauksen näin:

Joka 1) esittää toisesta valheellisen tiedon tai vihjauksen siten, että teko on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä loukatulle taikka häneen kohdistuvaa halveksuntaa, taikka 2) muuten kuin 1 kohdassa tarkoitetulla tavalla halventaa toista, on tuomittava kunnianloukkauksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Edellä 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettuna kunnianloukkauksena ei pidetä arvostelua, joka kohdistuu toisen menettelyyn politiikassa, elinkeinoelämässä, julkisessa virassa tai tehtävässä, tieteessä, taiteessa taikka näihin rinnastettavassa julkisessa toiminnassa ja joka ei selvästi ylitä sitä, mitä voidaan pitää hyväksyttävänä. Kunnianloukkauksesta tuomitaan myös se, joka esittää kuolleesta henkilöstä valheellisen tiedon tai vihjauksen siten, että teko on omiaan aiheuttamaan kärsimystä ihmiselle, jolle vainaja oli erityisen läheinen (2 momentti).

Törkeä kunnianloukkaus on määritelty rikoslain 24 luvun 10 §:ssä:

Jos 9 §:n 1 momentissa tarkoitettussa kunnianloukkauksessa 1) rikos tehdään joukkotiedotusvälinettä käyttämällä tai muuten toimittamalla tieto tai vihjaus lukuisten ihmisten saataville taikka 2) aiheutetaan suurta tai pitkäaikaista kärsimystä taikka erityisen suurta tai tuntuva vahinkoa ja kunnianloukkaus on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksenteijä on tuomittava törkeästä kunnianloukkauksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Suomessa tuomittiin tavallisesta tai törkeästä kunnianloukkauksesta vuosittain 5–10 vankeusrangaistusta jaksolla 1990–2004. Neuvosen mielestä tämä on paljon, sillä kaikkia tuomioita – langettavia, rauenneita ja vapauttavia – oli samalla jaksolla vuosittain 9–38. Useat Suomea ja muita valtioita koskevat EIT:n ratkaisut ovat kritisoineet voimakkaasti vankeusuhkaa ja toissijaisesti myös rikosoikeuden käyttöä sananvapausrikosten yhteydessä. Neuvonen on pitänyt ongelmallisena myös sitä, että törkeän kunnianloukkauksen kvalifiointiperusteena on joukkotiedotusvälineen käyttö.⁷¹

Eduskunnan juuri hyväksymässä HE 19/2013:ssa rikoslain, pakkokeinolain ja poliisilain muuttamisesta puututaankin näihin ongelmiin. Yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen jaetaan tavalliseen ja törkeään tekemuotoon. Yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisen ja kunnianloukkauksen perustekomuodoissa rangaistusuhkana on jatkossa sakkoa, ei vankeutta. Tätä perustellaan sillä, että EIT pitää vankeusrangaistusuhkaa sananvapauden kanssa yhteensopivana vain poikkeuksellisissa tilanteissa. Törkeän kunnianloukkauksen ankaroittamis-

---

⁷¹ Neuvonen 2012 s. 464

perusteena ei enää ole rikoksen tekeminen joukkotiedotusvälinettä käyttämällä tai muuten toimittamalla tieto tai vihjaus lukuisten ihmisten saataville.⁷²

Hallituksen esitys pohjautui oikeusministeriön asettaman sananvapaustyöryhmän raporttiin sananvapausrikoksista, vainoamisesta ja viestintärauhan rikkomisesta. Työryhmässä mukana ollut Päivi Tiilikka kirjoittaa, että lähtökohtaisesti rikoslakimme on sopusoinnussa Euroopan ihmisoikeussopimuksen kanssa, mutta sitä ei aina ole tulkittu ja sovellettu sen mukaisesti. EIT on antanut toistakymmentä langettavaa päätöstä, kun Suomessa on painotettu yksityiselämän ja kunnian suojaa sananvapauden vastaisesti.⁷³

Hallituksen esityksessä ei esitetty muutettavaksi syyteoikeusjärjestelyä, joka koskee yksityiselämää loukkaavaa tiedon levittämistä ja kunnianloukkausta. Ne ovat asianomistajarikoksia toisin kuin muut sananvapausrikokset. SVL 24 §:n mukaan sananvapausrikoksessa ja sellaiseen liittyvässä päätoimittajarikkomuksessa syyteoikeus on valtakunnansyyttäjällä. Tarkoitus on turvata sananvapauden toteutuminen ja luoda yhtenäistä syyttämiskäytäntöä. Asianomistajarikostenkin osalta valtakunnansyyttäjä voi antaa määräyksen syyteen nostamisesta, jos rikos on tapahtunut joukkotiedotusvälinettä käyttäen ja erittäin tärkeä yleinen etu vaatii syyteen nostamista. Kaksi yleisintä joukkotiedotusvälineessä toteutuvaa rikosta eivät siis pääsääntöisesti kuulu valtakunnansyyttäjänviraston toimivaltaan. Tätä voi pitää epäkohtana.⁷⁴

Käsittelemättä on Neuvosen mukaan jäänyt vielä se kysymys, onko Suomen mahdollista jatkaa kunnianloukkauksen ja yksityiselämän suojan loukkaamisen kriminalisoinnista vai pitäisikö ne siirtää siviiliprosessissa ajettaviksi vahingonkorvausperusteiksi. EIT:n ratkaisut ja Euroopan neuvoston päätöslauselma (1577/2007) näiden rikosten dekriminalisoinnista asettavat paineita siihen suuntaan.⁷⁵ Kunnianloukkaus on dekriminalisoitu esimerkiksi Norjassa.⁷⁶

Tiilikka on käsitellyt laajasti vahingonkorvausta väitöskirjassaan sananvapaudesta ja yksilön suojasta. Kärsimyksen korvaamisen edellytyksiä määriteltäessä on tarkasteltava rikoslain lisäksi vahingonkorvauslain 5:6:ää. Joukkotiedotusvälineiden korvausvastuu on usein perustettu myös vahingonkorvauslain 5:1:n säännökseen puhtaasti varallisuusvahingon korvaamisesta erittäin painavien perusteiden nojalla. Vastuuperusteita käsitellään seuraavassa luvussa, esimerkkejä määrättyistä vahingonkorvauksista luvussa 5 ja mahdollisia korvausten jakautumisperusteita luvussa 7.2, jossa kerrotaan lehtien välisestä yhteistyöstä.

---

⁷² HE 19/2013 s. 1

⁷³ Marttunen, Matikkala, sananvapaustyöryhmä 2012 s. 17–21

⁷⁴ Neuvonen 2012 s. 403–408

⁷⁵ Neuvonen 2012 s. 407–408

⁷⁶ Marttunen, Matikkala, sananvapaustyöryhmä 2012 s. 52

3. VASTUU JOUKKOViestinnässä

3.1. Tekijänvastuu

Normaalin, rikoslaissa säädetyn tekijänvastuun mukaisesti yleisön saataville toimitetun viestin sisällöstä vastaa se, jota on pidettävä rikoksen tekijänä tai siihen osallisena. Tämä on rikosoikeudellinen yleisperiaate, joka koskee kaikkia viestin sisältöön perustuvia rikoksia välineestä riippumatta. Lisäksi tekijänvastuusta on säädetty sananvapauslain 12 §:ssä:

Rikoksen tekijän ja osallisen vastuu

Yleisön saataville toimitetun viestin sisältöön perustuvasta rikoksesta vastaa se, jota rikoslain (39/1889) mukaan on pidettävä rikoksen tekijänä tai siihen osallisena.

Useimmissa sananvapauserikoksissa teon rangaistavuuden edellytyksenä on tahallisuus. Rikoksentekijän on ymmärrettävä, että rikoksen tunnusmerkistöön kuuluvat seikat täyttyvät. Esimerkiksi yksityiselämää loukkaavaan tiedon levittämiseen syyllistyneen toimittajan on mielletävä, että julkaistava asia koskee yksityiselämää ja julkaiseminen on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä loukatulle tai häneen kohdistuvaa halveksuntaa. Tahallisuusvaatimuksen täytyminen vaatii lisäksi, että tieto julkaistaan joukkotiedotusvälineessä tai muuten toimitetaan se lukuisten ihmisten saataville ja julkaiseminen tapahtuu oikeudettomasti ilman asianomaisen hyväksymistä tai hänen asemaansa perustuvaa oikeutusta.⁷⁷

Loukkaustarkoitusta ei kuitenkaan edellytetä. Esimerkiksi kunnianloukkaus katsotaan tahalliseksi, jos tekijä mieltää ilmaisun loukkaavan luonteen eikä ole riittävästi varmistanut sen todenperäisyyttä. Tahallisuuden tulee kohdistua ainakin teon olosuhteisiin ja myös seuraukseen, jos tunnusmerkistön toteutuminen edellyttää seurauksen aiheutumista. Seuraustahallisuudessa tekijä on tarkoittanut aiheuttaa seurauksen, hänen on täytynyt pitää sitä varmana tai varsin todennäköisenä tai seuraukseen varmasti liittyvänä (RL 3:6). Olosuhdetahallisuutta ei ole määritelty laissa, vaan sen arviointi on jätetty oikeuskäytännön varaan. Huomioon on otettava tunnusmerkistöerehdystä koskeva RL 4:1, jonka mukaan teko ei ole tahallinen, jos tekijä ei teon hetkellä ole selvillä kaikista tunnusmerkistön toteuttavista seikoista tai hän erehtyy niistä.⁷⁸ Olosuhdetahallisuudesta kerrotaan lisää vihapuheen yhteydessä luvussa 7.1.1.

---

⁷⁷ Tiilikka 2008 s. 85

⁷⁸ Tiilikka 2008 s. 85–87

Vahingonkorvausvastuu syntyy yleensä jo tuottamuksen perusteella. Kärsimyskorvausta säätelevä vahingonkorvauslain 5:6 rajaa vastuun kuitenkin objektiivisen tunnusmerkistön täyttäviin tekoihin. Pykälän mukaan oikeus korvaukseen loukkauksen aiheuttamasta kärsimyksestä on sillä, jota on loukattu tai syrjitty rangaistavaksi säädetyllä teolla, tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta. Korvausvastuun syntyminen jo lievän huolimattomuuden perusteella voisi muodostaa sananvapauden rajoituksen, joka ei ole välttämätön demokraattisessa yhteiskunnassa. Liian helposti syntyvän korvausvastuun on katsottu johtaa pelotusvaikutukseen (*chilling effect*), jonka vuoksi tärkeää tietoa sisältävää aineistoa voi jäädä julkaisematta. Tiilikka huomauttaa kuitenkin, että lukijoiden tiedonsaantioikeus ja luottamus painettuun saanaan edellyttävät, että tiedot on tarkistettu mahdollisimman huolellisesti.⁷⁹

Korvauksia vaaditaan enimmäkseen kunnianloukkausta koskevissa rikosprosesseissa. Tiilikan mielestä loukkauksen kohteen kannalta pelkkä korvaustuomio voisi tarjota riittävän hyvityksen. Kun korvaus kytketään rangaistavaksi säädettyyn tekoon, sananvapauden rajoittamiseen liittyvän suhteellisuusperiaatteen toteuttaminen on hankalaa.⁸⁰ Olen samaa mieltä siitä, että rangaistavuuteen kytkeytymättömän korvausvastuun ajaminen siviiliprosessissa olisi joustavampi tapa vaatia hyvitystä, mutta se voisi lisätä tuntuvasti oikeudenkäyntejä mediaa vastaan. Seuraavassa luvussa kuvattu itsesääntelyjärjestelmä on tarkoitettu käsittelemään niitä tapauksia, joihin ei liity rikoslain vastaista menettelyä, mutta joku on selvästi kärsinyt julkaistusta sisällöstä. Vaikka Julkisen sanan neuvosto ei voi määrätä rahallista korvausta, sen antama huomautus tiedotusvälineelle tuo kantelijalle hyvitystä vahvistamalla hänen olleen oikeassa.

Tiedotusvälineissä voidaan syyllistyä myös tekijänoikeusrikoksiin tai -rikkomuksiin. Rikoslain 49 luvun 1 §:ssä sanotaan, että joka ansiotarkoituksessa tekijänoikeuslain (404/1961) vastaisesti loukkaa toisen oikeutta esimerkiksi kirjalliseen teokseen, valokuvaan tai radio- tai televisiolähetykseen, on tuomittava tekijänoikeusrikoksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Tietoverkossa tehty oikeudenloukkauskin kuuluu säännöksen piiriin. Hallituksen esityksessä on katsottu, että lainkohdassa on lueteltu tyhjentävästi kaikki oikeudet, joita yksittäisellä teolla voi loukata⁸¹. Tekijänoikeuslain vastaisesta käytöstä voi joutua korvausvastuuseen, vaikka teko ei olisi rikoslain mukaan rangaistava.⁸² Tekijänoikeusloukkaukset eivät kuitenkaan kuulu tämän tutkielman piiriin.

---

⁷⁹ Tiilikka 2007 s. 331–333

⁸⁰ Tiilikka 2008 s. 588

⁸¹ HE 94/1993 s. 213

⁸² Sorvari 2005 s. 82, 87

Julkaistun viestin sisältöön perustuvien rikosten osalta tekijänvastuussa voivat toimittajan lisäksi olla esimerkiksi vastaava toimittaja, muu päätoimittaja, uutispäällikkö, valokuvaaja tai haastattelulausunnon antaja. Tekijäpiiriä ei ole rajattu mihinkään henkilöryhmään. Keskeistä on se, miten tekijät ovat osallistuneet viestin syntymiseen ja julkaisemiseen ja täytyvätkö rangaistavuuden edellytyksenä olevat tunnusmerkistötekijät ja tahallisuus. Yleensä sananvapausrikosten tekijävastuu kohdentuu niihin henkilöihin, jotka tosiasiaassa tekevät viestin sisältöä ja julkaisemista koskevia päätöksiä. Päätoimittajat ovat delegoineet vastuuta päällikkötasolle, mutta päällikkö voi välttyä vastuulta siirtämällä julkaisupäätöksen päätoimittajalle.⁸³

Toimittaja voi joutua vastuuseen myös muiden kirjoittamasta tekstistä, jos hän hyväksyy mielipidepalstalla julkaistavaksi lainvastaisen kirjoituksen. EIT on suhtautunut kuitenkin pidättyvästi toimittajan rankaisemiseen toisten laatimien kirjoitusten julkaisemisesta tai toisten esittämien lausumien toistamisesta. Klassinen esimerkki tästä on *Jersild*-tapaus, jossa ei kuitenkaan esitetty loukkaavia väitteitä kenestäkään yksittäisestä henkilöstä.⁸⁴

Tapauksessa *Jersild v. Tanska* toimittaja oli koonnut televisio-ohjelmaan nuorten karkean rasistisia lausumia. Jersild tuomittiin sakkoihin avunannosta rikokseen, joka vastaa kiihottamista kansanryhmää vastaan (RL 11:10). EIT kuitenkin katsoi, että rasistisesta nuorisoryhmästä ohjelman tehneen toimittajan tuomitseminen oli ihmisoikeussopimuksen 10 artiklan tarkoittaman sananvapauden loukkaamista. Tuomioistuin korosti, että valittajan tarkoitus ei ollut rasistinen, vaan hän pyrki antamaan tietoa ryhmän ulkomaalaisvastaisista asenteista. Hallituksen esityksessä Euroopan neuvoston rasistista tietoverkkorikollisuutta koskevan yleis-sopimuksen lisäpöytäkirjan hyväksymisestä kiinnitettiin huomiota siihen, että tapauksen perusteella on erotettava rasistisen materiaalin levittämisestä oikeus raportoida esimerkiksi mediassa rasistisista ryhmistä ilman, että toimittajaa tuomitaan rikoksesta.⁸⁵

3.2. Päätoimittajavastuu

Painovapausslain (1/1919) aikaan päätoimittajaa voitiin 6 luvun 32 §:n perusteella rangaista painovapauden tuottamuksellisesta väärinkäyttämisestä, jos hän ei ollut tekijänä vastuunalainen painokirjoituksen kautta tehdystä sisällöstä. Päätoimittajavastuu oli siis toissijaista. Päätoimittajalla oli käännetty todistustaakka, eli rangaistukselta välttyäkseen hänen piti pystyä näyttämään ”rikkomuksen estämiseksi noudattaneensa kaikkea asiansaan ollutta varovaisuutta”. Rangaistuksena oli sakkoa tai korkeintaan vuosi vankeutta. Jos kirjoittaja oli ilmoittanut

---

⁸³ Tiilikka 2008 s. 91–93

⁸⁴ Tiilikka 2008 s. 94–95

⁸⁵ *Jersild v. Tanska* (23.9.1994) ja HE 317/2010

nimensä, julkaisija tai päätoimittaja voitiin erityisistä syistä vapauttaa rangaistuksesta (painovapauslaki 6:33).

Käännetty todistustaakka ei ole nykyisten ihmisoikeussopimusten eikä rikosprosessioikeudessa vallitsevien syyttömyysolettama- ja todistustaakkasäännösten mukainen. Sananvapauslakia koskeneessa hallituksen esityksessä kiinnitettiin huomiota siihen, että painovapauslain mukaista päätoimittajan rikosoikeudellista vastuuta voitiin pitää ankarana, koska hän oli rikoksen varsinaiseen tekijään ja osallisiin nähden rinnakkaisessa vastuussa kaikesta sisällöstä. Vastuu oli riippumatonta siitä, oliko hän tutustunut sisältöön etukäteen. Tämä lähestyi objektiivista vastuuta, jossa syyllisyyteen ei kiinnitetä juuri lainkaan huomiota.⁸⁶

Siksi sananvapauslakiin sisällytettiin säännös vastaavaa toimittajaa koskevasta erikoisrikoksesta, päätoimittajarikkomuksesta. Se on toissijainen ja tulee sovellettavaksi vain, jos vastaava toimittajaa ei ole pidettävä päärikoksen tekijänä tai siihen osallisena. Lievä tuottamus ei täytä päätoimittajarikkomuksen tunnusmerkistöä. Olennainen muutos painovapauslain 32 §:ään on se, että päätoimittajarikkomuksesta voidaan tuomita vain, jos vastaava toimittaja lyö tahallaan tai huolimattomuudesta selvästi laimin johtamis- ja valvontavelvollisuutensa, josta säädetään sananvapauslain 4 §.ssä. Syyllisyys on normaaliin tapaan näytettävä toteen.⁸⁷

Sananvapauslain 4 § määrää vastaavasta toimittajasta ja 13 § päätoimittajarikkomuksesta:

Vastaava toimittaja

Julkaisijan tulee määrätä aikakautiselle julkaisulle ja verkkojulkaisulle vastaava toimittaja. Aikakautista julkaisua, verkkojulkaisua tai ohjelmaa varten voidaan määrätä myös useita vastaavia toimittajia.

Vastaavan toimittajan tulee olla viisitoista vuotta täyttänyt henkilö, joka ei ole konkurssissa ja jonka toimintakelpoisuutta ei ole rajoitettu.

Vastaavan toimittajan tehtävänä on johtaa ja valvoa toimitustyötä, päättää aikakautisen julkaisun, verkkojulkaisun tai ohjelman sisällöstä sekä huolehtia hänelle tässä laissa säädetyistä muista tehtävistä.

Päätoimittajarikkomus

Jos vastaava toimittaja tahallaan tai huolimattomuudesta olennaisesti laiminlyö toimitustyön johtamis- ja valvontavelvollisuutensa siten, että laiminlyönti on omiaan myötävaikuttamaan yleisön saataville toimitetun viestin sisältöön perustuvan rikoksen toteuttamiseen, hänet on tuomittava, jos tällainen rikos tehdään eikä häntä ole pidettävä rikoksen tekijänä tai siihen osallisena, *päätoimittajarikkomuksesta* sakkoon.

⁸⁶ HE 54/2002 s. 32

⁸⁷ HE 54/2002 s. 36–37

Jos päätoimittajia on useita, sananvapauslain 5.3 §:n mukaan on määriteltävä, mistä kukin vastaa. Laiminlyönnin olennaisuus määritellään alan yleisten huolellisuusvelvoitteiden mukaan. Päätoimittajarikkomuksen tunnusmerkit voi toteutua esimerkiksi, jos vastaava toimittaja jättää huolehtimatta päätöksentekosuhteiden järjestämisestä, ohjeiden antamisesta ja niiden valvomisesta, siirtää vastuuta sellaiselle, jolla ei ole edellytyksiä selvittää siitä, ei seuraa toimituksen työtä tai jättää puuttumatta hyvän ammatillisen tavan rikkomuksiin.⁸⁸ Rikoslain 9 luvun mukainen oikeushenkilön rikosvastuu voi syntyä julkaisijalle riippumatta päätoimittajarikkomuksesta. Päätoimittajarikkomus voi kuitenkin olla yksi vahva peruste sille, ettei vaadittavaa huolellisuutta ja varovaisuutta ole noudatettu.⁸⁹

Sananvapauslakia valmisteltaessa joukkoviestinten edustajat toivat esiin huolensa päätoimittajan aseman heikkenemisestä. Se haluttiin säilyttää vahvana ja itsenäisenä suhteessa omistajatahohon. Siksi mukaan otettiin kohta, jonka mukaan päätoimittaja määrää julkaisun sisällöstä. Poikkeuksia ovat sananvapauslain 3 luvussa määritellyt vastine ja oikaisu: lain mukaan vastaavan toimittajan on julkaistava perustellusti itsensä loukatuksi kokeneen henkilön vastine tai virheellisen tiedon korjaava oikaisu maksutta ja ilman aiheetonta viivytystä asianmukaisessa laajuudessa ja samankaltaisella tavalla kuin alkuperäinen viesti.⁹⁰

Hallituksen esityksen mukaan pykälää päätoimittajarikkomuksesta tarvitaan, koska monet sisällöt ovat usean henkilön yhteistyön tuloksia tai ne julkaistaan anonyymeina⁹¹. Jonkun on oltava edelleen viimekätisessä vastuussa näistäkin sisällöistä. Tiilikka kuitenkin kritisoi pykälän merkitystä, koska johtamis- ja valvontavelvollisuuden laiminlyöntiä on ulkopuolisen hyvin vaikea näyttää toteen. Päätoimittajan vastuuta suomalaisessa lainsäädännössä ei olisi ollut välttämätöntä lieventää Euroopan ihmisoikeussopimuksen nojalla niin paljon. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännön mukaan erityinen vastuu on perusteltu, jos päätoimittajalla on mahdollisuus esittää näyttöä syyttömyytensä puolesta.⁹²

Useissa sananvapauslain valmisteluvaiheissa annetuissa lausunnoissa pelättiin vastuuvajetta ja sitä, että syyllisiä aletaan etsiä toimitusten sisältä. Tämä voisi haitata toimituksellista vapautta ja lähdesuojaa. Jatkovalmistelussa ei kuitenkaan tehty analyysiä vastuun lievennyksen vaikutuksista toimittajien asemaan ja toimituksen työnjakoon. Valtakunnansyyttäjä huomautti, että puolustus (julkaisija) voi saada tahallisuuden näyttämisen puutteesta asean, jota vastaan syyttäjän on vaikea taistella. Tiilikan mukaan tahallisuuden kynnyksestä ei lain esitöiden

---

⁸⁸ HE 54/2002 s. 71, Tiilikka 2007 s. 359

⁸⁹ Illman ym., vihapuhetyöryhmän raportti 2012 s. 50

⁹⁰ Tiilikka 2007 s. 349

⁹¹ HE 54/2002 s. 69–70

⁹² Tiilikka 2007 s. 352–353

perusteella ole tarkoitettu korkeaksi, mutta tulkinta on ongelmallista syyttäjän näyttötaakka ja rikosoikeudelliset tulkintaperiaatteet huomioon ottaen. On sääntelyn tarkoituksen vastaista, jos julkaisijan vastuu on vähäisin silloin, kun kirjoitukset julkaistaan nimettöminä.⁹³ Päätoimittajan vahingonkorvausvastuuta esitöissä ei käsitelty lainkaan, vaan se haluttiin ilmeisesti jättää oikeuskäytännön varaan⁹⁴. Oikeuskäytäntöä päätoimittajavastuusta on kuitenkin kertynyt vähän, kuten luvusta 5.3. käy ilmi.

Tiedän, että toimittajat ovat kokeneet jäävänsä nykyään usein yksin, jos heitä syytetään esimerkiksi virheellisestä tiedosta eikä päätoimittajan voida katsoa laiminlyöneen valvontavastuutaan. Vaikka asia ei oikeuteen asti menisikään, syytökset aiheuttavat ahdistusta ja epävarmuutta. Nimellään jutun tehnyt toimittaja on helpompi vetää vastuuseen kuin vaikkapa nimeätön uutispäällikkö. Käytännössä toimittajien vapaus on viime aikoina kuitenkin kaventunut. Lehtien ja uutislähetysten sisältö suunnitellaan ennalta yhä tarkemmin, ja toimittajalta voidaan tilata juuri tietynlainen juttu tietylle paikalle. Häneltä voidaan nimenomaan toivoa huomiota herättäviä näkökulmia ja värikästä kielenkäyttöä. Tämä ei minusta ole tarkoituksenmukaista kehitystä, vaikka sananvapauslaki sen salliikin.

Vapaa toimittaja ja tietokirjailija Heikki Saari on huomannut, että toimittajien oman työn hallinnan katoaminen alkaa vähitellen näkyä lehtien yhtenäistyvissä sisällöissä. Valta on siirtynyt editoreille eli käsittelystä vastaaville esimiehille ja toimitusten keskiportaalle päälliköille. Mediatalojen saneeraaminen ja lukuisat yt-neuvottelut ovat vahvistaneet kierrettä, kun toimittajien määrä on jatkuvasti vähentynyt. Lähtökohta nykyaikaiselle lehdenteolle on konsepti, joka tarkoittaa lehden sisältöä ja ulkoasua koskevia valintoja. Saaren mukaan yksi suunnittelevan editoinnin olennaisimpia piirteitä on se, että editori toteuttaa julkaisijan ja päätoimittajan näkemystä suunnitellessaan aiheita ja niiden käsittelyä ja käyttää siten olennaista valtaa.⁹⁵

Saaren näkemys on oikeansuuntainen mutta käytännössä vahvasti liioiteltu – ainakin toistaiseksi. Toimittajat ideoivat edelleen itse aiheita ja valitsevat juttujensa näkökulman. Editoriporras, johon itsekin kuulun, on johdon ja toimituksen puristuksessa suhteessa enemmän vastuunkantaja kuin todellinen vallankäyttäjä. Editorit voivat joutua vastaamaan oikeudessa lehteen tai verkkoon kiireessä päästämistään virheellisistä tai loukkaavista sisällöistä.

---

⁹³ Tiilikka 2007 s. 353–357

⁹⁴ Tiilikka 2007 s. 364

⁹⁵ Saari 2013 s. 52–53

4. MEDIAN ITSESÄÄNTELY

4.1. Eettiset koodit ja niiden merkitys

Sekä oikeustiedettä että viestintää opiskelleen Riku Neuvosen mukaan angloamerikkalaista sananvapauskirjallisuutta lukenut toimittaja ymmärtää sananvapauden täysin eri tavalla kuin perusoikeuksia opiskellut juristi. Tämä johtaa helposti väärinkäsityksiin. Neuvonen väittää, että journalistien ja juristien koulutus luo joukkoviestinnästä ja oikeudesta erilaisia yhteiskunnallisia järjestelmiä, joilla on erilainen käsitys sananvapaudesta. Tämä näkyy ennen kaikkea argumentaatioissa.⁹⁶

Oikeudellisella sääntelyllä on vaihtoehtoja, joita Neuvosen jaottelussa ovat oikeudellisen sääntelyn välttäminen ja deregulaatio, refleksiivinen oikeus sekä itsesääntely, myötäsääntely ja pehmeä laki. Sääntelyn täydellinen välttäminen on käytännössä vaikeaa, koska todellisuudessa epäviralliset sääntelykeinot vaikuttavat kuitenkin ihmisten käytökseen. Refleksiivisen oikeuden ideana on luoda neuvottelumekanismeja, joiden avulla sääntelyn kohteet itse voivat luoda puitteet toiminnalleen. Se on jäänyt Suomessa teoreettiseksi kuriositeetiksi.⁹⁷

Pehmeä laki, soft law, tarkoittaa yhteiskunnan ohjailua lainsäätäjän ilmaisemien periaatteiden mukaan. Itsesääntely voi olla viranomaisten kanssa tapahtuvaa norminmuodostamista, täysin vapaaehtoista tai näiden sekoitus. Myötäsääntely on itsesääntelyn, refleksiivisen oikeuden ja perinteisen oikeudellisen sääntelyn sekoitus, joka koostuu puitenormeista. Sen soveltaminen käytäntöön on ollut vähäistä, mutta vaikuttaa olevan lisääntymässä EU:n alueella.⁹⁸

Joukkoviestinnän sääntelyn tavoitteet liittyvät ristiriitaisiin odotuksiin: yhtäältä viestimien pitäisi toimia demokratian toteutumisen välineinä, toisaalta liikeyrityksinä toisten yritysten joukossa.⁹⁹ Konkreettiset normilähteet ovat Päivi Tiilikkan mukaan ensisijaisia, kun arvioidaan tuottamusta ja huolellisuutta tiedonvälityksessä. Arviointiperusteeksi voivat lisäksi käydä alan vakiintuneet menettelytavat.¹⁰⁰ Ammattikunnan eettiset koodit syntyvät näiden tapojen pohjalta ja selkiinnyttävät yhteisiä pelisääntöjä.

Toimittajien eettisiin sääntöihin, Journalistin ohjeisiin (JO), ovat sitoutuneet lähes kaikki tiedotusvälineet. Lisäksi monilla viestimillä on omat eettiset ohjeensa, kuten Helsingin Sanomilla, Kalevalla ja Yleisradiolla (Ohjelmatoiminnan säännöstö, OTS). Neuvonen pitää yritysten

⁹⁶ Neuvonen 2005 s. 61

⁹⁷ Neuvonen 2005 s. 110–111

⁹⁸ Neuvonen 2005 s. 112–114

⁹⁹ Nieminen 2002 s. 16

¹⁰⁰ Tiilikka 2007 s. 246

sisäisiä ohjeita hyvänä lisänä itsesääntelyssä, mutta valvonnan ja julkisen luotettavuuden vuoksi ne eivät voi nousta samaan asemaan kuin Journalistin ohjeet ja Julkisen sanan neuvoston (JSN) linjaukset. Keski-suomalainen on ainoa lehti, jolla on oma, toimituksesta riippumaton lukija-asiamies.

Eettisillä koodeilla on kahdenlainen merkitys. Ensiksikin ammattikunta pyrkii niiden avulla ylläpitämään asiakkaiden luottamusta. Toiseksi sisäisellä valvonnalla pyritään pitämään viranomaisvalvonta mahdollisimman loitolla. Niin kauan kuin joukkoviestimet kykenevät toteuttamaan kulttuuris-moraalisia tehtäviään, valtiovalta ei puutu asiaan. Jos itsesääntely petää, paine suoraan lakiin perustuvaan väliintuloon kasvaa. Tämä huomattiin esimerkiksi Britanniassa 1990-luvulla, kun mediaa syytettiin välillisesti prinsessa Dianan kuolemasta.¹⁰¹

4.2. Suhde lainsäädäntöön

Vuonna 1968 perustetun Julkisen sanan neuvoston perussopimus on muotoiltu lain tapaan niin, että kahdessa ensimmäisessä pykälässä määritellään neuvoston tehtävät ja toimivalta. JSN:n tehtävänä on tulkita hyvää journalistista tapaa sekä puolustaa sanan- ja julkaisemisen vapautta. Neuvosto ja puheenjohtaja voivat käsitellä perussopimuksen hyväksyneissä joukkoviestimissä julkaistua toimituksellista aineistoa sekä sen erottuvuutta mainoksista. Perussopimuksen ovat allekirjoittaneet kaikki merkittävimmät tiedotusalan toimijat: Aikakauslehtien liitto ry, Radiomedia, Sanomalehtien liitto ry, Suomen Journalistiliitto ry, Yleisradio Oy, MTV Oy, Sanoma Entertainment Oy ja SuomiTV.¹⁰²

Alun perin puheenjohtajalla ei ollut itsenäistä päätösvaltaa, mutta perussopimusta muutettiin 1.1.2008 puheenjohtajan aseman vahvistamiseksi. Puheenjohtajan päätösvalta rajoittuu kuitenkin periaatteelliselta merkitykseltään vähäisiin asioihin, jotka johtavat itsestään selvästi vapauttaviin päätöksiin. Muutoksen tarkoitus oli nopeuttaa päätösten läpimenoprosessia.¹⁰³

Perussopimuksen 3 §:n mukaan ”neuvosto ja puheenjohtaja perustavat ratkaisunsa vapaan harkintansa mukaan Journalistin ohjeisiin, sen liitteisiin ja muihin vakiintuneisiin hyvän journalistisen tavan periaatteisiin”. Kuka tahansa voi kannella tämän tavan rikkomisesta. Asiaa ei oteta käsittelyyn, jos jutun julkaisemisesta on kulunut yli kolme kuukautta tai jos kantelija

¹⁰¹ Nieminen 2002 s. 18

¹⁰² JSN:n perussopimus ja Ketkä ovat JSN:n takana, www.jsn.fi

¹⁰³ Uimosen haastattelu 23.11.2011

selvästi hakee päätöstä samassa asiassa nostettavaa oikeudenkäyntiä varten. JSN voi ottaa periaatteellisesti tärkeän asian tutkittavakseen myös omasta aloitteestaan.¹⁰⁴

JSN antaa siis lausuntoja toimittajien kyvystä ja tavasta soveltaa Journalistin ohjeita. Ohjeet on hyväksynyt vuodesta 2004 lähtien JSN:n kannatusyhdistys, johon kuuluu itsesääntelyyn sitoutuneiden yhteisöjen eli Journalistiliiton ja kustantajien edustajia. Ensimmäiset ohjeet, Etikettisäännöt Suomen sanomalehtimiehille, antoi Suomen Sanomalehtimiesten Liitto (nykyään Journalistiliitto) vuonna 1957. Ne muokattiin Lehtimiehen ohjeiksi 1968, samana vuonna kuin JSN perustettiin. Ohjeita uudistettiin 1970- ja 1980-luvulla, kunnes ne muuttuivat Journalistin ohjeiksi 1992. Silloin ohjeet hyväksyi vielä työntekijäpuoli. Tällä vuosituhanella niitä on päivitetty kaksi kertaa. Vuoden 2011 ohjeissa on 35 säännöstä ja yleisön tuottamaa verkkoaineistoa koskevassa liitteessä lisäksi 5 kohtaa. Uudet ja vanhat ohjeet löytyvät JSN:n verkkosivuilta (www.jsn.fi).

Ohjeet on jaoteltu viiden alaotsikon alle: ammatillinen asema, tietojen hankkiminen ja julkaiseminen, haastateltavan ja haastattelijan oikeudet, virheen korjaus ja oma kannanotto sekä yksityinen ja julkinen. Jälkimmäistä voi pitää tärkeimpänä kantelujen määrän perusteella: eniten valitetaan yksilön suojan rikkomisesta. Siihen liittyviä asioita viedään eniten myös tuomioistuinten ratkaistaviksi.¹⁰⁵ Kanteluja on 2000-luvulla tullut vuosittain 100–150.

Oikaisu ja vastine ovat merkittävimpiä sananvapausslain kanssa päällekkäin meneviä kohtia. Aikaisemmin Journalistin ohjeissa käytettiin nimenomaan noita sanoja, mutta lain ja eettisten ohjeiden eron korostamiseksi otettiin käyttöön uudet termit vuonna 2005. Kannanotto-oikeus on laajempi kuin vastineoikeus lainsäädännössä. Hallituksen esityksessä sananvapauslaiksi tuomioistuinkäsittelyä pidetään vastineasioissa poikkeuksellisena ja kehoitetaan käyttämään ensisijaisesti itsesääntelyä. Esityksen mukaan myös lain tulkintakysymyksissä voidaan saada johtoa JSN:n vastineoikeutta koskevista ratkaisuksista.¹⁰⁶

Kolmas keskeinen Journalistin ohjeiden sääntelemä asia on lähdesuoja. JO:n 14. kohdan mukaan ”journalistilla on oikeus ja velvollisuus pitää tietoja luottamuksellisesti antaneen henkilöllisyys salassa siten kuin lähteen kanssa on sovittu”. Sananvapausslain 16 § lähdesuojasta puolestaan kuuluu:

Yleisön saataville toimitetun viestin laatijalla sekä julkaisijalla ja ohjelmatoiminnan harjoittajalla on oikeus olla ilmaisematta, kuka on antanut viestin sisäl-

---

¹⁰⁴ JSN:n perussopimus 5.9.2011

¹⁰⁵ Neuvonen 2005 s. 140–142

¹⁰⁶ HE 54/2002 s. 68

tämät tiedot. Julkaisijalla ja ohjelmatoiminnan harjoittajalla on lisäksi oikeus olla ilmaisematta viestin laatijan henkilöllisyyttä.

Lähdesuoja voidaan murtaa vain oikeudenkäynnissä, jos syyttäjä vaatii rangaistusta rikoksesta, josta saattaa seurata vankeutta vähintään kuusi vuotta.

Päivi Tiilikka pitää itsesääntelyn vahvuuksina joustavuutta ja responsiivisuutta suhteessa alan olosuhteisiin, ongelmiin ja vallitseviin käsityksiin. Sääntely on alan toimijoille läheistä ja käytännön tarpeita vastaavaa. Itsesääntelyllä voidaan reagoida nopeasti markkinoiden tarpeisiin. Se edistää alan mainetta ja intressejä ja on valtiovallan kannalta halpaa. Yksi heikko puoli on tehon kyseenalaisuus; kaikki toimijat eivät välttämättä ole sitoutuneet itsesääntelyyn. JSN:n julkinen huomautus sanktiona ei anna loukkauksen kohteelle samantasoista hyvitystä kuin vahingonkorvaus. JSN voi ainoastaan velvoittaa tiedotusvälineen julkaisemaan langettavan päätöksensä. Lisäksi alan itsensä asettamalla normeilla tavoitellaan alan omaa etua.¹⁰⁷

Sananvapauslain 1 §:ssä tiivistetään liberalistisen sananvapausajattelun ydin: viestintään ei saa puuttua enempää kuin on välttämätöntä. Jorma Mäntylä kysyykin, eikö Julkisen sanan neuvoston toiminta itse asiassa rajoita perussopimuksen hyväksyneiden tiedotusvälineiden sananvapautta. Vastaus on hänen mielestään myönteinen. Juridisesti ajatellen tiedotusvälineet rajaavat Journalistin ohjeilla huonona pidetyn journalismin pois. Toimittajat hyväksyvät sopimuksen kautta lakia tiukemmat ohjeet hyvästä journalistisesta tavasta.¹⁰⁸

Tiilikan mukaan tiedotusala itse voi asettaa pitemmälle meneviä vaatimuksia kuin oikeudellinen tuottamusarvostelu edellyttää. Siksi ei ole perusteltua asettaa vahingonkorvausuhkalla sanktioituja toimintavaatimuksia JO:n perusteella. Sen sijaan JSN:n perussopimuksen sanamuoto ei hänen mielestään aseta estettä sille, että neuvosto voisi todeta rikoslain vastaisen menettelyn olevan vastoin hyvää lehtimiestapaa. JSN:lle ei kuitenkaan kuulu lain tulkinta, vaan ainoastaan hyvän journalistisen tavan tulkinta.¹⁰⁹

JSN:n entisen puheenjohtajan, hallinto-oikeuden professorin Olli Mäenpään mukaan media-neuvostoa tarvitaan, jotta tuomioistuimia ei kuormiteta asioilla, joita ne ovat liian järeitä ratkaisemaan. Mäenpään mielestä itsesääntelyllä pystytään luontevasti yhdistämään sananvapaus ja sen käytön vastuullisuus.¹¹⁰

---

¹⁰⁷ Tiilikka 2007 s. 248–250

¹⁰⁸ Mäntylä 2008 s. 11

¹⁰⁹ Tiilikka 2007 s. 253–254

¹¹⁰ J. Vuortama 2003 s. 3

Jotta nykyinen suuren sananvapauden takaava oikeudellinen sääntely ei tiukentuisi, on tärkeää, että itsesääntely otetaan vakavasti. Neuvoston on oltava toimintakykyinen soveltaessaan eettistä koodia, jonka puolestaan pitää olla huolellisesti laadittu. Eettisten ohjeiden on tultava alalta, ei ulkopuolelta. Tulkitsijoiden on oltava kokeneita ja laajasti alaan perehtyneitä.¹¹¹

Monille oikeusoppineille puhdas itsesääntely tuntuu ongelmalliselta. Neuvosen mukaan siviilioikeuden tutkijat Thomas Wilhelmsson ja Mika Hemmo ovat pitäneet JSN:n tuottamaa aineistoa oikeudellisesti sitovana, ja heidän mielestään siihen voitaisiin perustaa esimerkiksi vahingonkorvauskanteita. Sakari Wuolijoki on jopa väittänyt, että joukkoviestinnän itsesääntely ei ole oikeaa itsesääntelyä, jos se ei ole oikeudellisesti merkityksellistä.¹¹²

Neuvosesta väite on outo, koska itsesääntelyn yksi tarkoitus on nimenomaan pitää sääntely oman alan piirissä eikä tuottaa oikeudellisesti merkittäviä ratkaisuja. Olen samaa mieltä. JSN:n jäsenet eivät ole tuomareita eivätkä toimittajat lainoppineita miettiessään esimerkiksi rikoksesta tuomitun nimen julkaisemista tai punnitessaan poliitikon yksityisyyden suojan laajuutta. Jos JSN:n langettavaa ratkaisua voitaisiin käyttää perusteluna vahingonkorvaustuomiolle, toimittajat joutuisivat miettimään nykyistä tarkemmin, mitä uskaltavat kirjoittaa. Tämä rajoittaisi vähitellen sananvapautta ja vallan vahtikoiran rooli heikkenisi. Itsesääntelyaineiston käyttöön oikeudenkäynneissä palataan esimerkein luvussa 4.4.

4.3. Itsesääntely muissa maissa

Euroopasta ja sen lähialueilta löytyi 49 journalistieettistä koodia 46 eri maasta vuonna 2007. Niiden kymmenen yleisintä periaatetta käsittelivät yksilön suojaa, syrjintää rodun, etnisen taustan tai uskonnon perusteella, virheiden korjaamista, tietojen totuudellisuutta, lähdesuojaa, rehellistä ja asiallista tiedon hankintaa, lahjusten vastaanottamista, faktojen ja mielipiteiden erottamista, tietojen valikointia ja vääristelyä sekä faktojen tarkistamista. Periaatteet eivät olleet juuri muuttuneet edellisestä tutkimuksesta, joka tehtiin vuonna 1995.¹¹³ Mäntylä tekee tästä kaksi johtopäätöstä: hyvä journalismi mielletään melko samalla tavalla eri maissa, ja toimittajan ohjeita pidetään 2000-luvulla toimivan modernin (länsimaisen) valtion tunnusmerkkeinä¹¹⁴.

---

¹¹¹ Mäntylä 2008 s. 12

¹¹² Neuvonen 2005 s. 116

¹¹³ Mäntylä 2008 s. 184

¹¹⁴ Mäntylä 2008 s. 185

Jotkut kansainväliset liitot ovat valmistelleet tai hyväksyneet eettisiä normistoja, muun muassa International Federation of Journalists (IFJ) vuonna 1954. Monien toimittajien mielestä kansainvälistä normistoa ei pystytä kuitenkaan muotoilemaan, koska maailmassa on niin monenlaisia käsityksiä journalistin roolista.¹¹⁵ Valitut itsesääntelyn muodot vaihtelevatkin eri maissa. Monissa kehitysmaissa journalistiliitto ja mahdollinen lehdistöneuvosto ovat puolivieraita valtiovallan elimiä. Länsimaissa ne ovat korostetun riippumattomia valtiovallasta.¹¹⁶

AIPCE:een, Euroopan itsenäisten lehdistöneuvostojen liittoon, kuuluu tällä hetkellä 35 lehdistöneuvostoa, joista Brysselissä kaksi (ranskan- ja flaaminkielinen). Mukana on muutama neuvosto Euroopan ulkopuolelta, muun muassa Washingtonista. AIPCE on perustettu vuonna 1999. Sen jäsenet kokoontuvat yhteen kerran vuodessa.¹¹⁷

Journalistietiikassa voidaan erottaa kaksi puolta: periaatteellinen ja käytännöllinen. Periaatteellinen puoli koskee tiedonvälityksen moraalisia tavoitteita ja käytännön puoli journalistisia työtapoja. Kumpaakin silmällä pitäen on laadittu eettisiä säännöstöjä ammatillisten ohjeiden muotoon. AIPCE pitää lehdistöneuvostojen päätehtävinä näistä molemmista puolista huolehtimista. Ruotsissa jopa erotetaan säännöstit sanoilla *yrkesregler* (käytännön toimintatavat) ja *publiceringsregler* (julkaisusäännökset).¹¹⁸

Ruotsia pidetäänkin edistyksellisenä itsesääntelyn mallimaana. Siellä perustettiin tietävästi maailman ensimmäinen lehdistöneuvosto, *Pressens Opinionsnämnd*, vuonna 1916. Alkuaikoina PON:n toiminta ei perustunut eettiseen koodistoon, vaan neuvosto päätti jokaisessa tapauksessa erikseen, oliko toiminta ollut hyvän lehtimiestavan mukaista. Kun sensaatiohakuinen iltapäivälehdistö yleistyi 1960-luvulla, valtiopäivillä alettiin vaatia lainsäädäntöä sen saamiseksi kuriin. Tämän seurauksena perustettiin yleisen lehdistöasiamiehen, *Allmänhetens pressombudsmanin*, virka vuonna 1969.¹¹⁹ PO toimii PON:n esittelijänä ja voi ratkaista itsenäisesti asioita. PO:n päätöksistä voi valittaa edelleen PON:lle. PO voi määrätä rikkomuksista taloudellisia sanktioita, joiden määrä vaihteli 12 000 kruunusta 30 000 kruunuun vuonna 2011.¹²⁰

Britanniassa lehdistön itsesääntely alkoi toisen maailmansodan jälkeen, kun kuninkaallinen komitea tutki, miten sananvapauden käytön haittapuoliin pitäisi puuttua. *Press Council* perustettiin vuonna 1953. Siitä tuli yksi esikuva muun muassa Suomen JSN:lle. Lehdistön ja ku-

¹¹⁵ McBride-komissio 1992 s. 170

¹¹⁶ Bruun ja Nordenstreng 1992 s. 157

¹¹⁷ About us, www.aipce.net

¹¹⁸ Bruun ja Nordenstreng 1992 s. 157

¹¹⁹ Neuvonen 2005 s. 132–133

¹²⁰ Fällningar, www.po.se

ninkaallisen perheen suhde on ollut tiedotusvälineiden keskeisimpiä ongelmia. Vuonna 1957 solmittiin puolivirallinen sopimus lehdistön vapauksista kerrottaessa kuninkaallisen perheen asioista. Britanniassakin sensaatiohakuisuuden kasvu aiheutti itsesääntelyn kriisin, ja Press Council korvattiin *Press Complaints Commissionilla* vuonna 1991. Silloin laadittiin myös uudet ohjeet toimittajille.¹²¹

Mediaetiikka on viime aikoinakin kuohuttanut Britanniaa. Kesällä 2011 paljastui, että Rupert Murdochin lehti-imperiumiin kuuluva News of the World oli salakuunnellut kadonneen teinitytön puhelinvastaajaa ja tuhonnut sen viestejä. Lehti lopetettiin, ja toistakymmentä sen päällikköä ja toimittajaa pidätettiin. Virastaan joutui lähtemään myös Britannian poliisijohtoa ja pääministeri David Cameronin lähipiiriä. Lukuisat julkkikset ovat todistaneet oikeudessa skandaalilehtien ahdistelusta.¹²² Tapahtumaketjun takia Britanniaan on juuri perustettu uusi valtiollinen lehdistön valvontaelin, josta kerrotaan luvussa 6.2.1.

Elokuussa 2013 paljastui, että Britannian hallitus oli pakottanut Guardianin tuhoamaan tietovuotaja Edward Snowdenin paljastuksiin liittyvää aineistoa oikeustoimien uhalla. Snowden paljasti tietoja Yhdysvaltain ja Britannian vakoilusta luottotoimittajalleen Glenn Greenwaldille, joka työskentelee Guardianille. Greenwaldin kumppania David Mirandaa kuulusteltiin Heathrow'n lentokentällä ja hänen puhelimensa ja tietokoneensa takavarikoitiin. Helsingin Sanomat, ruotsalainen Dagens Nyheter, norjalainen Aftenposten ja tanskalainen Politiken esittivät Cameronille kirjeessä huolensa sananvapauden ja vapaan lehdistön puolesta. Koska Britanniassa ei ole perustuslakia, joka suojaisi lehdistönvapautta, Guardian on siirtänyt raportointinsa Lontoosta New Yorkiin.¹²³

Yhdysvalloissa medianeuvosto *National News Council* on lakkautettu, ja kaikki erimielisyydet ratkotaan tuomioistuimissa¹²⁴. Muutamassa osavaltiossa on oma lehdistöneuvosto, kuten vuonna 1971 perustettu Minnesota News Council ja 1998 aloittanut Washington News Council. Ne eivät ole kuitenkaan kovin merkittäviä valituselimiä; WNC:hen tuli 24 kirjallista valitusta vuosina 1998–2010.¹²⁵

---

¹²¹ Neuvonen 2005, s. 134–135; Code of Practice, www.pcc.org.uk

¹²² Vasama: ”Näyttelijä Grant laajensi salakuuntelusyhtöksiä”, HS 22.11.2011

¹²³ Marjanen: ”Hallitaanko Britanniaa kuin Venäjää”, STT/Kaleva 28.8.2013

¹²⁴ Mäntylä 2008 s. 134–135

¹²⁵ About us/Accomplishments, www.wanewscouncil.org

4.4. Suomalaisen itsesääntelyn kehitys

Alkusysäys itsesääntelylle saatiin, kun Nuorsuomalainen Sanomalehtimiesyhdistys suunnitteli 1920-luvulla sanomalehtimiesten kunniauoimioistuimen säännöt. Yhdistys lähetti ne Suomen Sanomalehtimiesten Liitolle ja pyysi liittoa ajamaan asiaa.¹²⁶ Suomen Sanomalehdistön kunnioikeuston säännöt hyväksyttiin liiton hallituksessa 1927. Elimen tehtävänä oli lausua mielipiteensä ”sellaisista epärehellisistä tai muuten sanomalehdistön tai sanomalehtimiehen arvoalantavista tapauksista, jotka ovat sattuneet sen vaikutuspiirissä olevissa sanomalehdissä”. Esikuvana kunnioikeustolla oli Ruotsin *Pressens Opinionsnämnd*. Kunnioikeusto tutki vain lehtimiesten tekemiä valituksia, ja sen merkitys jäi käytännössä vähäiseksi.¹²⁷

Itsesääntelyn alkuaikojia tutkinut Juri Vuortama pitää suurena askeleena maisteri Eino Palolan vuonna 1939 laatimia Sanomalehtimiehen ammattimoraalin sääntöjä. Toimittaja oli Palolan mukaan kahden tulen välissä. Lehden johto asetti toimittajalle vaatimuksia, jotka eivät olleet sopusoinnussa hänen etiikkansa kanssa. Toisaalta kireä kilpailu saattoi saada lehtimiehen käyttämään vähemmän hyväksytyjä keinoja.¹²⁸ Samassa raossa toimittajat ovat nykyäänkin. Kilpailu vähenevistä lukijoista ei ainakaan vähennä kyseenalaisten keinojen käyttämistä.

Sotavuosina 1939–1945 Suomessa oli voimassa sotasensuuri, jonka tarkoitus oli estää ”aseveljien” eli akselivaltojen arvostelu ja pitää yllä kotirintaman moraalialia. Suomalainen sotasensuuri oli kuitenkin maltillista verrattuna muuhun Eurooppaan.¹²⁹ Sodan jälkeisinä vuosikymmeninä alettiin puhua itsesensuurista ja suomettumisesta. Neuvosen mukaan itsesensuuri liittyy siihen, miten joukkoviestintä valjastetaan tietyn yhteiskuntapoliittisen ohjelman osaksi. Joukkoviestintä menettää itsenäisyyttään suhteessa valtiovaltaan ja sen rooli yhteiskunnallisen keskustelun ylläpitäjänä vähenee.¹³⁰

Suomettumisen käsite sai alkunsa 1950-luvulla Itävallassa, jossa arvosteltiin poliitikkojen pelkurimaista taipumusta ”suomalaisen politiikan” valitsemiseen suhteessa Neuvostoliittoon. Sanan keksijänä pidetään professori Rickhard Löwenthalialia. Käsite levisi muihin länsimaihin 1960-luvulla. Niissä eli 1990-luvulle asti käsitys, että Suomen julkinen sana oli kontrolloitua ja Neuvostoliittoa/Venäjää koskevista asioista ei uskallettu puhua avoimesti.¹³¹

¹²⁶ J. Vuortama 2003 s. 1

¹²⁷ J. Vuortama 2003 s. 12 ja 17

¹²⁸ J. Vuortama 2003 s. 24

¹²⁹ Neuvonen 2005 s. 51

¹³⁰ Neuvonen 2005 s. 52

¹³¹ Salminen 1996 s. 237

Suomettumisesta puhuttiin eniten 1970-luvulla. Presidentti Gorbatšov ja glasnostin (julkisuuden) ilmapiiri saivat pelon väistymään 1980-luvun puolivälissä. Viimeistään Tšernobylin räjähtäminen 1986 vapautti tiedotusvälineet esittämään arvostelua Neuvostoliittoa kohtaan.¹³² Journalistiikan emeritusprofessorin Esko Salmisen mielestä Venäjä-keskustelussamme voi nähdä edelleen suomettumisen piirteitä. Esimerkkejä ovat Venäjällä laajasti julkisuutta saaneet lapsikaappausjutut ja puuttuminen Suomen turvallisuuspolitiikkaan.¹³³

Monen mielestä vasta 1983 tehty Lehtimiehen ohjeiden uudistus vakiinnutti JSN:n toiminnan ja eettiset periaatteet koko viestintäalan piirissä. Uudistusta edelsi laaja lausuntokierros, jolla pyydettiin näkemyksiä kaikilta keskeisiltä journalistisen alan yhteisöiltä.¹³⁴ Kanteluiden määrä alkoi kasvaa ja oli suurimmillaan vuonna 1995. Neuvosto tunnustettiin yleisesti suomalaisen tiedonvälityksen suunnannäyttäjäksi.¹³⁵

1990-luvulla JSN:n langettavien päätösten määrä alkoi kuitenkin laskea, ja lasku jatkui 2000-luvun puoliväliin asti¹³⁶. Tämä tuntuu oudolta, kun käsiteltyjen kanteluiden määrä ei juuri muuttunut ja yksityisyydensuojaa loukkaavat sensaatiojutut vain lisääntyivät. Viihteellistymisen ja internet toivat mediamaailmaan niin suuria muutoksia, että JSN:n perussopimusta uudistamaan asetettiin vuonna 1997 työryhmä. Samaan aikaan keskusteltiin kiivaasti siitä, että JSN:n ratkaisuja oli alettu käyttää vahingonkorvausvaatimusten tukena yhä useammin. Työryhmä esitti, ettei JSN käsitelisi kanteluja, jotka on selvästi tehty aineiston hankkimiseksi oikeudenkäyntiä varten. Ehdotus otettiin JSN:n uuteen perussopimukseen. Työryhmän taustamuistiossa todettiin, että neuvoston langettavan päätöksen käyttö todisteena oikeudenkäynnissä antoi korvausta hakevalle etulyöntiaseman. Vilpittömin mielin alan itsesääntelyyn sitoutuneet lehdet voivat joutua havaitsemaan, että järjestelmä tarjoaakin oikotien niitä vastaan.¹³⁷

Riitta Ollilan mukaan tuomioistuimet arvioivat rikostunnusmerkistön toteutumista ja rikoksen edellyttämää tahallisuutta sen perusteella, onko JO:n edellyttämiä työmenetelmiä noudatettu¹³⁸. Päivi Tiilikka ihmettelee, miksei Ollila mainitse yhtään esimerkkiä, kuten eivät monet muutkaan itsesääntelyaineiston käyttämistä kritisoineet¹³⁹.

Tiilikka on tutkinut oikeustapauksia, joiden perusteella kohu JSN:n ratkaisujen käyttämisestä tuomioiden perusteena oletettavasti alkoi. Tapauksessa KKO 1991: 79 pohdittiin vahingon

¹³² Salminen 1996 s. 205–209

¹³³ Kymäläinen/AL 8.5.2011: ”Miksei Venäjistä vieläkään voi puhua normaalisti”

¹³⁴ T. Vuortama 1984 s. 45

¹³⁵ J. Vuortama 2003 s. 49

¹³⁶ Mäntylä 2008 s. 44

¹³⁷ J. Vuortama 2003 s. 50

¹³⁸ Ollila 2004 s. 99–101

¹³⁹ Tiilikka 2007 s. 256

aiheuttamista lastenvaunujen maahantuojalle lastenvaunuvertailulla. Lukija sai kuvan, että vertailu oli puolueeton, vaikka asiantuntijana käytettiin toisen vaunumerkin maahantuojaa. Tuomion perusteluissa sanotaan: ”Ei voida pitää hyväksyttävänä, että joukkotiedotusvälineissä saataisiin seurauksetta hyvää lehtimiestapaa rikkoen harhaanjohtavasti ja asiattomasti arvostella elinkeinonharjoittajan tuotteita...”¹⁴⁰ Tiilikan mukaan jutun asiakirjavihkossa oli JSN:n langettava päätös.¹⁴¹

Tuomioistuimen ja JSN:n ratkaisujen eroja puolestaan kuvastavat tapaukset KKO 1997:80 ja KKO 1997:81. Paikallislehdessä oli julkaistu tuhopolttoja koskeva kirjoitus, jossa kerrottiin syylliseksi epäillyn olevan paikkakunnan palopäällikön vaimo. Lehti velvoitettiin maksamaan palopäällikölle 50 000 markkaa korvausta yksityiselämän loukkaamisesta aiheutuneesta henkisestä kärsimyksestä. Aviosuhteen julkistamiselle ei ollut hyväksyttävää perustetta, koska palopäälliköllä itsellään ei edes väitetty olleen osuutta tapahtumiin.¹⁴² Myös JSN:n päätös oli langettava. Korkein oikeus katsoi saman asian toistaneen lehden syyllistyneen rangaistavaan menettelyyn¹⁴³. JSN ei kuitenkaan pitänyt tätä menettelyä hyvän lehtimiestavan vastaisena.

Tiilikan mielestä lastenvaunutapauksessa tuomion perusteista ei ole pääteltävissä, onko hyvän lehtimiestavan rikkomisen osalta annettu merkitystä JSN:n päätökselle vai onko kyseessä ollut korkeimman oikeuden oma käsitys hyvästä lehtimiestavasta. Palopäällikön tapauksessa taas KO:n vaatimustaso on ollut korkeammalla kuin JSN:n edellyttämä. Rikoslain vastaisen menettelyn hyväksyminen voi olla ongelmallista itsesääntelyn uskottavuuden kannalta.¹⁴⁴

Keskustelua on käyty myös vahingonkorvausten suuruudesta. 1990-luvun lopussa oikeusopineet pitivät korvauksia liian alhaisina ja vaativat julkisuudessa niiden korottamista.¹⁴⁵ Paljon käytetty esimerkki korvauksista on Nostokonepalvelu-tapaus. Helsingin käräjäoikeus tuomitsi vuonna 2001 Helsingin Sanomat maksamaan yhteensä 15 miljoonan markan (2,5 miljoonan euron) korvaukset turkulaiselle Nostokonepalvelu Oy:lle lehtijutun aiheuttamasta taloudellisesta vahingosta ja yhtiön omistajille kunnianloukkauksen ja yksityiselämän suojan loukkaamisen aiheuttamasta kärsimyksestä. Toimittaja Mäntylän mukaan herjausta perusteltiin pitkälti journalistin ohjeiden rikkomisella¹⁴⁶. Juristit Tiilikka ja Neuvonen eivät ota siihen kantaa, vaan pohtivat korvausten poikkeuksellista suuruutta, jota pidettiin sananvapauden

¹⁴⁰ KKO 1991:79

¹⁴¹ Tiilikka 2007 s. 257

¹⁴² KKO 1997:80

¹⁴³ KKO 1997:81

¹⁴⁴ Tiilikka 2008 s. 258–259

¹⁴⁵ Tiilikka 2008 s. 61–62

¹⁴⁶ Mäntylä 2008 s. 193

kannalta arveluttavana¹⁴⁷. Helsingin hovioikeus vapauttikin Helsingin Sanomat korvauksista vuonna 2003.

Kenenkään kolmen – Mäntylän, Neuvosen ja Tiilikan – mielestä itsesääntelyaineiston käyttö oikeudenkäynneissä ei ole perusteltua, vaikka Mäntylä toteaaakin, että itsesääntelyn ja lainsäädännön täydellinen erillään pitäminen tuskin on mahdollista¹⁴⁸. Tiilikan mukaan sananvapauden asema perusoikeutena puoltaa vastuuperusteen arvioinnissa erityistä harkintaa ja edellyttää sääntelyn tarkkarajaisuutta. Kärsimyksen korvausvelvollisuudelle on asetettu VahL 5:6.1:ssä tuottamusvastuuta korkeampia erityisiä edellytyksiä, joita hyvän lehtimiestävän rikkominen ei sinällään osoita.¹⁴⁹ Neuvonen korostaa, ettei ole olemassa tarvetta soveltaa oikeudellisessa ratkaisutoiminnassa journalistien itsesääntelyaineistoa, koska ratkaisujen perusteet ovat johdettavissa oikeudellisesti perustellummista lähteistä.¹⁵⁰

Vuonna 2005 voimaan tulleissa Journalistin ohjeissa korostetaan, että alan eettisten ohjeiden käyttö kuuluu vain itsesääntelyyn. Sen jälkeen ei näyttäisi ilmaantuneen oikeustapauksia, joissa olisi yritetty käyttää JO:ta syytteen tai tuomion perusteena.¹⁵¹

Vaikka yksi kiista saatiin pois päiväjärjestyksestä, uusia riitti. Oikeusoppineet esittivät vuosituhaten alussa poikkeuksellisen jyrkkää kritiikkiä tehotonta Julkisen sanan neuvostoa kohtaan. Viestintäoikeutta tutkinut Sakari Huovinen on tarkastellut kriittisesti itsesääntelyn tilaa ja väittänyt, että itsesääntely on jäänyt ajastaan jälkeen. Hänestä olisi syytä miettiä JSN:lle vaihtoehtoja, esimerkiksi toimituskohtaista itsesääntelyä keskitetyn rinnalle.¹⁵² Jopa JSN:n varapuheenjohtaja Jari Lindholm esitti vuonna 2007 neuvoston lakkauttamista ja korvaamista samanlaisella riippumattomalla mediavaltuutetulla kuin Ruotsissa on¹⁵³.

JSN:n toiminta uhkasikin lakata, kun sen puheenjohtaja Kalevi Kivistö (2005–2007) erosi kesken kauden syksyllä 2007, eikä ketään löytynyt tilalle lähes puoleen vuoteen¹⁵⁴. Puheenjohtajan päätösvaltaa päätettiin lisätä, ja tehtävään valittiin ensimmäistä kertaa journalisti, Suomen Kuvalehden ja MTV3:n uutisten entinen vastaava päätoimittaja Pekka Hyvärinen. Kanteluiden määrä nousi selvästi sen jälkeen, kun Hyvärinen alkoi esiintyä julkisuudessa¹⁵⁵. Hyvän alun jälkeen JSN ajautui kuitenkin entistä pahempaan uskottavuuskriisiin ns. lauta-

¹⁴⁷ Tiilikka 2007 s. 60–70 ja Neuvonen 2005 s. s. 170–174

¹⁴⁸ Mäntylä 2008 s. 197

¹⁴⁹ Tiilikka 2007 s. 265

¹⁵⁰ Neuvonen 2005 s. 204

¹⁵¹ Mäntylä 2008 s. 196

¹⁵² Huovinen 2009 s. 42–50

¹⁵³ Mäntylä 2008 s. 202

¹⁵⁴ Mäntylä 2008 s. 201–202

¹⁵⁵ Uimonen 2009 s. 70

kasajupakan takia. Hyvärinen erosi kesken kokouksen joulukuussa 2009, kun neuvosto antoi vapauttavan päätöksen TV2:n Silminnäki-ohjelmasta. Ohjelmassa väitettiin pääministeri Matti Vanhasen saaneen rakennustarvikkeita rakennusliikkeeltä. Lähdettä ei paljastettu. Nykyisen puheenjohtajan Risto Uimosen tehtäväksi tuli palauttaa JSN:n uskottavuus.¹⁵⁶

Heti Uimosen ensimmäisenä puheenjohtajavuonna 2010 tehtiin monta uudistusta. JO ja JSN:n perussopimus uusittiin taas vuoden loppuun mennessä. Muutoksia tuli muun muassa lähteen käyttöön, haastateltavan oikeuksiin ja onnettomuuden uhrien hienotunteiseen kohteluun. Yleisöedustajien määrää lisättiin kolmesta neljään, ja heitä päätettiin hakea aiempaa julkisemmin myös lehti-ilmoituksilla eikä vain JSN:n uudistuneilla verkkosivuilla. Tiedotusta lisättiin, ihmisiä kannustettiin kantelemaan Facebookissa, ja puheenjohtaja jalkautui kentälle.¹⁵⁷ Kantelujen ja langettavien päätösten määrä kasvoi edelleen. Uimosen mukaan langettavien määrää ei missään vaiheessa ole kasvatettu tietoisesti, vaan lopputulos on aina tapauskohtainen.¹⁵⁸

Itsesääntelyn ohjeistus muuttuu koko ajan tarpeen mukaan. Ensi vuoden alusta on tulossa voimaan JO 20:n eli olennaisen virheen korjausta koskevan kohdan muutos ja perussopimuksen muutos, jolla otetaan käyttöön uusi päätöskategoria, törkeä Journalistin ohjeiden rikkomus. JO 20:een lisätään muun muassa kohta, jonka mukaan korjauksen huomioarvo on suhteutettava virheen vakavuuteen. Tarvittaessa on julkaistava uusi juttu, jossa virheellinen tieto yksilöidään ja korjataan. Kaikki muutokset vaativat JSN:n kannatusyhdistyksessä konsensuksen, joten muutokset eivät voi olla nopeita.¹⁵⁹

Samaan aikaan myös lainsäädännössä tulee voimaan yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisen törkeä tekemuoto. Nähtäväksi jää, pitääkö JSN törkeinä samankaltaisia asioita kuin tuomioistuimet vai lähtee se omille linjoille. Ainakin alan sisällä JSN:n voimakas tuomitseminen otettaneen vakavasti. ”Tavallisten” päätösten merkitystä uudistus sen sijaan saattaa vähentää, kun moite koetaan lievemmäksi kuin törkeässä JO:n rikkomuksessa.

¹⁵⁶ Uimosen haastattelu 23.11.2011

¹⁵⁷ JSN:n toimintakertomus 2010 s. 2–7

¹⁵⁸ Uimosen haastattelu 23.11.2011

¹⁵⁹ Uimosen haastattelu 8.10.2013

5. SANANVAPAUDEN LINJAUKSET TUOMIOISTUIMISSA

5.1. EIT:n tulkintakäytäntö ja langettavien päätösten merkitys

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on antanut Suomelle toistakymmentä langettavaa tuomiota sananvapauden rajoittamisesta. Suomalaisissa tuomioistuimissa on perinteisesti painotettu yksityiselämän ja kunnian suojaa sananvapauden kustannuksella punnitsematta näitä kahta perusoikeutta selkeästi vastakkain ja perustelematta tuomioita kunnolla.¹⁶⁰ EIT:n päätösten jälkeen kansallisten tuomioistuinten linja on muuttunut sananvapausmyönteisemmäksi.

Sananvapaustyöryhmän raportin mukaan yksityiselämää loukkaavasta tiedonvälittämisestä (RL 24:8) tehdään huomattavasti vähemmän rikosilmoituksia kuin kunnianloukkauksesta (RL 24:9 ja 24:10). Vuonna 2010 yksityisyyttä loukkaavasta tiedonvälittämisestä tehtiin 96, kunnianloukkauksesta 4078 ja törkeästä kunnianloukkauksesta 97 rikosilmoitusta. Muut määrät ovat pysyneet 2000-luvun ajan lähes samoina, mutta ”tavallisesta” kunnianloukkauksesta tehtyjen rikosilmoitusten määrä on lähes kaksinkertaistunut. Mukana ovat myös muut kuin joukkotiedotusvälinettä käyttämällä tehdyt kunnianloukkausepäilyt. Vuonna 2009 annettiin vain seitsemän rangaistusta yksityiselämää loukkaavasta tiedonvälityksestä, 275 rangaistusta kunnianloukkauksesta ja 10 rangaistusta törkeästä kunnianloukkauksesta. Kunnianloukkauksesta tuomittiin kaksi kertaa ehdollista vankeutta ja törkeästä kunnianloukkauksesta kuusi kertaa.¹⁶¹

Esittelen kaksi EIT:ssä käsiteltyä klassikkotapausta, *Selistö v. Suomi* ja *Karhuvaara ja Iltalehti v. Suomi*, joissa toimittaja ja/tai päätoimittaja on tuomittu suomalaisissa tuomioistuimissa rangaistuksiin kunnian tai yksityisyyden suojan loukkaamisesta ja lisäksi vahingonkorvauksiin. Molemmat EIT:n langettavat ratkaisut on annettu samana päivänä, 16.11.2004, ja ne ovat vaikuttaneet perus- ja ihmisoikeustulkintojen lisäksi sananvapauslain sekä rikoslain 24 luvun tulkintoihin kansallisissa tuomioistuimissa. Samanlaisia perusteluja on käytetty muissakin EIT:n eri valtioille antamissa tuomioissa Euroopan ihmisoikeussopimuksen 10 artiklan eli sananvapausartiklan rikkomisesta. Luvussa 5.2. tulee esiin EIT:n uudempia ratkaisuja.

5.1.1. *Selistö v. Suomi*

Tapauksessa *Selistö v. Suomi* oli kyse sanomalehti Pohjalaisen toimittajan vuonna 1996 kirjoittamista artikkeleista, joiden sisältö loukkasi Vaasan käräjäoikeuden ja hovioikeuden mie-

¹⁶⁰ Marttunen, Matikkala, sananvapaustyöryhmä 2012 s. 17

¹⁶¹ Marttunen, Matikkala, sananvapaustyöryhmä 2012 s. 43

lestä lääkäri X:n kunniaa. X oli tehnyt leikkauksen, jossa nainen oli kuollut. Naisen aviomies sanoi ensimmäisessä jutussa X:n leikkauksen alkoholin vaikutuksen alaisena. Toisessa jutussa pohdittiin yleisesti potilasturvallisuuden vaarantumista niin, että artikkelin sisältö yhdistyi kyseiseen tapaukseen esimerkin omaisesti. Toimittaja tuomittiin rikoslain entisen 27:1:n perusteella herjaukseen, ja lisäksi syylliseksi todettiin päätoimittaja, joka tuomittiin painovapaustlain 32 §:n perusteella painovapauden tuottamuksellisesta väärinkäytöstä. Hän ei ollut valvonut juttujen päätymistä lehteen.¹⁶²

Toimittaja ja päätoimittaja kiistivät syytteet ja kertoivat, että X:lle oli tarjottu mahdollisuutta kommentoida juttua ja vastineoikeutta. X:ää ei vastaajien mielestä voinut tunnistaa jutusta, koska hänen nimeään ei kerrottu. Toimittaja kiisti edes tienneensä lääkärin henkilöllisyyttä kirjoittaessaan ensimmäistä artikkeliaan. Artikkelit perustuivat julkisiin lähteisiin (esitutkintapöytäkirjoihin). Hovioikeus kuitenkin katsoi, että lääkäri oli Seinäjoen alueella asiakkaidensa tunnistettavissa. Leikkauksessa ei ollut voitu todeta virheitä. Toimittaja oli hovioikeuden mielestä valikoinut toiseen artikkeliinsa vain kohtia, jotka tukivat hänen mielipidettään, eikä hän ollut tarkistanut tietoja asianmukaisesti. Perustelujen mukaan lääkärin maine kärsi ja ammatilliset mahdollisuudet heikkenivät. Hovioikeus kaksinkertaisti molempien vastaajien sakko-tuomiot. Toimittajalle määrättiin 50 päiväsakkoa (8300 markkaa eli noin 1396 euroa) ja päätoimittajalle 25 päiväsakkoa (8325 markkaa eli noin 1400 euroa).¹⁶³ Korkein oikeus ei antanut valituslupaa.

Toimittaja valitti EIT:lle EIS 10 artiklan rikkomisesta. Hän perusteli, että tarkoituksena oli estää piittaamattomuus ja laiminlyönti terveydenhoidossa tulevaisuudessa. Eduskunnan oikeusasiamies oli myöhemmin ottanut kantaa tapaukseen ja tullut siihen tulokseen, että relevantteja syitä lääkärin syyttämiseksi olisi ollut. Suomen hallitus puolustautui sillä, että hakija oli rikkonut velvollisuutensa tarjota lukijoille vilpittömässä mielessä oikeaa tietoa. Vaikka hänen artikkelinsa nostivat esiin yleisen huolen mahdollisesti juopuneena leikkaavista kirurgeista, ne kohdistuivat vain yhteen tapaukseen.¹⁶⁴

EIT:n mielestä jutut herättivät alkoholin käytöstä yhteiskunnallisesti merkittävää keskustelua, jota ei saisi estää. EIT muistutti, että 10 artiklan tarkoituksen mukaisen sananvapauden toteuttamisen rajoittamiselle on oltava olennaiset ja riittävät syyt demokraattisessa yhteiskunnassa, joka on monimuotoinen, suvaitsevainen ja avarakatseinen. Rajoitukset on perusteltava vakuutavasti välttämättömyydestin avulla. Medialla on oikeus liioitteluun ja jopa provokaatioon

¹⁶² Selistö v. Finland 16.11.2004 s. 1–5

¹⁶³ Selistö v. Finland 16.11.2004 s. 5–8

¹⁶⁴ Selistö v. Finland 16.11.2004 s. 11–13

sanomansa perillemenon vahvistamiseksi. Se on ”vahtikoira”, jonka tehtävä on informoida yleisöä vakavista yhteiskunnallisista huolenaiheista.¹⁶⁵

Neuvonen pitää EIT:n sananvapauskäsitettä hyvin laajana. EIT on tulkinut tarvetta rajoittaa sananvapautta suppeasti ja katsonut yhteiskunnallisen keskustelun kattavan lähes kaikki viranomaiset ja myös muita yhteiskunnallisia vallankäyttäjiä. Tälle keskustelulle annettu suoja kaventaa käytännössä eniten valtion harkintamarginaalia. EIT on erikseen kiistänyt, että vain poliittinen viestintä olisi sananvapauden erityissuojan piirissä. Suomessa poliittisuuden merkitystä on korostettu perusoikeusuudistuksen jälkeen esimerkiksi Yleisradiota koskevassa laisassa, jossa annetaan tehtäväksi kansanvallan edistäminen. Valtiolla on siis myös aktiivinen velvollisuus edistää poliittista keskustelua.¹⁶⁶ Tiilikan mukaan on kuitenkin kiinnitettävä huomiota oikeudenmukaiseen tasapainoon yhteiskunnan yleisen edun ja yksilön etujen välillä.¹⁶⁷ Hänestä toimittajan menettely oli vähintäänkin vahingonkorvausoikeudellisesti tuottamuksellista¹⁶⁸.

Neuvosen mielestä kategorinen jako sananvapauden ydin- ja reuna-alueeseen on tullut tiensä päähän, koska myös kaupallinen viestintä voi osallistua yhteiskunnallisesti merkittävään keskusteluun. Hänestä EIT:n linjauksia noudattaisi paremmin tarkemman merkityksen antaminen ilmaisujen yhteiskunnalliselle merkitykselle. Näin toteutettaisiin käytännössä sisältö- ja teknologianeutraaliuden vaatimuksia.¹⁶⁹ Minusta jako ydin- ja reuna-alueeseen on kuitenkin toimiva. Kaupallisen viestinnän tarkoitus on yleensä niin selkeästi myynnin edistäminen, että yhteiskunnallista merkitystä on vaikea nähdä. Jos mainos esimerkiksi tuo esiin tuotteiden puoleetonta vertailua ympäristövaikutuksista, se voi päästä reunaltaikin suojan piiriin tapauskohtaisesti. Pääsääntöisesti on silti helpompaa, että tehdään selvä ero toimituksellisen sisällön ja ilmoitusten välillä, kuten Journalistin ohjeissa sanotaan.

EIT toteaa tapauksessa *Selistö v. Suomi*, että valtion asettamat rajoitukset voivat johtaa median vaikenemiseen epäkohdista, koska ne eivät uskalla kirjoittaa niistä rangaistuksen pelossa (*chilling effect*). Faktat on osoitettava tosiksi, mutta arvoarvostelmat ovat vapaammin esitettäviä mielipiteitä, joiden ei tarvitse olla yhtä hyvin perusteltuja. Neuvonen muistuttaa kuitenkin, että välillä EIT on ottanut huomioon kansallisen tuomioistuimen määräämän rajoituksen taustalla olevan tarkoituksen. Esimerkiksi tapauksessa *Barfod v. Tanska* (22.2.1989) toimittajan

¹⁶⁵ *Selistö v. Finland* 16.11.2004 s. 14–15

¹⁶⁶ Neuvonen 2012 s. 72, 133

¹⁶⁷ Tiilikka 2007 s. 179

¹⁶⁸ Tiilikka 2007 s. 392

¹⁶⁹ Neuvonen 2012 s. 134

sananvapauden rajoittaminen oli perusteltua, koska hän oli esittänyt loukkaavia arvoväittämiä, vaikka asia olisi voitu esittää puhtailla tosiasioilla.¹⁷⁰

Tiilikan mukaan EIT:ssä käsitellyissä arvoarvostelmissa sallitaan varsin kovaa kielenkäyttöä valtiota, maan hallitusta ja poliitikkoja kohtaan, mutta virkamiesten yksityisyyden suoja on jo laajempi. Tavallisten ihmisten osalta sananvapauden ja yksityiselämän suojan rajanvetoa koskevia tapauksia on ollut EIT:ssä ratkaistavana hyvin vähän.¹⁷¹

EIT:n mielestä kuolleen naisen aviomiehen kommentti humalassa leikkaamisesta ei ollut konkavisuutena arvioituna harhaanjohtava. Toinen artikkeli sisälsi jonkin verran yksipuolisia faktoja. Toimittajalta ei kuitenkaan voi odottaa täydellistä objektiivisuutta, vaan liioittelukin on sallittu. X:n nimettömyyttä EIT piti painavana seikkana; vain pieni piiri pystyi tunnistamaan lääkärin. Toimittaja oli toiminut hyvässä uskossa, eikä EIT voinut todeta hyvän journalistisen tavan olleen uhattuna.¹⁷² Artikkelien tarkoituksena oli herättää keskustelua potilasturvallisuudesta ja naisen kuolema oli vain yksi esimerkki. Sananvapauden rajoittaminen ei ollut välttämätöntä demokraattisessa yhteiskunnassa, joten Suomi oli rikkonut EIS 10 artiklaa. EIT tuomitsi valtion maksamaan hakijalle korvausta 3500 euroa aineellisista ja 5000 euroa aineettomista vahingoista sekä 23 000 euroa oikeudenkäyntikuluista.¹⁷³

Tapaus ei ollut EIT:llekään helppo ja yksiselitteinen, sillä yksi seitsemästä tuomarista äänesti ratkaisua vastaan. Hänen mielestään X:stä jäi kuva, että tämä oli ollut humalassa leikatessaan, eikä tälle annettu kunnon mahdollisuutta esittää omia näkemyksiään. Oikeusasiamiehen lausunto ei osoittanut, että toimittaja olisi onnistunut todistamaan faktat, ja X oli tunnistettavissa jutuista. X:n osuuden välttämättömyyttä sanoman välittämisessä ei pystytty näyttämään.¹⁷⁴ Tietysti keskustelua kirurgien vastuusta ja leikkauskunnosta olisi voitu käydä ilman esimerkkiä, mutta yleistä mielenkiintoa todellinen tapaus varmasti lisäsi. Yleinen etu meni yksityisen edelle, mielestäni perustellusti ja journalistin etiikan mukaisesti, koska nimeä ei mainittu.

5.1.2. Karhuvaara ja Iltalehti v. Suomi

Toisessa samaan aikaan annettussa sananvapauden rajoittamista koskevassa ratkaisussa hakijoina olivat Iltalehden päätoimittaja Pekka Karhuvaara ja Kustannusosakeyhtiö Iltalehti. Iltalehdessä julkaistiin syksyllä 1996 kolme artikkelia asianajajan riehumisesta humalassa ja po-

¹⁷⁰ Neuvonen 2012 s. 72

¹⁷¹ Tiilikka 2007 s. 231

¹⁷² Selistö v. Finland 16.11.2004 s. 15–20

¹⁷³ Selistö v. Finland 16.11.2004 s. 21–23

¹⁷⁴ Selistö v. Finland 16.11.2004 s. 26–28

liisiin lyömisestä ravintolassa. Otsikoissa ja lööpeissä mainittiin, että kyseessä oli eduskunnan sivistysvaliokunnan puheenjohtajan aviomies. Vaimo joutui poliittisen satiirin kohteeksi myös tv-ohjelma Iltalypsyssä. Hän vaati rangaistusta lehdelle yksityisyytensä loukkaamisesta parlamentin jäsenenä, joka valtiopäiväjärjestyksen mukaan nauttii erityistä koskemattomuutta.¹⁷⁵

Päätoimittaja totesi vastauksessaan, ettei vaimon yksityiselämästä kerrottu, mainittiin vain aviosuhde. Se oli julkaistu jo paikallisissa lehdissä, joten tieto ei ollut uusi. Kansanedustajan on siedettävä keskivertokansalaista enemmän julkisuutta. Vantaan käräjäoikeus kuitenkin totesi, että kansanedustajan yksityisyyden suoja oli loukattu ja tuomitsi päätoimittajan erityisen raskauttavien olosuhteiden vallitessa painovapauslain 32 §:n perusteella painotuotteen tuottamuksellisesta väärinkäytöstä 80 päiväsakkoon (47 360 markkaa, noin 7965 euroa).

Erityisen raskauttavilla olosuhteilla viitattiin valtiopäiväjärjestyksen 15 §:ään (edustajan loukkaaminen valtiopäivien aikana). Rikoslain mukaisena teonnimikkeenä oli RL 27:3a, joka vastaa nykyistä RL 24:8:aa (yksityiselämää loukkaavan tiedon levittäminen). Lisäksi päätoimittaja, kustannusyhtiö ja kaksi toimittajaa tuomittiin yhteisvastuullisesti 175 000 markan (lähes 30 000 euron) vahingonkorvauksiin. Hovioikeus piti tuomion voimassa, eikä korkein oikeus antanut valituslupaa.¹⁷⁶ Nykyisen sananvapauslain 13 §:n perusteella moinen päätoimittajan tuomio ei olisi mahdollinen eikä päätoimittajaa voitaisi tuomita vastaavassa tilanteessa osallisuudestaan, koska Karhuvaara ei ollut tiennyt juttujen yksityiskohtia etukäteen.

Karhuvaara totesi valituksensa perusteluissa EIT:lle, että suomalaisissa tuomioistuimissa oli ollut jo jonkin aikaa havaittavissa oireita vääristyneestä asenteesta ilmaisunvapautta kohtaan ja että Iltalehden tuomiossa oli vastaiskun elementtejä. Hän piti korvauksia kohtuuttomina, koska raiskauksen tai aseellisen ryöstön uhreille tuomittiin huomattavasti pienempiä, noin 50 000 markan korvauksia. Tuomio merkitsi suhteetonta puuttumista sananvapauteen. Valtio perusteli, että puuttuminen oli voimassa olleen lain mukaista ja vetosi valtiopäiväjärjestyksen 15 §:ään ja yksityiselämän suojaan. Se kiisti, että kansanedustajan mainitseminen olisi liittynyt hänen poliittiseen toimintaansa vaan kyse oli myynnin edistämisestä. Julkisuus valtakunnallisessa lehdessä lisäsi perustelujen mukaan kärsimystä.¹⁷⁷

EIT totesi, että sananvapauteen kuuluu myös loukkaavien, järkyttävien ja häiritsevien tietojen ilmaiseminen. Kyseisessä tapauksessa ei ollut erimielisyyttä faktoista. EIT:n mukaan poliitikon pitää sietää enemmän kuin tavallisen ihmisen, ja yleisöllä on oikeus tietää asioista, joista

¹⁷⁵ Karhuvaara and Iltalehti v. Finland 16.11.2004 s. 2–3

¹⁷⁶ Karhuvaara and Iltalehti v. Finland 16.11.2004 s. 3–5

¹⁷⁷ Karhuvaara and Iltalehti v. Finland 16.11.2004 s. 9–10

poliitikko on huolissaan. Puolison tuomio voi vaikuttaa äänestäjien käyttäytymiseen, mutta juuri siksi raportointiin voitiin katsoa kohdistuvan jonkinasteista yhteiskunnallista mielenkiintoa. Vaikka tarkoitus oli myös lisätä myyntiä, se ei yksin riittänyt sananvapauden rajoittamiseen. Myöskään valtakunnallisen levikin tuoma julkisuus ei riittänyt rajoitusperusteeksi. Valtiopäiväjärjestyksen sisältö on kansallisten tuomioistuinten asia, mutta EIT totesi, etteivät loukkaukset liittyneet parlamentin jäsenen velvollisuuksiin. Poliitikon kritisointia ei voi rajoittaa laajemmin kuin muiden kritisointia, sillä se olisi vastoin EIS 10 artiklaa.¹⁷⁸

Median itsesääntelyssä on luotu kolmiportainen malli, jonka mukaan tavallisen ihmisen yksityisyyden suoja on laajin ja poliitikon sekä muun yhteiskunnallisen vaikuttajan suppein. Väliin jäävät viihde-elämän julkkikset. Samantapaista jakoa noudattaa EIT:n tulkinta. Tiilikkan mukaan Euroopassa ei ole yhdenmukaista käsitystä totuudenmukaisen mutta yksityiselämää koskevan tiedon paljastamista vastaan. EIT on pitänyt merkityksellisenä sitä, onko kyseessä vain viihteellinen, yleisön uteliaisuutta tyydyttävä juttu vai käsitteleekö se myös yhteiskunnallisesti merkittävää asiaa. Tiilikka ottaa esimerkiksi klassikkotapauksen *Von Hannover v. Saksa* (24.6.2004), jonka takia monet jäsenvaltiot voivat hänen mielestään joutua tarkastelemaan, antaako niiden lainsäädäntö riittävästi suojaa yksityisasioiden paljastamista vastaan.¹⁷⁹

Von Hannover -tapauksessa EIT katsoi, ettei Monacon prinsessa Caroleina tullut rinnastaa poliitikkoon tai vallankäyttäjään, koska hänellä ei ollut virallisia tehtäviä valtiossa. Häntä ei olisi saanut seurata ja kuvata. Tiilikka pitää ratkaisua hyvin muodollisena, koska EIT ei pohjittanut, onko prinsessalla tosiasiallista valtaa esimerkiksi mielipidevaikuttajana ja esikuvana.¹⁸⁰

Tapauksessa *Karhuvaara ja Iltalehti v. Suomi* EIT totesi, että suomalaiset tuomioistuimet epäonnistuivat yksityisyyden suojan ja sananvapauden punninnassa ja rikkoivat EIS 10 artiklaa. Suomen valtio määrättiin maksamaan vahingonkorvauksia yhteensä 36 345 euroa, joista 22 155 euroa päätoimittajalle, sekä oikeudenkäyntikuluja lähes 30 000 euroa.

5.2. Korkeimman oikeuden muuttunut linja

Edellä kerrottujen EIT:n ratkaisujen on osaltaan arvioitu kääntäneen korkeimman oikeuden linjan sananvapausmyönteisemmäksi kunnianloukkaus- ja muissa yksityisyyden suoja-oikeudenkäynneissä. KKO:n ratkaisut tuskin kertovat lopullisesta ratkaisusta taistelussa perusoikeuksille annettavasta painoarvosta, vaikka sananvapaus vaikuttaa tällä hetkellä päässeeseen

¹⁷⁸ *Karhuvaara and Iltalehti v. Finland* 16.11.2004 s. 10–15

¹⁷⁹ Tiilikka 2007 s. 231

¹⁸⁰ Tiilikka 2007 s. 215–216

voitolle. Sen verran selvästi eri tahojen näkemykset kuitenkin poikkeavat toisistaan. Neuvosen mukaan ne painottavat perusoikeuksia hieman kärjistäen seuraavasti:

Suomalaiset lainsäätäjät ja tuomioistuinlaitos:

1. Omaisuuden suoja, 2. Yksityiselämän ja kunnian suoja, 3. Sananvapaus

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin:

1. Sananvapaus, 2. Yksityiselämän ja kunnian suoja, 3. Omaisuuden suoja

Journalistit:

1. Sananvapaus

Vaikka EIT:n päätös on usein ollut Suomelle langettava, se on ratkaisuisaan kritisoinut myös suomalaisia tiedotusvälineitä esimerkiksi nimen ja kuvan julkaisusta, kun kohde ei ole ollut julkisuuden henkilö. Tämä on jäänyt medialta usein kertomatta. Neuvosen mielestä lainsäätäjien, tuomioistuinten ja journalistien olisi syytä käydä todella perusteellista keskustelua sananvapaudesta, koska tiedotusvälineiden valitukset EIT:lle eivät tee hyvää Suomen maineelle – saati veronmaksajien lompakolle.¹⁸¹

Neuvonen peräänkuuluttaa keskustelua suomalaisesta sananvapaudesta myös väitöstutkimuksessaan sananvapauden sääntelystä. Hänen mielestään keskustelua ei ole kunnolla käyty, vaan on omaksuttu vain EIT:n ratkaisuisaan esittämät opit sellaisenaan oikeuskäytäntöömme. Eriyisesti julkisoikeuden tutkijat ja professorit ovat Neuvosen mielestä kyllä perillä angloamerikkalaisesta, saksalaisesta ja ruotsalaisesta sananvapauskeskustelusta, mutta kukaan ei ole lähtenyt linjaamaan suomalaista sananvapauskeskustelua tai sananvapausoppia.¹⁸²

Olen samaa mieltä Neuvosen kanssa: historioitsijoita, oikeustieteilijöitä ja yhteiskuntatieteilijöitä pitäisi saada yhdessä tutkimaan suomalaisen sananvapauden historiaa ja kiellettyjä aiheita, jotta saataisiin muodostettua omaperäinen ja mahdollisimman yhteinen sananvapauskäsitelmä ja myös keskustelua siitä. Toimittajillakaan ei ole välineitä käydä sananvapauskeskustelua, vaan se tahtoo jäädä EIT:n ratkaisujen toistelemiseksi, suomalaisten tuomioistuinten arvosteluksi ja yleiseksi fraaseiksi klassisesta sananvapaudesta.

Media ei ole ollut ainoa, joka on pitänyt vuosituhannen vaihteen oikeuskäytäntöä tietoisena yksityisyyden suojan korostamisena ja jopa ajojahtina viihteellistyneitä ja henkilölistyneitä sisältöjä vastaan. Samaa mieltä ovat olleet monet oikeusoppineet. Esimerkiksi Jyrki Virolainen kirjoitti blogissaan 10.7.2010, että Suomi oli saanut EIT:ltä 2000-luvulla jo 14 langettavaa tuomiota, vaikka lainsäädäntömme olisi mahdollistanut myös sananvapausmyönteiset

¹⁸¹ Neuvonen 2010 s. 31–32

¹⁸² Neuvonen 2012 s. 523

tulkinnat. Virolaisen mielestä vika oli suomalaisten tuomioistuinten, myös KKO:n, asenteissa sekä lain sanamuotoon ja lakien säätämismuutosten esittelyihin esitöihin kiinteästi nojautuvassa legalistisessa tulkintametodissa. Hänen mukaansa esimerkiksi Ruotsissa on ollut vallalla toisenlainen eli avoimuuden, realististen näkökohtien ja ihmisoikeuksien huomioon ottamiseen nojautuva tulkintamethodi.¹⁸³

Riitta Ollila kirjoitti Helsingin Sanomien Sunnuntaidebatissa vuonna 2009, että KKO:n on tarkistettava käsitystään sananvapaudesta. Sen tulkinnoissa oli liian usein annettu etusija kunnialle tai yksityiselämälle, eli käytännössä loukkauksen kynnyksen ollessa matalampi kuin EIT:n tulkinnoissa. Vaikka ratkaisut ja perustelut olivat 2000-luvun kuluessa parantuneet, KKO ei Ollilan mielestä ollut aina aidosti harjoittanut sananvapauteen puuttumisen suhteellisuuden ja välttämättömyyden tulkintaa.¹⁸⁴

Selvitän muutaman KKO:n antaman ratkaisun avulla, miten argumentointi sananvapauden ja yksityisyydensuojan välisessä punninnassa on muuttunut. Kuvaan ensin KKO:n tapauksen, jossa käsiteltiin kirjoituksia presidenttiehdokas Esko Ahon vaalikampanja-avustajasta ja tämän seurustelusuhteesta. Sen jälkeen esittelen muutaman muun sananvapausratkaisun avulla perusteluita ja vastuun jakautumisen määrittelyä. Niistä voi saada jonkinlaisia vastauksia lehden välisen yhteistyön tuomiin vastuukysymyksiin, joista ei ole ainakaan vielä olemassa oikeuskäytäntöä.

5.2.1. Epäonnistunut punninta ja päätoimittajan vapauttaminen

Vielä vuonna 2005 korkein oikeus ei ollut oppinut tasapainottamaan yksityisyyden suojaa ja sananvapautta keskenään EIT:n määrittelemällä tavalla. Se päättyi pitkällisen pohdinnan jälkeen siihen, että Ilta-Sanomien toimittaja ja uutispäätoimittaja olivat loukanneet Esko Ahon presidentinvaalikampanjan avustajan yksityiselämää julkaistessaan tiedon kampanja-avustajan avioliiton ulkopuolisesta suhteesta. Päätös syntyi äänestyksen jälkeen; ihmisoikeuksiin erikoistunut oikeusneuvos Lauri Lehtimaja äänesti päätöstä vastaan. Sen sijaan päätoimittajavastuuta korkein oikeus tulkitsi oikeaoppisesti uuden sananvapaustlain mukaisesti ja vapautti vastaavan päätoimittajan hänelle tuomitusta rangaistuksesta lievemmän lain periaatteella.¹⁸⁵

Ilta-Sanomissa oli julkaistu 3.2.2000 juttu, jossa kerrottiin Ahon kampanja-avustajan (A) ja erään tv-toimittajan entisen puolison (X) ”löytäneen toisensa”. A:n kerrottiin olevan lapsiper-

¹⁸³ Virolainen 10.7.2010, www.jyrkivirolainen.blogspot.com

¹⁸⁴ Ollila: ”KKO:n on tarkistettava käsityksiään sananvapaudesta”, HS 22.2.2009

¹⁸⁵ KKO 2005:82

heen äiti ja edustavan samaa puoluekantaa kuin X. Forssan käräjäoikeus katsoi, että toimittaja ja uutispäätoimittaja olivat ilman laillista oikeutta julkisesti levittäneet A:n yksityiselämästä tiedon ja vihjauksen, joka oli ollut omiaan aiheuttamaan hänelle vahinkoa ja kärsimystä (tekohetkellä voimassa olleen rikoslain 27 luvun 3a §). Lisäksi käräjäoikeus katsoi vastaavan päätoimittajan syyllistyneen painovapauslain 32 §:n mukaiseen painovapauden tuottamukselliseen väärinkäyttämiseen, koska hän ei ollut noudattanut teon estämiseksi kaikkea asiaan ollutta varovaisuutta. Turun hovioikeus ei muuttanut tuomioita.

A:n ei katsottu olevan julkisuuden henkilö. Jutun sisällöllä ei ollut tuomioistuinten mielestä tekemistä viestintävastaavan tehtävän kanssa eikä artikkelilla yhteiskunnallista merkitystä. RL 24:8:n 2 momentti soveltuikin vuoden 1999 lainvalmisteluaineiston perusteella vain yhteiskunnallisesti merkittävässä asemassa toimivaan henkilöön itseensä, ei lähipiiriin¹⁸⁶. Tiilikan mukaan kampanja-avustajan yksityiselämän suojaa koskevassa tapauksessa vahvistettiin se periaate, ettei läheisen henkilön asemaa voi käyttää perusteena tavallisen henkilön yksityisasioiden julkistamiselle¹⁸⁷. Rikoslain 24 luvun juuri hyväksytyt muutoksia valmisteltaessa kiinnitettiin kuitenkin huomiota siihen, että EIT on asettanut tietojen merkittävyydelle väljemmät vaatimukset ja ymmärtänyt poliittisen toiminnan laajemmin, eli sananvapaus voi ulottua lähipiiriinkin, kun käsitellään asioita, joilla on yhteiskunnallista merkitystä¹⁸⁸.

Vastaajat katsoivat, että A oli viestintävastaavana toimiessaan ja poliittisissa piireissä esiintyessään rinnastettavissa julkisuuden henkilöön sillä tavoin, että suhteesta kertominen oli ollut tarpeen yhteiskunnallisesti merkittävän asian käsittelemiseksi. Presidenttiehdokas oli esiintynyt kampanjassaan lapsiperheen isänä ja perinteisten perhearvojen kunnioittajana. A:n avioliiton ulkopuolinen suhde oli vastoin tätä vaaliteemaa.¹⁸⁹

Vaikka yhteys perinteisiä perhearvoja kunnioittaneeseen vaaliteemaan oli mielestäni vähän kaukaa haettua, on selvää, ettei A ollut täysin politiikasta irrallaan oleva henkilö. Kuten Lehtimaja KKO:n päätöksestä antamassaan eriävässä lausunnossa toteaa, A:n rekrytointi kampanja-avustajan tehtävään oli aikanaan saanut huomiota muun muassa siksi, että A:lla oli erilainen puoluepoliittinen tausta kuin Aholla. Julkisuudessa oli arveltu, että rekrytoinnilla haluttiin vedota erityisesti naispuolisiin äänestäjiin. Tämä osoitti Lehtimajan mielestä, että A:n toiminnalla ja siitä käydylle keskustelulla oli yhteiskunnallista merkitystä.¹⁹⁰

---

¹⁸⁶ HE 184/1999 s. 32

¹⁸⁷ Tiilikka 2008 s. 158

¹⁸⁸ HE 19/2013 s. 18

¹⁸⁹ KKO 2005:82

¹⁹⁰ Lehtimaja/KKO 2005:82

KKO kuitenkin katsoi, ettei A:n tehtävä ollut sentyyppinen, että hänen olisi tullut henkilökohtaisessa elämässään edustaa ehdokkaan ajamia arvoja. Vastaajien mukaan A oli hyödyntänyt kumppanuutta X:n kanssa hoitaessaan työtään markkinointi- ja viestintävastaavana. KKO totesi, että seurustelua ja perhe-elämää koskevat tiedot kuuluvat yksityiselämän suojan ydinalueeseen. KKO:n mukaan RL 24:8:n esitöissä oli nimenomaisesti tuotu esiin se ajatus, jota jo RL 27:3a:ssa oli tavoiteltu. RL 24:8:n rajoitussäännöksen mukaan yksityiselämää loukkaavana tiedon levittämisenä ei pidetä sellaisen tiedon julkistamista, joka voi vaikuttaa henkilön toiminnan arviointiin politiikassa tai julkisessa tehtävässä, jos esittäminen on tarpeen yhteiskunnallisesti merkittävän asian käsittelemiseksi. KKO:n mielestä tämä ehto ei täyttynyt kyseisessä tapauksessa.¹⁹¹

Korkein oikeus perustelee päätöstään sinänsä ansiokkaasti ja yksityiskohtaisesti perusoikeussäännösten merkityksellä ja EIT:n oikeuskäytännöllä. Se viittaa muun muassa 24.6.2004 annettuun ratkaisuun *Von Hannover v. Saksa*, josta on kerrottu edellä luvussa 5.1. Myös tapaukseen *Karhuvaara ja Iltalehti v. Suomi* viitataan. Toisten oikeuksien turvaamisen todetaan kuuluvan EIS 10 artiklan mukaisiin rajoitusperusteisiin, eikä Suomen perustuslain tai sen esitöiden perusteella asiaa ole arvioitava toisin. Neuvonenkin toteaa, että tuomio oli annettu relevanttien säännösten perusteella, mutta KKO ei ollut painottanut tarpeeksi artikkelin yhteiskunnallista merkitystä. Toisin kuin muutamissa aiemmissä tapauksissa KKO oli kyllä punninnut sananvapautta ja yksityiselämän suojaa, mutta lopputulos ei vain ollut EIT:n linjan mukainen, kuten myöhemmin osoittautui.¹⁹²

X:n asemasta tai hänen entisen tv-toimittajapuolionsa tunnettuisuudesta ei KKO:n mukaan seurannut oikeutta julkistaa A:n yksityiselämää koskevia tietoja, eikä myöskään siitä, että A ja X olivat esiintyneet julkisesti yhdessä. KKO katsoi A:n yksityiselämää loukatun tahallisesti. Se piti alempien oikeuksien tuomitsemia kymmentä päiväsakkoa ja yhteisvastuullisia runsaan 5000 euron kärsimyskorvauksia oikeassa suhteessa olevina.¹⁹³ Lehtimaja olisi kumonnut alempien oikeuksien tuomiot sekä hylännyt syytteet ja korvausvaatimukset. Vastaavaan päätoimittajaan kohdistetusta syytteestä hän oli enemmistön kannalla eli hylkäsi syytteen.¹⁹⁴

Lehtimajan monisivuisen lausunnon perusteella EIT:n Suomelle langettava ratkaisu oli ainakin näin jälkikäteen ajatellen odotettavissa. Hän katsoi sinänsä selvitetyn, että teko oli ollut omiaan aiheuttamaan A:lle kärsimystä, mutta kysymys olikin siitä, koskiko se A:n menettelyä

---

¹⁹¹ KKO 2005:82

¹⁹² Neuvonen 2012 s. 433–444

¹⁹³ KKO 2005:82

¹⁹⁴ Lehtimaja/KKO 2005:82

julkisessa virassa ja tehtävässä ja oliko se ollut tarpeen yhteiskunnallisesti merkittävän asian käsittelemiseksi. Johtoa Lehtimaja hakee EIT:n ratkaisukäytännöstä, kuten enemmistökin, mutta tulkitsee sitä eri tavalla.

Keskeinen kohta Lehtimajan tulkinnassa on mielestäni sananvapauden rajoituksia koskeva jäsenvaltioiden kapea harkintamarginaali erityisesti silloin, kun on kyseessä poliittinen journalismi. Lehtimaja katsoi, että A oli harjoittanut poliittista toimintaa. Lehtimaja piti uskottavana, ettei kirjoituksella yksinomaan pyritty vain tyydyttämään lukijakunnan uteliaisuutta vaan haluttiin vaikuttaa tärkeäksi koetusta asiasta käytyyn julkiseen keskusteluun. Rikosoikeudellisiin keinoihin on syytä turvautua vain tapauksissa, joissa havaitaan sananvapauden selvää väärinkäyttöä.¹⁹⁵

EIT antoi ratkaisunsa Ilta-Sanomien valitukseen vasta 12.10.2010. Se totesi, että kansalliset tuomioistuimet eivät ottaneet riittävästi huomioon kampanja-avustajan tehtävän poliittista luonnetta. Kyse ei ollut vain tietyn ryhmän uteliaisuuden tyydyttämisestä, kuten *Von Hannover* -tapauksessa. EIT kiinnitti huomiota myös kohtuuttomiin korvauksiin. Suomen valtio tuomittiin maksamaan vahingonkorvauksia kantajille noin 15 000 euroa ja oikeudenkäyntikulua 13 000 euroa.¹⁹⁶

5.2.2. Päätoimittajarikkomuksen tulkinta

Tapauksessa KKO 2006:62 korkein oikeus otti kantaa päätoimittajarikkomuksen tulkintaan. Tätä osuutta ei jostain syystä kuitenkaan julkaistu, eli sitä ei voida pitää ennakkopäätöksenä. Tiilikka arvioi julkaisemattomuuden johtuvan siitä, että lainmuutoksen vuoksi kysymys päätoimittajarikkomuksesta tuli esille vasta KKO:ssa, eikä päätoimittajan vastuun edellytyksiä siksi ollut esitutkinnassa selvitetty sellaisina kuin ne vuonna 2004 voimaan tulleessa sananvapausslaissa määritellään¹⁹⁷. Edelleenkin päätoimittajarikkomuksesta ei annettu ole varsinaista ennakkopäätöstä.

Tapauksen 2006:62 julkaistussa pääasiaratkaisussa oli kyse siitä, syyllistyikö Iltalehden pakinoitsija törkeään kunnianloukkaukseen kirjoittaessaan verotarkastajan jakaneen raporttiaan lehdistölle ennen kuin sitä oli edes käsitelty verohallinnossa. KKO lievensi pakinoitsijan tuomion kunnianloukkaukseksi ja kumosi tuomion päätoimittajarikkomuksesta. Kerron ensin pääasian perustelut ja palaan sen jälkeen päätoimittajarikkomuksen pohdintaan.

¹⁹⁵ Lehtimaja/KKO 2005:82

¹⁹⁶ Saaristo and Oths v. Finland 12.10.2010 s. 18–21

¹⁹⁷ Tiilikka 2008 s. 117

Iltalehdessä 11.11.2000 julkaistussa ”Ilmiantajien paratiisi” -pakinassa syytettiin nimeltä mainitsematonta verotarkastajaa periaatteessa rikoslain 40 luvun 5 §:n mukaisesta virkasalaisuuden rikkomisesta, vaikka sitä ei suoraan sanottu. Vakavaa tekoa koskevalta väitteeltä voidaan KKO:n mukaan odottaa riittävän vahvaa tosiasiapohjaa. Valheellisen tiedon esittämistä ei ole sallittu edes pakinatyyliisessä kirjoituksessa. Pakinassa mainittiin myös virheellisesti verotarkastajan olevan entinen smp:läinen, mutta koska hän oli osallistunut politiikkaan, perätönkään väite puolueesta ei ollut omiaan aiheuttamaan kärsimystä tai halveksuntaa. Puoluepoliittiseen toimintaan liittyneillä tiedoilla ei ollut merkitystä arvioitaessa kunnianloukkauksen tai sen törkeän tekemuodon täyttymistä, koska kyseiset tiedot eivät koske yksityiselämän piiriin kuuluvia asioita.¹⁹⁸

Koska verotarkastajan ei nimenomaisesti todettu syyllistyneen rikokseen, hänen tunnistettavuutensa jäi suppeaksi ja pakinassa käytettiin tietoisesti liioittelevaa ja provosoivaa kirjoitustyyliä, tekoa ei ollut pidettävä kokonaisuutena arvostellen törkeänä. KKO alensi Turun hovioikeuden määräämää sakkoa kärjäoikeuden aiemmin tuomitsemaan 30 päiväsakkoon. Lisäksi pakinoitsija määrättiin maksamaan kärsimyskorvausta 3500 euroa.¹⁹⁹

Hovioikeus oli tuominnut Iltalehden vastaavan päätoimittajan painovapauden tuottamuksellisesta väärinkäytännöstä 10.3.2005. Painovapauslaki oli kuitenkin kumottu 1.1.2004 voimaan tulleella lailla sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä (460/2003). Hovioikeus ei ollut käsitellyt lainkaan sitä, kumpaa lakia päätoimittajan vastuun osalta piti soveltaa, joten se oli menetellyt virheellisesti.²⁰⁰

KKO:n mukaan sananvapauslain 13 §:n rangaistussäännöstä oli pidettävä lievempänä kuin painovapauslain 32 §:n säännöstä, koska aikaisemmin todistustaakka oli käännetty ja päätoimittajan piti osoittaa noudattaneensa kaikkea asianaan ollutta varovaisuutta. Tämä johti usein siihen, että päätoimittaja oli vastuussa kaikesta julkaisutoiminnan sisällöstä. Nykyään päätoimittaja on rikoslain mukaisessa osallisuusvastuussa lukemastaan ja hyväksymästään aineistosta sekä muuten sananvapauslain mukaisessa johtamis-, organisointi- ja valvontavastuussa. Näin ollen KKO päätyi lievemmän lain periaatteella soveltamaan sananvapauslakia.²⁰¹

Iltalehdessä oli päätoimittajan mukaan neliportainen valvontajärjestelmä: uutispäällikkö, toimituspäällikkö, päätoimittaja ja vastaava päätoimittaja. Vastaava päätoimittaja valvoi päälliköitä päivittäisissä palavereissa. Uutispäälliköitä oli koulutettu valvomaan sisältöä muun mu-

¹⁹⁸ KKO 2006: 62 s. 2–5

¹⁹⁹ KKO 2006:62 s. 5–7

²⁰⁰ KKO 2006:62 s. 7–8

²⁰¹ KKO 2006:62 s. 9–10

assa lakimiesten avulla. Ohjeiden mukaan julkaisukelpoisuudesta päätti tulkinnanvaraisessa tilanteessa päätoimittaja. Verotarkastaja ei ollut kiistänyt, etteikö Iltalehden toimitustyön valvontaa olisi järjestetty päätoimittajan kuvaamalla tavalla. Siten verotarkastaja ei ollut pystynyt esittämään selvitystä johtamis- ja valvontavelvollisuuden laiminlyönnistä ja oli jäänyt näyttämättä, että vastaava toimittaja olisi syyllistynyt päätoimittajarikkomukseen.²⁰²

Sananvapauslain esitöiden mukaan vastaavan toimittajan johdon ja valvonnan toteutumismuodot ovat viime kädessä yhteydessä siihen, millaisessa organisaatiossa hän toimii. Pienissä organisaatioissa hän voi osallistua välittömästi ja jatkuvasti lähes kaikkeen sisältöä koskevaan päätöksentekoon. Joissakin toimituksissa hän ei välttämättä osallistu kaikkeen päätöksentekoon, vaan johtaa ja valvoo toimitustyötä välillisesti.²⁰³ Päätoimittajarikkomuksen tunnusmerkistökiteijöistä on kerrottu aiemmin luvussa 3.2.

Tiilikan mielestä päätoimittajan vastuun edellytykset ovat melko vaikeasti toteutuvat. Vaikka lehdessä olisi julkaistu rikollinen kirjoitus, ei ole mitenkään selvää, että päätoimittaja tuomittaisiin päätoimittajarikkomuksesta.²⁰⁴ Sen lisäksi, että valvontavelvollisuuden olennainen laiminlyönti on näytettävä toteen, rikoksen toteutuminen on esitöiden mukaan päätoimittajarikkomuksen rangaistavuuden objektiivinen edellytys. Sananvapausr rikoksista rankaiseminen edellyttää pääsääntöisesti tahallisuutta. Jos tekijää vastaan nostettu syyte hylätään tai jos tekijää ei saada selville, on ilmeistä, ettei tahallisuusvaatimus täyty.²⁰⁵

Päätoimittajarikkomuksesta ei voida antaa tuomiota myöskään silloin, jos lainvastainen sisältö on seurausta usean henkilön huolimattomasta menettelystä, jos kenenkään panos ei yllä tahalliseen rikokseen. Näin ollen sananvapauslain 13 § ei toimikaan huolimattonta toimituskulttuurista ehkäisevänä vastapainona journalistisen työn itsenäisyydelle.²⁰⁶ Kyseinen tapaus osoitti todeksi Tiilikan väitteen, että johtamis- ja valvontavelvollisuuden laiminlyönnin osoittaminen on ulkopuoliselle vaikeaa. Jos vastaava toimittaja sanoo, että neliportaista valvontajärjestelmää on noudatettu, se on lähtökohta. Alempia esimiehiä ei vaadittukaan vastuuseen.

5.2.3. Sananvapaustyöryhmän esiin tuomat muutosta kuvaavat tapaukset

Sananvapausr rikoksia koskevan lainsäädännön tarkistustarpeiden arvioimiseksi asetettu työryhmä otti kaksi tuoretta korkeimman oikeuden tapausta esimerkeiksi muutoksista oikeuskäy-

---

²⁰² KKO 2006:62 s. 10–11

²⁰³ HE 54/2002 s. 55

²⁰⁴ Tiilikka 2008 s. 110

²⁰⁵ HE 54/2002 s. 70

²⁰⁶ Tiilikka 2008 s. 111–112

tännössä. Ratkaisussa KKO 2011:71 arvioitiin työntekijöitä koskenutta halventavaa ilmaisua, mutta KKO ei soveltanut RL 24:9:n 2 momenttia, koska työntekijät eivät olleet sellaisessa asemassa, että tapausta olisi voitu arvioida tuon lainkohdan valossa. KKO nojautui myös EIT:n oikeuskäytäntöön ja loi rangaistavan menettelyn alaa supistavan vastuuvapausperusteen. Siksi säännökseen oli sananvapaustyöryhmän mielestä perusteltua kirjoittaa uusi, juuri hyväksytty vastuuvapausmomentti. Pitkään julkisuudessa ollutta henkilöä koskeneessa tapauksessa KKO 2011:72 KKO saattoi hyödyntää RL 24:8.1:een sisältyvää oikeudettomuuden tunnusmerkkiä ottaessaan huomioon EIT:n linjauksia.²⁰⁷

Korkein oikeus perusteli vapauttavaa ratkaisuaan KKO 2011:71 jo hyvin oikeaoppisesti Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen käytännön mukaan. Vaasan käräjäoikeuden loukkaavaksi katsoma lausuma oli KKO:n mielestä arvoarvostelma eikä tosiasia. Arvoarvostelmilta ei voi vaatia samanlaista totuudenmukaisuutta kuin faktoilta, ja niiden esittämisessä liikkumavara on laajempi ja sananvapauden rajoitusperusteet tiukat.²⁰⁸

Sanomalehti Pohjalaisessa oli julkaistu 26.8.2006 pakolaisten vastaanottokeskuksen lopettamiseen liittyvä artikkeli, jonka yhteydessä A totesi erillisessä haastattelussa: ”Oravaisten vastaanottokeskuksen työntekijät ovat täysin leipääntyneitä ja heidän asenteensa on suorastaan rasistinen. Alue, missä turvapaikanhakijat asuvat, on ghetto! Ympäriä puuttuu vain piikkilanka ja kyltti ’Arbeit macht frei.’” Syyttäjä vaati haastattelulausuman antaneelle A:lle, jutun kirjoittaneelle toimittajalle B:lle ja lehden silloiselle päätoimittajalle Markku Mantilalle rangaistusta kunnianloukkauksesta. Syytteen mukaan Mantila oli tehnyt nimenomaisen ja tietoisin päätöksen julkaista jutun.²⁰⁹

Nykyään Kalevan päätoimittajana työskentelevä Mantila kertoi päätoimittajan vastuuta koskeneessa haastattelussa 18.7.2013, ettei muista, kuinka tarkasti hän tunsii jutun sisällön ennen julkaisua, mutta oli selvää, että hän otti osaltaan vastuun siitä²¹⁰. Mantila oli siis syyttäjän mielestä ensisijaisesti RL 5:3:n mukaisessa rikoskumppanuusvastuussa. Vaihtoehtoisesti syyttäjällä ajoi syytettä päätoimittajarikkomuksesta.

Vaasan käräjäoikeus tuomitsi kaikki kolme kunnianloukkauksesta sakkorangaistukseen, koska haastattelun sisältö oli joka tapauksessa loukkaava, pitivät A:n väitteet paikkansa tai eivät. Käräjäoikeus totesi, että niille ei löytynyt tosiasiapohjaa.²¹¹ Vaasan hovioikeus kuitenkin hyl-

²⁰⁷ Marttunen, Matikkala, sananvapaustyöryhmä 25.4.2012 s. 92

²⁰⁸ KKO 2011:71

²⁰⁹ KKO 2011:71/Vaasan KO 18.1.2008

²¹⁰ Mantilan haastattelu 18.7.2013

²¹¹ KKO 2011:71/Vaasan KO 18.1.2008

käsi syytteet, myös vaihtoehdoisen syytteen päätoimittajarikkomuksesta. HO:n mukaan A:n mielipiteet olivat osittain pohjautuneet hänen omiin kokemuksiinsa laitoksen toiminnasta ja sen ulkoisista puitteista. Haastattelussa ei ollut mainittu ketään yksittäistä työntekijää, vaan arvostelu oli kohdistunut julkisin varoin ylläpidettävään toimintaan kokonaisuudessaan.²¹²

Korkein oikeus otti kantaa ensiksi siihen, oliko vastaanottokeskuksen työntekijöillä oikeus vaatia rangaistusta kunnianloukkauksesta. Toiseksi oli kysymys siitä, olivatko lausuman antaja, toimittaja ja päätoimittaja syyllistyneet kunnianloukkaukseen. KKO katsoi, että työntekijöiden määrä oli sen verran pieni, että lausuman kohde oli selvästi rajattu koskemaan tiettyjä henkilöitä. Rangaistusvaatimuksen tutkimiseen ei siten ollut estettä.²¹³

KKO totesi, että RL 24:9:n 1 momentin 1 kohdassa on kysymys valheellisesta tiedosta tai tietoa lähellä olevasta vihjauksesta. Säännöksen 2 kohdassa on puolestaan kysymys muunlaisesta halventavasta lausumasta, joka voi olla tosiseikkoihin perustuva tai arvostelulausuma. Viimeksi mainitun kohdalla ei ole mielekästä puhua lausuman totuudellisuudesta. Jaottelu vastaa EIT:n jakoa tosiasiatoteamuksiin ja arvoarvostelmiin. KKO viittasi EIT:hen myös todetessaan, että sananvapauden rajoittamiseen on suhtauduttava erityisen pidättyvästi silloin, kun on kyse poliittisesta tai muuten yleistä mielenkiintoa omaavasta keskustelusta, kuten kyseisessä tapauksessa. Kirjoittelu liittyi tilanteeseen, jossa työministeriö oli päättänyt lopettaa Vaasan vastaanottokeskuksen ja Oravaisten vastaanottokeskus oli päätetty säilyttää.

KKO katsoi, että vaikka arvostelu sinänsä oli ollut työntekijöitä halventavaa, EIT:n käytäntö huomioon ottaen oli perusteltua hyväksyä tavallista väljemmät rajat mielipiteenilmaisuille, jotka esitetään julkisen tehtävän hoitoon kohdistuvassa keskustelussa. Kun arvoarvostelmaksi katsottu lausuma vielä kohdistui vastaanottokeskuksen työntekijöihin yleisesti, lausuma ei ollut RL 24:9:n mukaan rangaistava. KKO ei muuttanut hovioikeuden tuomiota.²¹⁴ Ratkaisu on mielestäni selkeästi, johdonmukaisesti ja hyvin perusteltu. Toisenlaiseen tulokseen päätyminen olisi ollut selvästi sananvapauden vastaista. Lisäksi EIT:n käyttämälle arvoarvostelmäkäsittelulle saatiin suomalainen merkitys.

KKO 2011:72 koski julkisuuden henkilönä pidettävästä kuvataiteilija-kirjailija Katariina Sourista 7 päivää -lehdessä julkaistuja artikkeleita, joissa oli käsitelty tämän aiemmin päättynyttä seurustelusuhdetta. Syyttäjä vaati rangaistusta yksityiselämää loukkaavasta tiedon levittämisestä kahdelle toimittajalle ja vastaavalle toimittajalle, joka oli hyväksynyt julkaistaviksi ar-

---

²¹² KKO 2011:71/Vaasan HO 30.10.2009

²¹³ KKO 2011:71

²¹⁴ KKO 2011:71

tikkelit ja lehtien kannet. Kansissa esiteltiin kuvin ja tekstein Sourin ja G:n seksielämää ja vihjattiin G:n olevan Sourin tyttären isä. Sourin mukaan hän ei koskaan antanut parisuhdettaan tai seksielämäänsä koskevia haastatteluja, vaan vastasi toimittajille, ettei kommentoi.²¹⁵

Toimittajat puolustautuivat muun muassa sillä, että kyseistä suhdetta ja muita Sourin miehiä oli käsitelty useita kertoja julkisuudessa. Päätoimittajan mukaan kyseessä oli A-luokan julkis, jonka julkisuus perustui valtaosaltaan hänen yksityiselämäänsä. Molempien artikkelien kohdalla oli edetty normaalin työprosessin mukaan. Käräjäoikeus katsoi, että syyte ja korvausvaatimus perusteeltaan olivat jääneet selvittämättä ja hylkäsi ne. Yksi lautamiehistä äänesti päätöstä vastaan ja katsoi, että vastaajat olivat oikeudettomasti esittäneet Sourin yksityiselämään kuuluneita asioita ja menettely oli ollut omiaan aiheuttamaan vahinkoa ja kärsimystä.²¹⁶

Neuvonen vertaa tapausta Britanniassa nousseeseen keskusteluun imagon suhteesta yksityisytyteen huippumalli Naomi Campbellin yhteydessä. *Mirror*-lehti raportoi yksityiskohtaisesti tähden huumevieroituksesta tunnetulla päihdekllinikalla. Britanniassa ei varsinaisesti ole lakia yksityisyyden suojasta, mutta House of Lords viittasi lehdelle antamassaan tuomiossa EIS 8 artiklan takaamaan yksityisyyden suojaan (Britannian oikeusjärjestelmästä kerrotaan luvussa 6.2.). EIT ratkaisi kyseisen tapauksen *MGN Limited v. United Kingdom* (18.1.2011) äänestyksen jälkeen niin, että kyseessä ei ollut sananvapauden loukkaus vaan entisen narkomaanin hoidon vaikeuttaminen. Neuvosen tulkinnan mukaan enemmistö olisi sallinut hoidoista kerptomisen ilman kuvaa, josta hoitopaikka voitiin tunnistaa.²¹⁷

Helsingin hovioikeus tuomitsi 7 päivää -lehden toisen toimittajan ja päätoimittajan 40 päiväsakkoon ja toisen toimittajan 20 päiväsakkoon. Kohtuulliseksi korvaukseksi kärsimyksestä HO arvioi ensimmäisen artikkelin osalta 5000 ja seuraavan artikkelin osalta 3000 euroa. Hovioikeus perusteli ratkaisuaan muun muassa sillä, että ennen kyseisiä artikkeleja ilmestyneiden julkaisujen perusteella oli pääteltävissä, ettei X halunnut yksityisasiotaan julkisuuteen. Julkisuuden henkilönäkään Sourin ei ollut kokonaan vailla yksityiselämän suojaa.²¹⁸ JSN:n ja myös esitöissä käytetyn kolmiportaisen määrittelyn mukaan viihde-elämän ”julkiksen” suoja jää yksityishenkilön vahvan suojan ja poliitikon rajoitetun suojan väliin.

KKO pohti RL 24:8:ssa säännellyn rikoksen tunnusmerkistötekijöitä ja totesi, että julkaistut tiedot kuuluivat suojatun yksityiselämän ydinalueeseen. Kuitenkin ollakseen rangaistavaa tietojen levittämisen tulee olla oikeudetonta, joten KKO arvioi, oliko Sourin asema julkisuu-

²¹⁵ KKO 2011:72

²¹⁶ KKO 2011:72/Helsingin KO 8.4.2008

²¹⁷ Neuvonen 2012 s. 429–430

²¹⁸ KKO 2011:72/Helsingin HO 13.10.2009

den henkilönä merkityksellinen, oliko hänen katsottava suostuneen tietojen julkaisemiseen ja olivatko tiedot menettäneet yksityisen luonteensa, koska ne oli jo aikaisemmin julkaistu tiedotusvälineissä. Tietojen ei edes väitetty liittyneen yhteiskunnallisesti merkittävään keskusteluun, G:n suostumus ei oikeuttanut toisen osapuolen yksityiselämää koskeneiden tietojen paljastamista eikä Sourin hiljaista suostumusta ollut. Sen sijaan KKO katsoi kolmannen kohdan täyttyneen: julkisuutta jopa hyväkseen käyttävän henkilön on lähdettävä siitä, että hänen yksityiselämänsä on ainakin aiemmin julki tuoduilta osilta tullut julkisen keskustelun kohteeksi. Henkilöllä on korostunut toimintavelvollisuus, jollei hän halua yksityiselämäänsä käsiteltävän julkisuudessa.²¹⁹

Neuvonen katsoo, että näiden perustelujen mukaan lähtökohtana voidaan pitää, että Suomessa julkisuuden yksipuolinen hyödyntäminen ei ole yksiselitteistä. Astuessaan julkiselle areenalle henkilö joutuu sietämään myös sitä, että hänen yksityiselämäänsä käsitellään muutenkin kuin hänen haluamallaan tavalla.²²⁰ Tämä on uudenkuuloinen mutta looginen lähtökohta viihdejulkisuudelle. Rajanveto täytyy tehdä aina tapauskohtaisesti, mutta kuten sananvapauteen ja journalismiin yleensä henkilöjournalismiinkin kuuluu myös hämmentävistä, negatiivisista ja jopa loukkaavista asioista kertominen. Korostunut toimintavelvollisuus tosin tuntuu kohtuuttomalta, ja pitäisi selittää, mitä sillä tarkoitetaan.

KKO totesi, että Sourin on täytynyt käsittää pitkäaikaisen julkisuuden hyödyntämisen jälkeen, että hänen yksityiselämäänsä liittyviä aihepiirejä tullaan käsittelemään julkisuudessa. Intiimistä suhteesta ei annettu yksityiskohtaisia tietoja. KKO hylkäsi syytteet ja vapautti vastaajat tuomituista rangaistuksista ja vahingonkorvauksista.²²¹

Sananvapaustyöryhmän raportissa KKO:n tulkintalinjaa pidettiin aiempaa sananvapausmyönteisempänä ja EIT:n linjausten mukaisena²²². Työryhmä kiinnitti huomiota oikeudettomuuden uudentyyppiseen perustelutapaan rikosoikeudellisessa lainkäytössä, vaikka sillä onkin aikaisempia yhtymäkohtia niin kutsuttuun teleologiseen eli säännöksen tavoitteita korostavaan tulkintaan, joka on vallitseva muun muassa EU:n oikeuskäytännössä.²²³

Souri ei tyytynyt KKO:n ratkaisuun vaan vei asian Euroopan ihmisoikeustuomioistuimeen, joka on ottanut sen pohdittavakseen. Sourin kertoi kymmenen vuotta kestäneestä oikeustaistelustaan Helsingin Sanomien Kuukausiliitteessä kesäkuussa 2013. Sourin mukaan hänen asian-

---

²¹⁹ KKO 2011:72

²²⁰ Neuvonen 2012 s. 430

²²¹ KKO 2011:72

²²² Marttunen, Matikkala, sananvapaustyöryhmä 25.4.2012 s. 28

²²³ Marttunen, Matikkala, sananvapaustyöryhmä 25.4.2012 s. 92

ajajansa Matti Wuori oli ennen kuolemaansa sanonut, että kyseessä on ihmisoikeusasia, joka ”pitää viedä niin pitkälle kuin mahdollista”. Souri totesi yksityisyyden riistämisen olevan julmaa väkivaltaa ja hänen esimerkkinsä osoittaneen, että yksityisyyden suojaansa menettäneistä ihmisistä voidaan periaatteessa kirjoittaa mitä vain.²²⁴

Päivi Tiilikka ottaa samassa lehdessä kantaa yksityisyyden suojaan toteamalla Sourin ottaneen hyvin esiin sen problematiikan, kuinka vaikeaa julkisuudesta on päästä pois. Tiilikan mukaan korkeimman oikeuden linjaama ”korostunut toimintavelvollisuus” on uutta. Hän ihmettelee, voisiko edes ajatella, että muissakin rikosjutuissa asianomistajille asetettaisiin sellainen.²²⁵

Onko korkein oikeus mennyt jo toiseen äärimmäisyyteen painottaessaan sananvapautta? Senaatiolehdistöä yritettiin kahlita vuosituhanen vaihteessa, mutta yrityksistä noussut meteli ja EIT:n langettavat tuomiot ovat kaventaneet julkisuuden henkilöiden yksityisyyden suojaa. Mielestäni on perusteita ajatella näin, vaikka viime aikoina on annettu myös yksityisyyden suojaa puoltavia ratkaisuja, kuten seuraavassa alaluvussa esitän. Tiilikan mukaan EIT:n argumentaatiokäytäntöön on viime aikoina tullut siirtymä kohti EIS 8 artiklaa julkisuuden henkilöiden maineen turvaamisessa eikä yksityiselämän suojaa pidetä vain 10 artiklan mahdollistamana sananvapauden rajoitusperusteena muiden maineen ja oikeuksien turvaamiseksi²²⁶. EIT etsii nyt itse uutta tasapainoa, kun perinteinen media on murroksessa ja yksityiselämää koskevat tiedot leviävät blogeissa ja muualla internetissä entistä hallitsemattomammin.

5.2.4. Muita viimeaikaisia ratkaisuja sananvapaudesta ja vastuunjaosta

Yleisradio on saanut viime vuosina langettavia tuomioita yksityisyyden suojan rikkomisesta. Tapauksessa 2009:3 seksuaalirikoksen nimen paljastaminen paljasti myös rikoksen uhreiksi joutuneet lapset. Tapauksessa KKO 2010:88 oli kyse MOT-ohjelmassa esitetyistä kolmen nimeltä mainitun henkilön terrorismiyhteyksistä, joita ei pystytty todistamaan. Toimittaja ei paljastanut lähteitään lähdesuojaan vedoten. Helsingin käräjäoikeus oli tuominnut vastaavan toimittajan päätoimittajarikkomuksesta. Tuota tuomiota ja sen perusteluja kuvataan seuraavassa luvussa. Hovioikeus tuomitsi kuitenkin myös vastaavan toimittajan törkeästä kunnianloukkauksesta. Myös KKO piti vastaavaa toimittajaa tekijänä, koska tämä oli nähnyt ohjelman ennen lähetystä ja hyväksynyt sen lähetettäväksi.²²⁷

²²⁴ Kaartamo: ”Turpaan tuli”/Helsingin Sanomien Kuukausiliite, kesäkuu 2013 s. 48–53

²²⁵ Kaartamo: ”Julkkiksen yksityisyys”/Helsingin Sanomien Kuukausiliite, kesäkuu 2013 s. 11

²²⁶ Marttunen, Matikkala, sananvapaustyöryhmä 2012 s. 75

²²⁷ KKO 2010:88

Seksuaalista häirintää käsitelleessä Ajankohtaisessa Kakkosessa tammikuussa 2008 esitettiin kansanedustaja G:lle tämän mukaan valheellinen tieto tai vihjaus siitä, että G olisi vuonna 2006 kosketellut eduskunnassa naisen rintoja ja ehdottanut eräälle kansanedustajalle seksuaalista kanssakäymistä. Ohjelman taustalla käytettiin G:n tietämättä kuvituksena kuvia iltapäivälehtien otsikoista, joissa kerrottiin miespuolisen kansanedustajan käyneen kiinni naisen rintoihin. Turun hovioikeus hylkäsi syytteen törkeästä kunnianloukkauksesta ja vapautti toimittajan Pirkanmaan kärjäoikeuden tuomitsemasta rangaistuksesta. Korkein oikeus ei antanut valituslupaa.²²⁸

Hovioikeus otti huomioon EIT:n viimeaikaisen oikeuskäytännön, joka on korostanut sananvapauden merkitystä perusoikeutena. Se painotti myös RL 4:1:n olosuhdetahallisuutta koskevaa säännöstä: teko ei ole tahallinen, jos tekijä ei teon hetkellä ole selvillä kaikkien niiden seikkojen käsilläolosta, joita rikoksen tunnusmerkistön toteutuminen edellyttää. Toimittajan ei osoitettu koordinoineen ohjaajan kanssa kuvamateriaalin näyttämistä. G:lle esitetty kysymys perustui toisen henkilön lausumaan eikä toimittajan omaan tosiasiaväitteeseen. Vahvistamattomien väitteiden levittämisen kriminalisoiminen estäisi hovioikeuden mielestä yhteiskunnallista keskustelua, kaventaisi lähdesuojaa ja rajoittaisi sananvapautta tavalla, jota ei voida pitää välttämättömänä. Tässä tapauksessa oli kyse yhteiskunnallisesti tärkeästä aiheesta, ja G:lle oli lisäksi nimenomaisesti tarjottu mahdollisuutta välittömästi vastata kysymykseen.²²⁹

Tapaus KKO 2011:100 on merkittävä EIT:n linjausten ja sananvapausrikospykäliin juuri tehtyjen muutosten kannalta. Ylimääräisessä muutoksenhaussa purettiin Liisa Mariaporille annettu neljän kuukauden ehdollinen vankeustuomio törkeästä kunnianloukkauksesta. Hän oli käsitelty ”Verottaja tappolinjalla” -nimisessä kirjassaan veropetos oikeudenkäyntiä ja perättömästi väittänyt verotarkastajan syyllistyneen väärään valaan. EIT katsoi 6.7.2010 antamassaan tuomiossa Suomen rikkoneen EIS 10 artiklaa puuttumalla sen vastaisesti sananvapauteen. Lisäksi oikeudenkäynti oli kestänyt kohtuuttoman kauan (EIS 6 artikla). KKO totesi, että EIT on korostanut vankeusrangaistuksen yleistä soveltumattomuutta kunnianloukkausrikosten seuraamukseksi. Myös Euroopan parlamentaarisen yleiskokouksen päätös 1577 (2007) *Towards decriminalisation of defamation* kehottaa jäsenvaltioita viipymättä poistamaan vankeusrangaistukset kunnianloukkausrikosten seurauksina.²³⁰

Ratkaisussa KKO 2011:101 hylättiin syyte törkeästä kunnianloukkauksesta ja vapautettiin Kotimaa-lehden toimittaja tuomitusta rangaistuksesta. Toimittaja oli käsitelty vuonna 2004

²²⁸ Turun HO 31.1.2011/192/Pirkanmaan KO 15.1.2010

²²⁹ Turun HO 31.1.2011/192

²³⁰ KKO 2011:100

kahdessa jutussaan Muhoksen Korivaaran koulun rehtorin ja vanhempien välistä kiistaa opetusmenetelmistä. KKO:n mielestä jutuissa ei ollut virheellisiä tietoja eikä niissä halvennettu rehtoria tahallaan. Virkamiesten toimia voidaan oikeutetusti arvostella, kun on kysymys yleistä mielenkiintoa herättävästä julkisesta keskustelusta. Kotimaa-lehden silloinen päätoimittaja kuoli ennen KKO:n päätöstä, joten hän ei ehtinyt koskaan saada vapauttavaa tuomiota osallisuudesta.²³¹

Pääministerin entisen naisystävän Susan Ruususen kirjapaljastukset katsottiin yksityiselämää loukkaaviksi tapauksessa KKO 2010:39, mutta kirjoittaja ja kustantaja vapautettiin menettämisseuraamuksesta eli myyntitulojen menetyksestä rikoshyödyn perusteella (RL 10:2). Kirjassa katsottiin olleen vain vähän yksityiselämää loukkaavaksi tiedon levittämiseksi katsottuja ilmaisuja. Hovioikeuden määräämiä vahingonkorvauksia KKO ei muuttanut.²³² Ruusunen on vienyt asian EIT:hen, jossa se on edelleen vireillä.

Neuvonen kiinnittää huomiota siihen, että kaikki oikeusasteet käsittelivät myös suostumuskysymystä, eikä pääministeri niiden mukaan ollut antanut suostumusta. KKO viittasi *Von Hannover* -tapaukseen, vaikka pääministeri nimenomaisesti on poliittinen vaikuttaja ja EIT:n mukaan prinsessa Caroline ei ole. Neuvosen mielestä KKO:n perustelut ovat sinänsä hyvät ja monipuoliset, mutta ne nojautuvat tapaukseen KKO 2005:82, jonka EIT totesi olevan 10 artiklan vastainen ratkaisussaan *Saaristo ja muut v. Suomi*. (Tapauksesta KKO 2005:82 kerrotaan luvussa 5.2.1.) Neuvonen epäilee, että EIT:n vaatimus sananvapauden rajoittamisen yhteiskunnallisesta merkittävydestä ei täyty.²³³

Neuvonen määrittelee yksityisyyden suojan asemaopin, tilanneopin ja paikkaopin perusteella sekä sivuaa suostumusoppia. Asemaopissa käytetään aiemmin kuvattua jaottelua henkilön yhteiskunnallisen aseman perusteella. Tilanneopin mukaan osallisuus yhteiskunnallisesti merkittävään tapahtumaan kaventaa henkilön yksityisyyden suojaa. Tästä on esimerkkinä Reini-tapaus, jossa EIT katsoi valtakunnansyyttäjän naisystävän yksityisyyden suojan kaventuneen, koska hän oli osallisena pahoinpitelyssä, jota voitiin pitää yhteiskunnallisesti merkittävänä tapahtumana. Se johti valtakunnansovittelijan erottamiseen. Paikkaopissa yksityisyyden suoja kapenee, jos asia tapahtuu julkisella paikalla.²³⁴

Suostumusopissa pohditaan, kuinka paljon henkilön suostumus yksityiselämänsä paljastamiseen vaikuttaa, jos suostumus ei ole aivan selvä. Neuvonen viittaa Matti Nykäseen liittyvään

²³¹ KKO 2011:101

²³² KKO 2010:39

²³³ Neuvonen 2012 s. 438–439

²³⁴ Neuvonen 2012 s. 443–445

uutisointiin, jonka vuoksi JSN antoi lausuman 3420/L/04.²³⁵ Lausumassa todetaan, että yksityiselämän suoja ja ihmisarvo on otettava huomioon, vaikka henkilö itse haluaisi kertoa yksityiselämästään julkisuudessa ja vaikka yksityisyyden suojan kaventamisesta olisi tehty sopimus henkilön ja lehden välillä. Median kanssa tekemisissä olevat eivät aina ymmärrä, mihin kaikkeen tulevat sitoutuneeksi.²³⁶

Uusimpia sananvapausratkaisuja ovat KKO 2013:70 ja KKO 2013:69, joissa oli kyse kunnianloukkauksesta sekä törkeästä kunnianloukkauksesta ja yksityiselämää loukkaavasta tiedon levittämisestä. Tapauksessa 2013:70 käsiteltiin 7 päivää -lehdessä julkaistua kirjoitusta kolmeen henkilöön kohdistuneesta henkirikoksesta, josta epäiltiin 29-vuotiasta helsinkiläismiestä. Tätä ei mainittu nimeltä, mutta julkaistiin kuva, jossa kasvot oli osaksi peitetty. Otsikossa sanottiin: ”Tuttava sarjamurhista epäilystä: Hän on mielistelevä limanuljaska.” Jutussa ei ollut virheitä, siinä kerrottiin selvästi, että rikoksia ei ole vielä ratkaistu eikä otsikon ilmaisu pidetty halventavana ottaen huomioon asiayhteys, ilmaisun muotoilu ja olosuhteet muutenkin. Syyte kunnianloukkauksesta hylättiin sekä toimittajan että päätoimittajan osalta.²³⁷

Myös ennakkoratkaisu KKO 2013:69 koski 7 päivää -lehteä. Sen julkaisemassa jutussa oli vihjattu, että julkisuuteen hakeutunut X oli pettänyt naisystävänsä viettämällä yhteisiä hotellioita tummaihoisen Y:n kanssa. KKO:n mielestä kyse oli sellaisista valheellisista tiedoista ja vihjauksista, joita RL 24:9:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetaan. Kunnianloukkausrikoksen tunnusmerkistön täyttyminen vaatii kuitenkin lisäksi, että tietojen tai vihjausten tulee olla omiaan aiheuttamaan vahinkoa ja kärsimystä tai halveksuntaa, eikä tämä KKO:n mielestä täyttynyt. Saman perustelun takia toimittaja ja päätoimittaja eivät syyllistyneet myöskään yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämiseen. X ja Y olivat jo aiemmin kertoneet Iltalehdessä ystävyystään ja yhdessä vietetystä hotelliyöstä.²³⁸

Ratkaisut jatkavat KKO:n aikaisempaa sananvapausmyönteisempää linjaa. Tapaus KKO 2013:69 on samantapainen kuin edellä kuvattu Souri-tapaus, josta ei vielä ole tullut EIT:n ratkaisua. Tapauksessa KKO 2013:70 otetaan kantaa vireillä olevasta rikosasiasta uutisoimiseen, jossa on oltava tarkkana, ettei syyttömyysolettamaa rikota. Tässä tapauksessa oikeudenkäyntien selostus oli riittävän tarkkaa. Ongelmia aiheuttaa usein nimen julkaiseminen, josta annetaan ohjeita itsesääntelyssä. Ne eivät kuitenkaan ole yksiselitteisiä ja sitovia, joten lehtien käytännöt vaihtelevat. Aika tuntuu olevan ajamassa ohi monien tiedotusvälineiden vanhasta

---

²³⁵ Neuvonen 2012 s. 447

²³⁶ JSN:n lausuma 3420/L/04

²³⁷ KKO 2013:70

²³⁸ KKO 2012:69

peukalosäännöstä, että nimi julkaistaan vain, jos henkilö tuomitaan vähintään kahdeksi vuodeksi vankeuteen.²³⁹

Lainsäädännössä nimen julkaisemisesta ei mainita mitään, mutta sananvapaustyöryhmä otti asiaan välillisesti kantaa toteamalla, että jos henkilö tuomitaan yli kahdeksi vuodeksi vankeuteen, rikosta voidaan pitää myös yhteiskunnallisesti siinä määrin merkittävänä, että se ei yleensä kuulu tekijän yksityiselämänä suojattaviin asioihin²⁴⁰. Työryhmä siis ”siunasi” median käytännön, mutta ei antanut ehdottomia ohjeita, vaan nimen käyttö jää edelleen harkinnan varaan. Esimerkiksi nuoria rikosentekijöitä ja uhreja on syytä suojella jättämällä tekijän nimi julkaisematta. Saarenpää on varoittanut väittämästä yksioikoisesti, että rikos ei olisi yksityisasiä. Henkilötietolaissa tieto tehdystä rikoksesta on määritelty arkaluonteiseksi (HetiL 11 §). Yksityisyys avautuu kuitenkin osittain esitutkinnan, syyteharkinnan, oikeuskäsittelyn ja rangaistuksen kärsimisen ajaksi.²⁴¹

5.3. Syyksi luetut päätoimittajarikkomukset

Päätoimittajarikkomuksista on annettu alioikeuksissa vajaan kymmenen vuoden aikana neljä syyksi luettua tuomiota ja syyte on hylätty kolme kertaa.²⁴² Yksi syyksi luetuista tuomioista muuttui hovioikeudessa ja vastaava toimittaja tuomittiin yhtenä tekijänä törkeästä kunnianloukkauksesta. Hovioikeuden päätös pysyi muuttumattomana korkeimmassa oikeudessa. Toisesta päätoimittajarikkomustuomiosta valitettiin hovioikeuteen, joka ei kuitenkaan muuttanut sitä. Kahdesta käräjäoikeuden tuomiosta ei valitettu.

Kovin usein sananvapauslain 13 §:ää ei siis ole käytetty tuomioistuimissa, mutta mielestäni se ei kuitenkaan ole jäänyt lähes merkityksettömäksi lain kirjaimeksi, kuten Tiilikka on ollut taipuvainen ajattelemaan. Noin puolet syytteistä on johtanut tuomioon. Syyksi luettuun tuomioon päätyneissä ratkaisuissa valvontavastuun rikkominen on onnistuttu näyttämään toteen enemmän tai vähemmän perustellusti. Tosin kaksi tuomituista oli pienten kaupunkilehtien päätoimittajia, jotka osallistuvat konkreettisemmin lehden tekoon kuin vastaavat päätoimittajat suurissa lehdissä ja sähköisissä viestimissä. Kuitenkaan vastuun ei pitäisi suurissa tiedotusvälineissä jäädä lievemmäksi kuin pienissä.

²³⁹ Joissakin tiedotusvälineissä rajana on vuosi, toisissa kaksikaan vuotta ei riitä, jos ei ole muita perusteita nimen julkaisemiseen kuin tuomion pituus. Esimerkiksi Kalevassa julkaistiin päätoimittajan päätöksellä kuitenkin lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä syytetyn oululaisen seiväshyppyvalmentajan nimi 3.4.2013, koska tämä työskenteli lasten kanssa. Uutisoinnissa tuotiin selvästi esiin, että kyseessä oli vasta syytevaihe. Nimen julkaisemista paheksuttiin Kaleva.fi:n keskustelussa. Syyte hylättiin, ja myös siitä kerrottiin yhtä näkyvästi.

²⁴⁰ Marttunen, Matikkala, sananvapaustyöryhmä 2012 s. 120

²⁴¹ Saarenpää 2009 s. 327–328

²⁴² Tilastokeskus: Syytetyt, tuomitut ja rangaistukset 2005–2011

Tilasin syyksi luetut alioikeuksien tuomiot ja yhden hovioikeuden tuomion. Seuraavaksi kuvaan tapauksia ja pohdin tuomioiden perusteluja. Tiilikan mukaan alempien tuomioistuinten ratkaisuksista ei pidä tehdä sellaisia johtopäätöksiä, että niillä olisi sitovasti määritelty päätoimittajan johtamis- ja valvontavelvollisuuden rajat²⁴³. Jotain suuntaa ne kuitenkin antavat siitä, mitä velvollisuudella ainakin voidaan tarkoittaa. Tyhjentäviä tai välttämättä edes oikeaoppisia vastauksia niistä ei saa, mutta ne voivat olla alku keskustelulle nykyisen päätoimittajavastuun määrittelystä sekä sananvapausslain 13 §:n käytöstä.

Tiilikka on kuvannut yhtenä esimerkkinä päätoimittajarikkomuksesta myös Turun hovioikeuden tuomiota THO 2453/2005. Ratkaisu ei kuitenkaan ole mukana tutkimissani tapauksissa, koska etsin Tilastokeskuksen taulukosta ensimmäisessä oikeusasteessa annetut päätökset. Turun hovioikeus tuomitsi päätoimittajan päätoimittajarikkomuksesta lievemmän lain periaatteella, kun toimittaja tuomittiin yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisestä, vaikka jutun julkaisemisen aikaan voimassa oli vielä painovapausslain mukainen ankarampi päätoimittajavastuu. Iltaapäivälehti oli julkaissut panttivankina olleen naisen kuvan, josta nainen oli tunnistettavissa muun muassa vaatetuksen perusteella. Päätoimittaja ei ollut antanut toimitukselle ohjeita, joista olisi selvinnyt, voiko rikoksen uhrista verekseltään otetun kuvan julkaista, varsinkaan näytävästi sekä kannessa että isosti sisäsivulla.²⁴⁴

5.3.1. MOT-ohjelman vastaavan toimittajan tuomio

Edellä jo mainittiin julkaistu tapaus KKO 2010:88, jossa Yleisradion MOT-ohjelman haasteltava, toimittaja ja vastaava toimittaja tuomittiin törkeästä kunnianloukkauksesta, koska väitteitä nimeltä mainittujen henkilöiden terrorismiyhteyksistä ei voitu todistaa. Syyttäjä oli vaatinut vastaavalle toimittajalle Ismo Silvolle toissijaisesti rangaistusta päätoimittajarikkomuksesta. Helsingin käräjäoikeus katsoi joulukuussa 2007, ettei vastaavaa toimittajaa voitu pitää tekijänä, koska hän ei osallistunut ohjelman tekemiseen eikä päättänyt sen sisällöstä. Hän ei käräjäoikeuden mukaan kuitenkaan ollut toiminut riittävän huolellisesti, koska hänen olisi ohjelmaan tutustuessaan pitänyt havaita, ettei väitteiden tueksi esitetty muuta kuin anonyymeiltä lähteiltä saatuja tietoja. Vastaava toimittaja tuomittiin päätoimittajarikkomuksesta 50 päiväsakkoon.²⁴⁵

Hovioikeus kuitenkin katsoi, että myös vastaavaa toimittajaa oli pidettävä tekijänä. Ismo Silvo oli ollut ohjelmaa tehtäessä syksyllä 2005 Yleisradio Oy:n TV 1:n ohjelmajohtaja. Hän oli

²⁴³ Tiilikka 2008 s. 115–116

²⁴⁴ Tiilikka 2008 s. 116

²⁴⁵ KKO 2010:88 / Helsingin KO 28.12.2007

ennen ohjelman lähettämistä lukenut käsikirjoituksen ja keskustellut sen jälkeen ohjelmasta tuottajan, lakimiehen ja toimittajan kanssa. Hän oli siten jokseenkin hyvin perillä sisällöstä ja hänellä oli ollut tosiasiallinen mahdollisuus vaikuttaa siihen. Hän oli myös tehnyt päätöksen ohjelman lähettamisestä. Silvo tuomittiin törkeästä kunnianloukkauksesta 70 päiväsakkoon kuten ohjelman toimittajakin.²⁴⁶

KKO:n mielestä toimittaja olisi voinut lähdesuojan vaarantumatta kuvata sitä, mitä lähteet olivat hänelle kertoneet ja mihin he olivat kertomansa perustaneet. Toimittajalla ei katsottu olevan riittäviä perusteita pitää lähteiltä saamiaan tietoja totena, mikä tämän on täytynyt ymmärtää varsin todennäköiseksi. Sen vuoksi toimittajan menettelyä pidettiin tahallisenä. Vastaavan toimittajan olisi pitänyt kyetä arvioimaan, oliko tietojen todenmukaisuus saatu selvitettyä. Vaikka hän ei ollut nähnyt ohjelmaa ennen lähettämistä, hän oli osallistunut sisältöä ja sen lähettämistä koskevaan päätöksentekoon. Hovioikeuden päätöstä ei ollut syytä muuttaa.²⁴⁷

Sananvapauslakia koskevan hallituksen esityksen mukaan tahallisen teon tekijänä tulee yleensä kysymykseen se, joka viime kädessä päättää paitsi viestin sisällöstä myös siitä, että hänen päätöksensä mukainen viesti toimitetaan yleisön saataville. Tämä täyttyy Silvon osalta. Mielestäni ei kuitenkaan ole selvää, tekikö hän tahallaan rangaistussäännöksessä kuvatun tunnusmerkistön mukaisen teon, kuten hallituksen esityksessä myös todetaan vaatimuksena tekijän syyllisyydelle.²⁴⁸ Hänellä on voinut olla syytä luottaa siihen, että toimittajalla oli vahvat perusteet väitteillensä, mutta toimittaja ei ole voinut kertoa kaikkea tietämäänsä rikkomatta lähdesuojaa. Silvo totesi, että vastaavan toimittajan ei voida edellyttää itse selvittävän toimittajan lähteitä ja mitä lähteet ovat toimittajalle kertoneet.²⁴⁹ Osallisen vastuu ei mielestäni ole aivan selvä. Pikemminkin kyseessä on valvontavastuun laiminlyönti.

5.3.2. Kansan Uutisten päätoimittajan tuomio

Kansan Uutisten mielipidesivulla julkaistiin 26.7.2006 ja Uusimaa-lehden mielipidesivulla 28.7.2006 Lähi-idän konfliktista kirjoitus, jossa esitettiin juutalaisiin kohdistettu joukkotuho hyväksyttävänä ja toivottuna toimenpiteenä. Kirjoittaja tuomittiin kiihottamisesta kansanryhmää vastaan sakkoihin Porvoon käräjäoikeudessa 8.1.2007. Uusimaan päätoimittaja Antti Toiviainen oli perehtynyt kirjoituksen sisältöön ja tehnyt harkitun päätöksen julkaisemisesta, joten hänet tuomittiin sakkoihin avunannosta. Kansan Uutisten päätoimittajan Janne Mäkisen

²⁴⁶ KKO 2010:88 /Helsingin HO 31.12.2008

²⁴⁷ KKO 2010:88/Korkeimman oikeuden ratkaisun perustelut

²⁴⁸ HE 54/2002 s. 69

²⁴⁹ KKO 2010:88/Korkeimman oikeuden ratkaisun perustelut

katsottiin olennaisesti laiminlyöneen toimitustyön johtamis- ja valvontavelvollisuutensa ja hänet tuomittiin päätoimittajarikkomuksesta lievään sakkorangaistukseen.²⁵⁰ Kirjoittaja valittiin tuomiosta, mutta Helsingin hovioikeus ei muuttanut käräjäoikeuden ratkaisua.²⁵¹

Kirjoittajan lähettämä teksti oli Kansan Uutisten toimituksessa rutiininomaisesti kirjattu atk-pohjaiseen järjestelmään, jonka kautta julkaistavaksi hyväksytyt tekstit siirrettiin lopulliseen julkaistavaan aineistoon. Toimituksessa oli havaittu tekstin olleen sisällöltään lainvastainen, mutta tapahtuneen virheen vuoksi kirjoitusta ei poistettu julkaistavan aineiston joukosta, vaan julkaistiin sellaisenaan. Päätoimittajan velvollisuus oli ollut järjestää toimitustyö niin, ettei sisällöltään lainvastaista aineistoa julkaista. Rutiininomaista kirjaamista ei voitu pitää asianmukaisena. Se merkitsi olennaista riskiä, että kiireen tai ihmisten erehdyksen vuoksi julkaitavan aineiston joukkoon jää aineistoa, jonka julkaiseminen on kiellettyä.²⁵²

Päätoimittaja Mäkinen kiisti syytteen. Syyttäjän rikosoikeudellinen arviointi näytti hänen mielestään perustuvan kumotun painovapaussalain eikä sananvapaussalain säännöksiin vastaavan toimittajan vastuusta. Vuorossa ollut toimitussihteeri oli lukenut tekstin eikä ollut hyväksynyt sitä, mutta kirjoitus joutui erehdyksessä lehteen. Julkaisua seuranneen päivän lehdessä oli kaksi asiaa koskenutta vastinetta ja toimituksen anteeksipyyntö. Toimituksen johtamis- ja valvontajärjestelmä oli toteutettu sillä tehokkaimmalla ja parhaaksi koetulla tavalla, jolla muidenkin joukkotiedotusvälineiden toimitukset oli järjestetty. Moniportaisessa järjestelmässä kokenut journalisti teki päätöksen julkaisemisesta tai hävittämisestä. Rajatapauksissa hän saattoi kysyä päätoimittajan mielipidettä. Yksityiskohtaista ohjeistusta kirjoitusten seulonnasta ei ollut annettu.²⁵³

Ollilan mukaan sananvapaussalain annettun HE 54/2002:n perustelut viittaavat siihen, että vastaavan toimittajan vastuu ryhmätyön tuloksena syntyneisiin viesteihin voisi perustua ryhmätyöskentelyä ja sen tuloksia koskevaan valvontavelvollisuuteen. Ryhmätyön tuloksen ja toimitustyön johtamisen ja valvonnan välillä tulee olla syy-yhteys, joka on ennalta arvattavissa. Jos loukkaavan viestin julkaiseminen perustuu enemmän satunnaisiin tekijöihin kuin valvonnan laiminlyönteihin, kyse ei Ollilan mielestä ole työryhmän johtamiseen liittyvästä päätoimittajarikkomuksesta.²⁵⁴ Ryhmätyötä ei määritellä, ja todennäköisesti sillä tarkoitetaan monen toimittajan yhteistyön tuloksena syntyneitä juttuja, mutta samanlainen valvontavelvollisuus kos-

²⁵⁰ Porvoon KO 8.1.2007, R 07/22

²⁵¹ Helsingin HO 25.5.2007/1662, R07/629

²⁵² Porvoon KO 8.1.2007, R 07/22 s. 4–5

²⁵³ Porvoon KO 8.1.2007, R 07/22 s. 6–7 ja 9–10

²⁵⁴ Ollila 2004 s. 183–184

kee mielestäni myös moniportaista järjestelmää. Viestin julkaiseminen oli satunnainen virhe, mutta selvitettäväksi jäi, oliko valvonta järjestetty asianmukaisesti.

Käräjäoikeus katsoi, että toimittajille ei ollut annettu selvää ohjetta siitä, missä järjestyksessä materiaali valitaan julkaisua varten. Siksi julkaistavan aineiston joukkoon kuulumatonta materiaalia ei ollut voinut huomata. Käräjäoikeuden mielestä kyseessä oli riskialtis käytäntö, joka epäonnistuessaan saattoi johtaa hyvin vakaviin seurauksiin. Kun Mäkinen ei ollut puuttunut tähän käytäntöön, hänen katsottiin syyllistyneen päätoimittajarikkomukseen.²⁵⁵

Mielestäni tuomio oli perusteltu. Esitöiden mukaan päätoimittajarikkomus on rikosoikeudellisesti luonnehdittavissa abstraktista vaarantamista edellyttäväksi rikokseksi. Tämä tarkoittaa sitä, ettei päätoimittajarikkomuksen toteutumiseksi edellytetä, että rikos olisi tehty vastaavan toimittajan konkreettisen laiminlyönnin seurauksena. Riittää, että tapahtuneen kaltainen laiminlyönti tyypillisesti lisää, helpottaa tai edistää viestin sisältöön perustuvan rikoksen toteutumisen mahdollisuutta.²⁵⁶ Syyksiluettavuusvaatimukseksi riittää huolimattomuus, jos laiminlyönti on olennainen. Tässä tapauksessa kirjoitusten kirjaaminen rutiininomaisesti atk-pohjaiseen järjestelmään edisti rikoksen toteutumisen mahdollisuutta. Päätoimittaja oli hyväksynyt järjestelmän käytön. Lievää sakkorangaistusta ei voi pitää kohtuuttomana rangaistuksena seurauksen huomioon ottaen.

5.3.3. Iisalmen kaupunkilehden päätoimittajan tuomio

Iisalmen käräjäoikeuden tuomio 3.6.2008 oli erilainen kuin muut, sillä muita syytteitä ei nostettu kuin syyte päätoimittajarikkomuksesta. Varsinainen päärikoksen tekijä jäi tuntemattomaksi. Tässä toteutui sananvapauslain esitöiden mukainen tavoite päätoimittajan viimekätisestä vastuusta. Aikakautisen julkaisun sisältöön perustuvan rikoksen toteutuminen on päätoimittajarikkomuksen rangaistavuuden objektiivinen edellytys, mutta tällöin ei välttämättä edellytetä sitä, että rikoksen tekijä olisi saatu selville tai tuomittu teostaan rangaistukseen.²⁵⁷

Iisalmen kaupunkilehden ilmoitussivulla oli 8.12.2007 julkaistu tietyn henkilön ja hänen poikansa kunniaa loukkaava ilmoitu, jossa todettiin: ”Neekeri N.N. kotiorjaksi/seksiorjaksi.” Perässä oli henkilön puhelinnumero. Ilmoitus oli toimitettu nimettömästi internetin välityksellä toimituksesta erillisen yhtiön tiedonhallintajärjestelmään, josta aineisto oli siirretty toimitukseen suurempana kokonaisuutena. Toimituksessa työskennelleen henkilön tehtävänä oli

²⁵⁵ Porvoon KO 8.1.2007, R 07/22 s. 13

²⁵⁶ HE 54/2002 s. 71

²⁵⁷ HE 2002/54 s. 70

ollut aineiston tarkastaminen ja valmistelu, mutta ilmoitus oli joko läpäissyt tarkastuksen tai jäänyt tarkastamatta, vaikka ilmoitus oli ollut nimetön ja sen sisältö oli viitannut RL 20:9.1:n 3 kohdassa tarkoitettuun, kiellettyyn seksuaalipalvelujen markkinointiin.²⁵⁸

Päätoimittaja päättää sananvapauslain 4 §:n mukaan lehden sisällöstä, myös ilmoituksista. Syytteen mukaan päätoimittaja Mika Väisänen oli laiminlyönyt huolehtia julkaistavaksi tarkoitettua aineiston asianmukaisesta ja riittävästä tarkastuksesta. Hän oli laiminlyönyt myös riittävien ohjeiden antamisen nimettömien viestien ja seksipalvelujen markkinointia tarkoittavien ilmoitusten julkaisemisesta eikä ollut osoittanut riittävästi resursseja tarkastusta varten. Laiminlyöntiä pidettiin syytteessä olennaisena.²⁵⁹

Väisänen myönsi huolimattomuutensa mutta kiisti sen olevan rangaistavuuden edellyttämällä tavalla olennainen. Ilmoita ilmaiseksi -palstan tarkastuksesta oli huolehtinut kaksi henkilöä. Henkilökunnalle oli sattunut inhimillinen virhe, kun kyseinen ilmoitus oli läpäissyt tarkastuksen. Palvelin tyhjensi viestin lokitiedot 3–4 päivän kuluttua viestin saapumisesta, joten viestin lähettäjä ei saatu esitutkinnassa selville.²⁶⁰

Kyseessä oli samankaltainen inhimillinen virhe kuin edellä kuvatussa tapauksessa. Tällä kertaa viesti oli kuitenkin nimetön, eikä sen kirjoittajaa onnistuttu selvittämään. Tiilikkan mukaan tuntemattomaksi jääneen rikoksentehtäjän tahallisuus on hyvin vaikea täyttää, jos näytön arvioinnissa noudatetaan tavanomaisia rikosoikeudellisia periaatteita²⁶¹. Tässä tapauksessa tahallisuudesta ei ollut epäselvyyttä. Sananvapauslain esitöissä todetaan, että päätoimittajarikkomuksen rangaistavuuden edellytyksenä olevaa rikosta ei ole tehty, jos tekijää ei saada selville ja on ilmeistä, että tahallisuusvaatimus ei täyty²⁶². Koska se täyttyy, päätoimittajarikkomusta voidaan arvioida rangaistavuuden edellytyksenä olevan rikoksen perusteella.

Korvauksen perusteiden kohdalla Väisäsen vastauksessa todetaan, että sananvapauslain 13 §:n perusteella ei lain sanamuodon mukaan voida tuomita korvausta henkisestä kärsimyksestä, koska VahL 5:6:n mukaisten korvausperusteiden 1 kohta (”jonka vapautta, rauhaa, kunniaa tai yksityiselämää on rangaistavaksi säädettyllä teolla loukattu”) ei sisällä rinnastusta muuhun loukkaustapaan. Korvausperusteiden 4 kohta (”jonka ihmisarvoa on tahallaan tai törkeästi huolimattomuudesta vakavasti loukattu muulla, 1–3 kohdassa tarkoitettuihin loukkauksiin verrattavalla tavalla”) ei Väisäsen mielestä lain esitöiden valossa myöskään sovellu päätoimit-

²⁵⁸ Iisalmen KO 3.6.2008, R 08/360 s. 2–3

²⁵⁹ Iisalmen KO 3.6.2008, R 08/360 s. 2

²⁶⁰ Iisalmen KO 3.6.2008, R 08/360 s. 7–9

²⁶¹ Tiilikka 2007 s.356

²⁶² HE 54/2002 s. 70

tajarikkomukseen. Näillä perusteilla Väisänen kiisti korvausvaatimukset rikosperusteisina mutta myönsi olevansa siviilioikeudellisessa korvausvastuussa SVL 14 §:n mukaan.²⁶³

Ollilan mukaan päätoimittajan rangaistusvastuun tiukentuminen voi heijastua myös korvausvastuun edellytysten tiukentumiseen, koska aiemmin painovapauden tuottamuksellinen väärinkäyttäminen perustui oletettuun syyllisyyteen. Päätoimittaja voidaan kuitenkin tuomita korvausvelvolliseksi henkisestä kärsimyksestä, jos rikoksen toteutuminen ja valvonnan laiminlyönti voidaan näyttää toteen, toisin kuin Väisänen tulkitsee.²⁶⁴

Tiilikan mukaan sananvapauslain esitöissä suhtauduttiin torjuvasti kärsimyksen korvaamiseen päätoimittajarikkomuksen perusteella, koska se ei ollut tuolloin voimassa olleen VahL 5:6:n mukainen kärsimyksen korvaamiseen johtava rikos. Hänen mielestään avoimeksi jäi, miksi suurempaa moitittavuutta edellyttävä teko ei johtaisi korvausvastuuseen kuin painovapauslain aikainen vähemmän moitittava menettely. Hän arvioi, että asian ratkaiseminen saatettiin haluta jättää oikeuskäytännön varaan, koska VahL 5:6:n uudistamista käsitelleissä esitöissä päätoimittajarikkomuksesta ei lausuta mitään.²⁶⁵

Iisalmen käräjäoikeuden käsittelemässä tapauksessa asianomistajat vaativat korvauksia 15 000 ja 8000 euroa perustellen suuruutta perättömän ilmoituksen halventavuudella ja loukkaavuudella ja tosiasiallisella kärsimyksellä. Väisänen myönsi kohtuullisiksi määriksi 1000 ja 500 euroa vedoten muun muassa Viestinnän Keskusliiton vastustamaan loukkauksen julkisuuden mainitsemiseen korvauksen määrittämisperusteena vahingonkorvauslain valmisteluvaiheessa. Yksioikoisen tulkinnan katsottiin johtavan korvaustason nousemiseen. Myös HE 167/2003:n mukaan huomiota on kiinnitettävä tapaan, jolla tietoja on julkaistu, kuten artikkelin sijaintiin, otsikointiin ja nimen mainitsemiseen²⁶⁶. Väisänen katsoi, että korvauksissa tuli ottaa huomioon palstan sijainti, ilmoituksen pienuus, nimien virheellinen kirjoitusasu ja ilmoituksen sanamuodon yliampuvuus ja sitä kautta todenperäisyyden epäuskottavuus.²⁶⁷

Käräjäoikeuden mukaan kunnianloukkaukseen johtanut tilanne olisi ollut vältettävissä antamalla työntekijöille nimenomainen ohjeistus ilmoitusten tarkasta läpikäymisestä. Noudatettu käytäntö oli ollut riskialtis, varsinkin kun taitto-ohjelmassa oli ilmennyt virheitä, jotka olivat

---

²⁶³ Iisalmen KO 3.6.2008, R 08/360 s. 10

²⁶⁴ Ollila 2004 s. 192–193

²⁶⁵ Tiilikka 2007 s. 363–364

²⁶⁶ HE 167/2003 s. 61

²⁶⁷ Iisalmen KO 3.6.2008, R 08/360 s. 10–11

päätoimittajan tiedossa. Väisänen tuomittiin päätoimittajarikkomuksesta lievään sakkorangaistukseen (10 päiväsakkoa, yhteensä 90 euroa) ja 3500 ja 2500 euron korvauksiin.²⁶⁸

Päätoimittajarikkomuksen tunnusmerkistö vaikuttaa toteutuneen tapauksessa hyvin. Rangaistus pysyi kohtuullisena ja tuomitut korvaukset oikeantasoisina sananvapauden kannalta, vaikkakin niistä suurin osa olisi kuulunut tekijän maksettavaksi. Perusteluissa laiminlyöntinä olisi voinut pitää myös lokitietojen lyhyttä säilyttämisaikaa, jos päätoimittaja olisi voinut vaikuttaa asiaan, mutta todennäköisesti ei voinut. Tekijän selvillesaanti ei kuitenkaan saisi jäädä tällaisista teknisistä seikoista kiinni.

Sekä Porvoon että Iisalmen käräjäoikeuksien käsittelemissä tapauksissa oli kyse teknisen järjestelmän pettämisestä ja toimituksen ulkopuolisen kirjoittajan tekemistä sananvapausrikoksista. Molempien tuomioistuinten mielestä päätoimittajan pitäisi kyetä valvomaan, ettei tekstejä päästetä läpi niin, ettei kukaan ihminen käsittele niitä. Tämä sivuaa luvussa 7.1.2. käsiteltävää verkkolehtien keskustelupalstojen ennakkomoderoointia. Jos joku toimituksessa tekee tietoisien päätöksen julkaista rikollista sisältöä, hänet voidaan tuomita osallisuudesta. Jos kukaan ei edes lue tekstejä ennen julkaisua, jäljelle jää vain lievempi valvontavastuun laiminlyönti, ellei tekijää saada selville – eikä välttämättä edes sitä, jos tekstien ennakkomoderoointia ei ole järjestetty ollenkaan. Tämä ei liene sananvapausslain tavoite.

5.3.4. Aamuset-lehden päätoimittajan tuomio

Tuoreimmassa päätoimittajarikkomustapauksessa Varsinais-Suomen käräjäoikeus katsoi 9.9.2011, että Aamuset-lehden päätoimittaja Lasse Virtanen olisi ollut velvollinen tarkistamaan mielipidekirjoituksen, joka koski Turun kaupungin päätöksentekoa. Kirjoittaja eli kaupunginarkkitehti oli vihjannut valheellisesti, että Varsinais-Suomen poliisilaitoksen talousrikostutkintayksikön rikoskomisario olisi esittänyt virkavelvollisuuksiensa vastaisia vaatimuksia kirjoittajalle mm. maksamisesta tutkiessaan Turun taidemuseon korjausrakkaan mahdollisesti liittyneitä väärinkäytöksiä. Syyttäjä vaati rangaistusta törkeästä kunnianloukkauksesta muun muassa siksi, että rikos oli tehty käyttämällä laajalevikkistä joukkotiedotusvälinettä ja tietoisesti asianomistajaa loukkaamalla. Käräjäoikeus päätyi kuitenkin tavalliseen tekemiseen, koska teolla ei aiheutettu suurta tai pitkäaikaista kärsimystä eikä tuntuva vahinkoa, eikä vastaajan tarkoitus ollut tietoinen loukkaaminen.²⁶⁹

²⁶⁸ Iisalmen KO 3.6.2008, R 08/360 s. 13–15

²⁶⁹ Varsinais-Suomen KO 9.9.2011 11/4698, R 11/1873

Virtanen katsoi, ettei ollut syyllistynyt päätoimittajarikkomukseen, koska kunnianloukkausrikosta ei ollut tapahtunut. Mielipidekirjoitus oli hänen mielestään hyvin tulkinnanvarainen. Virtanen oli tulkinnut kiistanalaisen kohdan ”vain maksetuista asioista” tarkoittaneen jotain toimisto- tai käsittelymaksua, jonka kirjoittaja oli jättänyt maksamatta. Virtanen oli lukenut huolellisesti kirjoituksen ja sallinut vilpittömässä mielessä sen julkaisemisen. Kyseessä oli yhteiskunnallisesti merkittävä ja laajaa keskustelua herättänyt korjausurakka. Lukijat olivat tienneet, että kyseessä oli objektiivista totuusarvoa vailla oleva mielipidekirjoitus, jonka sävy oli kokonaisuudessaan liioitteleva ja provosoiva lähtien otsikosta ”Kartelleilla kroisokseksi”. Mielipidekirjoitus ei saanut laajaa julkista huomiota.²⁷⁰

Taas oli kyse ulkopuolisen, ei toimituksen työntekijän kirjoituksesta. Tällä kertaa kirjoittaja oli tiedossa ja päätoimittaja oli jopa lukenut kirjoituksen ennen sen julkaisemista. Hän ei siis ollut varsinaisesti laiminlyönyt valvontavelvollisuuttaan, mutta esitöiden mukaan johtamis- ja valvontavelvollisuuden laiminlyönnistä voi olla kysymys myös silloin, kun vastaava toimittaja jättää puuttumatta hyvän ammatillisen tavan rikkomuksiin ja sallii ammattietiikan vastaisen toimituskulttuurin kehittymisen²⁷¹. Kirjoittaja ei ollut ammattitoimittaja, mutta mielipideosasto kuuluu toimitukseen. Voidaan siis katsoa, että mielipidesivun julkaisukäytäntö on osa toimituskulttuuria. Tiilikän mukaan pelkästään alalla yleisesti noudatetun käytännön mukainen toiminta ei osoita päätoimittajan menetelleen asianmukaisesti, vaan ratkaisevaa on menettelyn yleinen hyväksyttävyyttä²⁷².

Virtasen mielestä nimellä kirjoitettu mielipide voitiin rinnastaa haastattelulausumaan. EIT on vapauttanut toimittajan haastattelulausuman julkaisemiseen liittyvästä vastuusta, kun kyse on ollut tietojen julkaisemisesta niitä vääristämättä (viittaus tapaukseen *Savitschi* 11.10.2000). Virtanen totesi, että julkisessa virassa toimivan on kestettävä kärkevätkin virkatoimiinsa kohdistuvaa arvostelua. Virtanen oli julkaissut kolumnissaan julkisen anteeksipyynnön mielipidekirjoituksen johdosta.²⁷³

Käräjäoikeuden mielestä mielipidekirjoitusta ei voi rinnastaa haastattelulausumaan. Väitettä, että Virtanen olisi ymmärtänyt mainitut maksut toimisto- tai käsittelymaksuiksi, ei voitu käräjäoikeuden mielestä pitää uskottavana, mutta ottaen huomioon tekstin tulkinnanvaraisuuden hänen ei katsottu syyllistyneen tahalliseen tekoon.²⁷⁴ Päätoimittajarikkomuksen tunnusmerkistön täyttymistä käräjäoikeus ei pohdi, vaikka mielestäni kyseeseen tulisi paremminkin tekijän

²⁷⁰ Varsinais-Suomen KO 9.9.2011 11/4698 s. 3

²⁷¹ HE 54/2002 s. 71

²⁷² Tiilikka 2007 s. 359

²⁷³ Varsinais-Suomen KO 9.9.2011 11/4698 s. 4

²⁷⁴ Varsinais-Suomen KO 9.9.2011 11/4698 s. 7–8

vastuu. Virtanen oli lukenut kirjoituksen ja tehnyt tietoisin päätöksen julkaista sen. Häntä olisi siis voitu syyttää rikoskumppanuudesta tai avunannosta.

Teon rangaistavuus edellyttää kuitenkin aina syyllisyyttä. Sananvapauslain esitöiden mukaan joidenkin rikosten kohdalla rangaistusvastuun edellytykseksi riittää joko tuottamus tai törkeä tuottamus, mutta julkaistun viestin sisältöön perustuvissa rikoksissa on lähes aina kyse tahallina rangaistavista teoista²⁷⁵. Käräjäoikeus katsoi, ettei Virtasen teko ollut tahallinen, joten jos häntä olisi syytetty tekijänä, syyte olisi voitu hylätä. Päätoimittajarikkomuksessa riittää olennainen laiminlyönti, joten vastaava toimittaja saatiin sitä käyttämällä vastuuseen.

Virtanen ilmaisi tyytymättömyyttä mutta ei valittanut tuomiosta. Sen sijaan kunnianloukkauksesta tuomittu kaupunginarkkitehti valitti. Päätös ei muuttunut hovioikeudessa, ja asia on parhaillaan korkeimmassa oikeudessa. Jos syyte siellä hylätään, myös syyte päätoimittajarikkomuksesta pitäisi hylätä, koska se on sidottu päärikokseen. Varsinais-Suomen käräjäoikeuden mukaan ratkaisu on päätoimittajarikkomuksen osalta kuitenkin lainvoimainen, joten kyseeseen tulisi ilmeisesti tuomionpurku.

Korvausasiassa käräjäoikeus viittasi VahL:n mukaiseen isännänvastuuseen. Lain 6 luvun 2 §:n ja 4 luvun 1 §:n 1 momentin kanavointisäännöksen perusteella työnantajan korvausvastuu on ensisijaista työntekijään verrattuna. Kanavointisäännös ei tule sovellettavaksi, jos työntekijän katsotaan aiheuttaneen vahinkoa tahallaan. Päätoimittaja on työntekijän asemassa, ja Virtasen ei katsottu menetelleen tahallisesti, joten korvausvaatimus hylättiin hänen osaltaan enenaikaisena. Kaupunginarkkitehti määrättiin maksamaan 3000 euron kärsimyskorvaus kokonaan ja lisäksi kantajan oikeudenkäyntikulut, 500 euroa korkoineen.²⁷⁶

Tiilikan mukaan vaikuttaa vaikealta tulkita, että päätoimittajarikkomus itsessään olisi VahL 5:6.1:n kohdassa tarkoitettu kunniaa ja yksityiselämää loukkaava rangaistavaksi säädettävä teko. Asiaa on arvioitava tapauskohtaisesti sen mukaan, kuinka olennaisesta laiminlyönnistä tai piittaamattomasta menettelystä on kyse. Päätoimittajan korvausvastuu voi olla perusteltu, jos hän sallii lain asettamista vaatimuksista piittaamattoman toimituskulttuurin kehittymisen. Tiilikan mukaan päätoimittajan korvausvastuuta voidaan harkita myös VahL 5:6.1:n 4 kohdan nojalla. Jos päätoimittajan tuottamus katsottiin painovapauslain aikana lieväksi, korvausvastuuta ei syntynyt, koska hänet katsottiin VahL 4:1:ssä tarkoitetuksi työntekijäksi.²⁷⁷ Varsinais-Suomen käräjäoikeus päätyi siis samankaltaiseen ratkaisuun sananvapauslain aikana.

---

²⁷⁵ HE 54/2002 s. 69

²⁷⁶ Varsinais-Suomen KO 9.9.2011 11/4698 s. 8

²⁷⁷ Tiilikka 2007 s. 364–365

6. SANANVAPAAUS JA VASTUU RUOTSISSA JA BRITANNIASSA

6.1. Ruotsin sananvapausjärjestelmä

6.1.1. Medialainsäädäntö

Ruotsissa sananvapaudesta perusoikeutena säädetään hallitusmuodossa (Regeringsform). RF 2:1:n mukaan jokaisella on sananvapaus, riippumatta kansalaisuudesta. Sananvapauden käytöstä säädetään perustuslaintasoisissa painovapausasetuksessa (Tryckfrihetsförordning, TF) ja ilmaisunvapausperustuslaissa (Ytrandefrihetsgrundlag, YGL). TF 1:1 takaa jokaiselle Ruotsin kansalaiselle oikeuden ilmaista itseään painokirjoituksissa ja YGL 1:1 vastaavan oikeuden sähköisissä viestimissä, teknisillä tallenteilla ja tietokannoissa. Lisäksi Ruotsissa on laki, jota sovelletaan internetsivuihin tietyin edellytyksin (Lag om ansvar för elektroniska anslagstavlor). Ruotsin itsesääntelyjärjestelmästä kerrotaan luvussa 4.3.

Ruotsissa on siis edelleen erilliset lait erilaisille viestintävälineille toisin kuin Suomessa, jossa sääntely on nykyään välineneutraalia. Suuremman eron oikeuskäytäntöömme nähden muodostaa kuitenkin Ruotsin poikkeuksellinen vastuujärjestelmä: vastuussa sananvapausrikoksista on pääsääntöisesti yksin päätoimittaja julkaisijana (utgivare, TF 8:1, YGL 6:1). Toimittaja ei vastaa lainkaan kirjoituksestaan tai tekemästään ohjelmasta oikeudessa, jos kyse on aikakautisesta julkaisusta eli vähintään neljä kertaa vuodessa ilmestyvästä painotuotteesta. Aikakautisille julkaisuille on haettava julkaisutodistus Patentti- ja rekisterivirastosta ja nimettävä julkaisija/päätoimittaja, jonka nimi on kerrottava jokaisessa lehden numerossa.²⁷⁸

Painovapausasetus koskee vain painettuja tuotteita, ei muita kirjallisia esityksiä. Mainonta jää sen ulkopuolelle. Neuvonen pitää ruotsalaista sananvapauskäytännöstä lähtökohtaisesti esimerkkinä ulkoisten rajojen teoriasta, koska jo vuoden 1812 painovapausasetusta tulkittaessa mainonta pudotettiin erikseen suojan (ja vastuun) ulkopuolelle.²⁷⁹

Painovapausasetuksen mukaista vastuuta voidaan kuvata kolmella sanalla: muodollinen (artificiellt), peräkkäinen (successivt) ja poislukeva (ekslusivt). Muodollisella tarkoitetaan sitä, että päätoimittaja on vastuussa tekstin sisällöstä pelkästään asemansa perusteella riippumatta ”tiedosta ja tahdosta” eli siitä, onko hän tutustunut sisältöön etukäteen. Muissa kuin aikakautisissa julkaisuissa vastuu on sananvapauden pääperiaatteen mukaisesti sillä, joka käyttää loukkaavaa, valheellista tai muuta rikollista ilmaisua, eli kirjoittajalla. Peräkkäisyys tarkoittaa vas-

²⁷⁸ Warnling-Nerep, Bernitz 2013 s. 86

²⁷⁹ Neuvonen 2012 s. 121

tuuketjua, jonka mukaan edetään, jos julkaisijaa ei saada jostain syystä vastuuseen. Seuraavina ketjussa ovat omistaja (TF 8:2), valmistaja (TF 8:3) ja levittäjä (TF 8:4). Poissulkevuudella kohdennetaan vastuu yhdelle henkilölle ja suljetaan muiden vastuu pois.²⁸⁰

YGL:n mukaista vastuuta koskevat samat määritelmät. Vastuuketju radio-ohjelmissa on lyhyt: julkaisijan jälkeen sisällöstä vastaa tuottaja/valmistaja. Teknisillä apuvälineillä vastaanotettavissa tallenteissa ketjussa on kolmaskin vastuutaso, levittäjä. Vastuusäännöt ovat tuottaneet ongelmia, kun perustuslain suojaa on yritetty laajentaa uusiin medioihin. Yksinomainen vastuu ei sovi viestien julkaisemiseen vapaasti internetissä, mutta sekään ei ole oikein, ettei kehtää saada vastuuseen.²⁸¹

Vastuuketju on kyseenalainen EIS 6 artiklan syyttömyysolettaman kannalta. Rikosoikeudellinen vastuu pelkän aseman perusteella on myös vastoin rikosoikeuden yleisiä periaatteita. Tekijä puolestaan ei yleensä voi kanavoida vastuuta toiselle. Tiilikkan selvityksen mukaan EIS:n mukaisia tuomioita Ruotsin vastuujärjestelmästä ei kuitenkaan ole. Hän arvelee, että korkeimmassa oikeudessa tuomitut julkaisijat eivät ole herkkiä valittamaan, koska EIT:n langettava tuomio voisi johtaa koko sananvapausjärjestelmän uudistamiseen, ja tiedotusvälineillä olisi todennäköisesti enemmän hävittävää kuin voitettavaa.²⁸²

Anonymiteetti ja lähdesuoja ovat Neuvosen mielestä ensiarvoisen tärkeitä kannustimia yhteiskunnallisesti merkittävien tietojen saamiseksi²⁸³. Ruotsalainen anonymiteettisääntely poikkeaa jonkin verran suomalaisesta. Meillä lähdesuoja on tietolähteen ja toimittajan *oikeus* pitää tiedon paljastajan nimi salassa, mutta Ruotsissa kyse on oikeuden lisäksi salassapitovelvollisuudesta (TF 3:2–5). Kirjoittaja voi valita, haluaako paljastaa nimeään ei-aikakautisessa julkaisussa. Jos ei halua, julkaisija ei saa paljastaa nimeä eikä viranomainen tai tuomioistuim yritys selvittää, kuka on kirjoittaja. Ainoastaan kirjoittaja itse voi kirjallisesti tunnustaa kirjoittaneensa tekstin tai kertoa sen henkilökohtaisesti tuomioistuimessa. Oikeus nimettömyyteen on myös ei-aikakautisen julkaisun julkaisijalla.²⁸⁴ Tätä sanotaan välittäjävapaudeksi (meddelarfrihet), jonka johdosta välittäjä ei saa kertoa myöskään tietojensa lähdettä²⁸⁵.

Salassapitovelvollisuuden rikkomisesta voi seurata sakkoa tai korkeintaan vuosi vankeutta. Törkeissä poliittisissa rikoksissa (TF 7:3) tai jos yleinen tai yksityinen etu erityisistä syistä

²⁸⁰ Warnling-Nerep, Bernitz 2013 s. 84–86

²⁸¹ Warnling-Nerep, Bernitz 2013 s. 118

²⁸² Tiilikka 2010 s. 78

²⁸³ Neuvonen 2012 s. 247

²⁸⁴ Warnling-Nerep, Bernitz 2013 s. 60–63, 65

²⁸⁵ Neuvonen 2012 s. 246

vaatii, salassapitovelvollisuus voidaan murtaa.²⁸⁶ Murtamista ei ole sidottu vaaditun rangaistuksen keston, kuten Suomessa, jossa lähdesuoja, salassapitovelvollisuus tai vaihtoehtoisuus voidaan murtaa vain, jos rikoksesta saattaa seurata vähintään kuusi vuotta vankeutta.

Neuvosen mielestä ruotsalainen malli on sananvapauden vastuullisen käytön kannalta tuhoisa, koska lähdesuojaan vetoaminen on helppoa ja tuomioistuimien ei välttämättä käytä mahdollisuutta sen murtamiseen kuin erittäin selvissä tapauksissa. Journalistien ammattieettinen pohdinta jää vähäiseksi ja vastuu siirretään tuomioistuimelle.²⁸⁷ Tässä on kieltämättä vaaransa. Suomessa toimittaja päättää itse, paljastaako lähteensä vai ei, minkä pitäisi estää törkeimpiä hyväksikäyttötapauksia.

Painovapausrikoksia koskee Ruotsissa kaksoisrangaistavuuden vaatimus. Tämä tarkoittaa sitä, että ne on säädetty rangaistaviksi sekä painovapausasetuksessa että rikoslain (Brottsbalk eli BrB). Muut kuin TF 7:4:n ja 7:5:n mukaiset rikokset eivät ole painovapausrikoksia. TF 7:4:ssä luetellaan joukko poliittisia rikoksia, rikoksia yleistä järjestystä vastaan, kunnianloukkausrikoksia, rikos vapautta ja rauhaa vastaan sekä rikoksia yleistä (julkisoikeudellista) toimintaa vastaan, yhteensä 18 rikosnimikettä. Merkittävimpiä niistä ovat kiihottaminen kansanryhmää vastaan, herjaus, solvaus ja laiton uhkaus. Muun muassa vakoilu, maanpetos ja valtiopetos ovat poliittisia rikoksia. TF 7:5:ssä säädetään salassapitorikoksista. Syytteitä näistä rikoksista nostetaan hyvin harvoin, koska syytetyn pitäisi olla sekä vastuussa oleva julkaisija että virkamies.²⁸⁸

Painovapausasetus on rikos- ja prosessilakina yksinomainen (TF 1:3): kun sovelletaan sitä, ei sovelleta rikoslakia, eikä tekijä siis joudu vastuuseen rikoslain perusteella. TF koskee myös ilmoituksia mutta ei niitä, joilla on puhtaan kaupallinen tarkoitus ja jotka kuuluvat markkinointilain (MFL) piiriin. Rajanvetoa on käyty useassa oikeustapauksessa. Kun ilmaisu jää TF:n tai YGL:n ulkopuolelle, se ei saa perustuslain suojaa ja rikollisen ilmaisun kirjoittaja on yksin vastuussa rikoslain mukaan. TF:n takaaman sananvapaussuojan ytimessä ovat poliittiset ilmaisut. Suojan perusteella vastuussa olevien täytyy pystyä vapautumaan vastuusta helpommin kuin niiden, joita syytetään ”tavallisesta” rikollisesta ilmaisusta rikoslain mukaan.²⁸⁹

Viestin ilmaisijan kannalta ruotsalaiset kunnianloukkaussäännökset ovat Tiilikan mukaan sinällään ankarampia kuin suomalaiset, koska rikostunnusmerkistö ei edellytä väitteen olevan valheellinen, vain loukkaava. Siksi säännökset antavat jonkin verran suojaa myös yksityis-

²⁸⁶ Warnling-Nerep, Bernitz 2013 s. 64, 67

²⁸⁷ Neuvonen 2012 s. 247

²⁸⁸ Warnling-Nerep, Bernitz 2013 s. 68-70, 77

²⁸⁹ Warnling-Nerep, Bernitz 2013 s. 15-20

elämälle, jonka loukkaamista ei Ruotsissa ole kriminalisoitu.²⁹⁰ Suomessa myös totuudenmukainen ilmaisu voi olla loukkaava RL 24:9.1:n 2 kohdan mukaan (”muuten kuin 1 kohdassa tarkoitettulla tavalla halventaa toista”).

Interaktiivista viestintää tietoverkkojen välityksellä säännellään YGL 1.9:ssä. Sääntely koskee automaattisesti joukkotiedotusvälineitä. Myös muut toimijat voivat hakea julkaisutodistusta ja saada perustuslainsuojaa. Lehtien verkkokeskustelupalstoja suojataan, jos niiden sisältö on mediayrityksen kontrollissa, toisin sanoen niiden täytyy olla ennakkomoderoituja. Joskus lehtien verkkosivuja voi koskea YGL:n sijasta TF:n liitesäännös (TF 1:7), jos aikakautisen julkaisun sisältöä jaetaan verkossa muuntamattomana.

Ruotsin sananvapaustyöryhmä esitti mietinnössään vuonna 2010 kolme erilaista mallia uudeksi, tekniikasta riippumattomaksi sananvapausperustuslaiksi. Vastuumallin mukaan perustuslainsuoja taattaisiin, jos joku ottaisi vastuun ilmaisusta. Toimintamalli perustuisi siihen, kuka olisi ilmaisija. Tarkoituksella sisälttäisi suojan niille ilmaisuille, jotka kuuluisivat perustuslain tarkoituksen piiriin. Vuonna 2012 työryhmä tuli kuitenkin siihen tulokseen, että sananvapautta vahvistetaan parhaiten kehittämällä nykyisiä lakeja.²⁹¹

6.1.2. Oikeuskäytäntöä

Syyttäjänä painovapausrikoksissa toimii oikeuskansleri. Tavanomaisesta poikkeava syytejärjestely on pitänyt kunnianloukkaussyytteiden määrän vähäisenä. Oikeuskanslerin on nostettava syyte kunnianloukkauksesta vain, jos se on erityisistä syistä perusteltua ottaen huomioon asian yleinen merkitys. Vuonna 2005 tehtiin ensimmäinen syyttämispäätös 15 vuoteen näyttelijä Michael Persbrandtin alkoholinkäyttöön liittyneiden väitteiden takia, ja Expressenin päätoimittaja tuomittiin kunnianloukkauksesta. Kun oikeuskansleri ehdotti vuonna 2006 lain-säännöstä yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisen kriminalisoinnista EIT:n linjauksen mukaisesti, 169 lehteä protestoi julkaisemalla tyhjiä sivuja.²⁹²

Ruotsalaisessa oikeuskäytännössä on annettu sananvapauden kannalta huomattava merkitys Euroopan ihmisoikeussopimukselle ja sen soveltamista koskevalle ratkaisukäytännölle EIT:ssä, mutta yksityisyydensuojan käsittely on Tiilikan mukaan ollut epäsystemaattista ja metodisesti heikkoa perustuslain suojan puuttumisen takia. Myös paino- ja ilmaisunvapausperustuslain mahdollista muuttamista selvittänyt toimikunta totesi vuonna 2006, että yksityisyy-

²⁹⁰ Tiilikka 2010 s. 137

²⁹¹ Warnling-Nerep, Bernitz 2013 s. 141

²⁹² Marttunen, Matikkala, sananvapaustyöryhmä 2012 s. 50–51

densuoja Ruotsissa on heikompi kuin monissa muissa EU-maissa ja sananvapauden suojan vastaavasti suurempi kuin muualla. Toimikunta puhui ruotsalaisesta julkisuusperiaatteesta, joka juontaa hallitusmuodon tavoitteeseen turvata vapaan mielipiteenmuodostuksen vahva perustuslainsuoja.²⁹³

Ennakkotapauksessa NJA 2000 s. 355 (Nytt juridiskt arkiv) otettiin kantaa siihen, koskiko perustuslain suoja Uumajan yliopistossa pidettyä natsiaiheista luentoa. Korkein oikeus katsoi, että luennot jäävät YGL:n ulkopuolelle ja tuomitsi sekä luennoitsijan että järjestäjän kiihotuksesta kansanryhmää vastaan. Heitä olisi voitu pitää myös välittäjinä YGL:n mukaan, sillä luennot oli videoitu jaettavaksi yleisesti nähtäville. Tapauksessa NJA 1999 s. 275 puolestaan TF:n mukaisen välittäjänsuojan laaja ulottuvuus herätti kritiikkiä. Aftonbladetiin oli jätetty uhkaavia kuvia julkaistaviksi uusnatsismista kertovan jutun yhteydessä. Kuvat jättäneitä henkilöitä suojattiin välittäjinä eikä heitä voitu rangaista laittomasta uhasta.²⁹⁴

Koska Ruotsissa ei ole yleistä oikeutta kertoa aina totuus, lausuman todenmukaisuus ei yleensä nouse kunnianloukkausoireidenkäynnissä keskeiseksi seikaksi. Loukkaava tieto on sellainen, joka tyypillisesti asettaa henkilön halveksunnan kohteeksi omassa elämänpiirissään. Esimerkiksi tapauksessa NJA 1992 s. 594 mies tuomittiin törkeästä kunnianloukkauksesta, kun hän oli naisen tietämättä videoinut heidän intiimin kanssakäymisensä ja näyttänyt videon muille. Loukkaavuus ei perustunut videon näyttämiseen sinänsä, vaan siihen, että muut saattoivat käsittää naisen suostuneen kuvaamiseen ja videon esittämiseen.²⁹⁵

Yllyttäminen mainitaan sekä TF:ssä että rikoslaissa. Svean hovioikeuden päätöksessä 2001-01-16 käsiteltiin Ekologisten-lehden kirjoitusta, jossa kehoitettiin sabotaasiin seinäkirjoituksilla. Tekoa pidettiin yllytyksenä BrB:n mukaan, mutta ei painovapausasetuksen mukaan, koska kyseessä ei ollut painokirjoitus.²⁹⁶ Painetun sanan määritelmä on Ruotsissa tiukka.

6.2. Sananvapaus Britannian common law -järjestelmässä

6.2.1. Medialainsäädäntö ja tuomioistuimet

Brittiläisessä common law -oikeusjärjestelmässä tuomioistuinten ennakkoratkaisut olivat pitkään ainoita median toimintaa säänteleviä oikeuslähteitä. Nykyäänkin niillä on Britanniassa

²⁹³ Tiilikka 2010 s. 71–72

²⁹⁴ Warnling-Nerep, Bernitz 2013 s. 24

²⁹⁵ Tiilikka 2010 s. 85

²⁹⁶ Warnling-Nerep, Bernitz 2013 s. 75

iso merkitys, mutta kansainvälisten ihmisoikeussopimusten lisäksi on voimassa kaksi merkittävää sananvapautta määrittävää lakia: Defamation Act 1996 ja Human Rights Act 1998. Aikaisempi kunnianloukkauslaki eli Defamation Act oli vuodelta 1952. Kirjoitettua perustuslakia Britanniassa ei ole, mutta ihmisoikeuslaissa eli Human Rights Actissa suojataan ihmisoikeuksia, joihin sananvapauskin kuuluu.²⁹⁷ Vuonna 2005 on tullut voimaan lisäksi sananvapauslaki (Freedom of Information Act). Lähdesuojasta säädetään oikeuden halventamista koskevassa laissa (Contempt of Court Act 1981).²⁹⁸

Human Rights Act 1998 määrittelee yksityisyyden suojan samankaltaisesti kuin Suomen perustuslaki. Kaksiportaisen testin avulla selvitetään ensin, onko tieto yksityistä, ja jos on, tasapainoillaan yksityisyyden suojan ja sananvapauden välillä EIS 8 ja 10 artiklojen mukaisesti. Merkitystä on sillä, onko tieto yhteiskunnallisesti merkittävä.²⁹⁹

Tuomioistuimet jakautuvat siviili- ja rikosasioita käsitteleviin. Kunnianloukkausasioita käsitellään siviilituomioistuimissa. Alioikeutena toimii High Court vaadittavasta korvaussummasta riippumatta, toisena oikeusasteena Court of Appeal ja kolmantena Supreme Court, jonne voi joissain tapauksissa valittaa suoraan High Courtin päätöksestä. Ylimpänä muutoksenhaku-tuomioistuimena toimii parlamentin ylähuone, House of Lords, joka antaa ennakkoratkaisuja. High Courtissa kunnianloukkausasiat käsitellään Queen's Bench Divisionissa joko yhden tuomarin kokoonpanossa tai juryssä, valamiehistössä.³⁰⁰

Ofcom Broadcasting Code suojelee alle 18-vuotiaita ohjelmilta, jotka voivat vaikuttaa haitallisesti heidän fyysiseen, henkiseen tai moraaliseen kehitykseensä. Laki säätelee muun muassa huumeiden, tupakoinnin, alkoholin, väkivallan ja seksin näyttämistä ohjelmissa. Internet-latauksiin voidaan puuttua Obscene Publications Act 1959:n perusteella, jos laitonta sisältöä on ladattu Britanniassa.³⁰¹ Rasistisia ja uskonnollisia viharikoksia säätelevät Public Order Act 1986 ja Racial and Religious Hatred Act 2006, ja viharikokset ovat vastaavankaltaisia kuin suomalaisessa lainsäädännössä.³⁰²

Sananvapauten kiinnitettiin Englannissa huomiota jo varhain. 1688 säädettiin vapaa puheoikeus parlamentissa, 1695 purettiin ennakkovalvontajärjestelmä. Tilalle ei kuitenkaan säädetty sananvapautta turvaavaa lakia tai asetusta ennen vuoden 1998 Human Rights Actia. Esimer-

²⁹⁷ Carey 2010 s. 30

²⁹⁸ Tiilikka 2011 s. 62

²⁹⁹ Carey 2010 s. 114, 124

³⁰⁰ Carey 2010 s. 7–10

³⁰¹ Carey 2010 s. 145–146, 149

³⁰² Carey 2010 s. 153

kiksi poliittiset satiirit pystyttiin estämään teatterin sensuroimiseksi vuonna 1738 annetulla asetuksella.³⁰³

Britanniassa hyväksyttiin juuri uusi valtiollinen lehdistön valvontaelin, jolle ylilyöntien uhreiksi itsensä kokevat voivat valittaa helpommin kuin tuomioistuimeen. Se voi määrätä jopa yli miljoonan euron sakot. Valvontaelin liittyy lehdistön sääntelyuudistukseen, joka sai alkunsa kesällä 2011, kun News of the World jäi kiinni salakuuntelusta. Tapauksesta kerrotaan edellä median itsesääntelyn yhteydessä luvussa 4.3. Lehdistö niin Britanniassa kuin Suomesakin pitää uutta sääntelyä sananvapautta rajoittavana. Brittilehdistö yritti estää oikeusteitse sen hyväksymisen, mutta turhaan. Kaikki maan pääpuolueet kannattivat uudistusta. Monet lehdet aikovat kuitenkin jäädä sen ulkopuolelle.³⁰⁴

Sananvapaus on Britanniassa ollut jo tähän asti ahtaalla, koska tuomioistuimet määräävät medialle helposti kohtuuttomia vahingonkorvauksia, kuten seuraavassa luvussa kerrotaan. Siksi itsesääntelyn muuttaminen myötäsääntelyksi eli jonkinlaiseksi välimuodoksi perinteisen oikeudellisen sääntelyn ja itsesääntelyn välillä ei tunnu tarkoituksenmukaiselta.

6.2.2. Oikeuskäytäntöä

Kunnianloukkauksen lisäksi mediaa vastaan voidaan nostaa kanne tahallisesta valheesta (malicious falsehood). Vastajaksi voidaan haastaa kuka tahansa viestintäketjusta: toimittaja, lehtiyhtiö, päätoimittaja, omistaja ja jopa kauppa, jossa lehteä myydään. Periaatteessa Britanniassa on vapaa lehdistö, joka voi julkaista mitä haluaa ja jota suojataan oikeuskäytännössä syntyneillä puolustuskeinoilla, joista kerrotaan luvussa 6.2.3. Kunnianloukkausoikeudenkäynnit ovat kuitenkin iso taloudellinen riski. Asiaan on viime aikoina kiinnitetty huomiota myös valtion tasolla. Tarkoitus ei ole, että varakas henkilö voi tukahduttaa kritiikin uhkaamalla kanneella, johon tiedotusvälineellä ei ole varaa vastata.³⁰⁵

Kunnianloukkaus voi olla herjaus tai solvaus. Herjaus tehdään pysyvässä muodossa, esimerkiksi kirjoittamalla. Solvaus on puheessa esitetty, ei-julkaistu muoto. Aikaisemmin oli epäselvää, kumpaa muotoa radio- ja televisiolähetyksissä esitetty loukkaava ilmaisu edusti, mutta Broadcasting Act 1990 tekee selväksi, että kyseessä on herjaus. Erolla on suuri merkitys, sillä herjaustapauksissa valittajan ei tarvitse todistaa, että hän on kärsinyt vahinkoa – herjaus on kannekelpoinen *per se*, sinänsä. Julkaisujen määrällä on kuitenkin merkitystä, jos ulkomaalai-

³⁰³ Neuvonen 2012 s. 79

³⁰⁴ Turunen: ”Britannian lehdistölle tulossa kiistelty vahtikoira”, Yle Uutiset/yle.fi

³⁰⁵ Carey 2010 s. 30–32

nen haluaa nostaa kanteen englantilaisessa tuomioistuimessa. Tapauksessa *Jameel v Dow Jones & Co Inc* (2005) tuomari katsoi, ettei viisi osumaa web-sivuilla ollut merkittävä määrä. Yksikin vastaanottaja kuitenkin riittää, jos loukkaus on tarpeeksi vakava.³⁰⁶

Lehtiartikkelin loukkaavuuden ratkaisee kokonaisuus. Kunnianloukkauksesta ei ennakkoratkaisun mukaan (*Charleston v News Group Newspapers Ltd, The Times, 1995*) voi tuomita asiayhteydestä irrotettujen lauseiden tai kuvien perusteella, vaikka ne sinänsä olisivat loukkaavia. Radio- ja televisiolähetykset ovat eri asia, koska niihin ei aina keskitytä samalla tavalla kuin kirjoitettuun sanaan. Toimittajien on siksi oltava tarkempia sanavalinnoissaan sähköisellä puolella. Internetissä tilanne on ongelmallinen, koska juttuja ei aina klikata auki vaan silmäilläään ainoastaan otsikot. Silti verkkotekstit ovat samassa asemassa kuin painettu sana.³⁰⁷

Vaikka sanat itsessään eivät olisi loukkaavia, niiden merkitykseen voi olla piilotettu loukkaava vihjaus. Kunnianloukkauksesta voidaan tuomita myös artikkelissa olevan nimivirheen takia. Tapauksessa *Newstead v London Express Newspapers (1940)* raportoitiin rikostuomiosta ja väitettiin tuomittua toiseksi samannimiseksi. Valitus menestyi.³⁰⁸ Tampereen käräjäoikeus tuli juuri toisenlaiseen tulokseen vastaavanlaisessa tapauksessa, josta kerrotaan luvussa 7.2.

Viime vuosina Britanniassa on yleistynyt ”kunnianloukkausturismiksi” kutsuttu *forum shopping* -ilmiö. Jos pystytään osoittamaan, että lehteä tai kirjaa on ostettu Britanniassa, kanne voidaan nostaa siellä. Kirjailija, lakimies Jarkko Tontti kritisoi tätä ilmiötä ja Britannian lainsäädäntöä Suomen PEN:in (kirjailijoiden ja toimittajien sananvapausjärjestö) vuosikirjassa 2012. Britanniassa yrityksetkin voivat nostaa kunnianloukkauskanteita. Todistustaakkasäänökset suosivat Tontin mukaan kantajaa. Hän otti esimerkiksi islantilaispankin Britanniassa nostaman kanteen pankista kriittisesti kirjoittanutta tanskalaislehteä *Ekstra Bladetia* vastaan. Lehti tuomittiin maksamaan isot vahingonkorvaukset ja julkaisemaan anteeksipyyntö.³⁰⁹

Eniten käytetty esimerkki on ehkä ohjaaja Roman Polanskin menestyksellinen kunnianloukkaus oikeudenkäynti amerikkalaista *Vanity Fair* -lehteä vastaan vuonna 2005. Polanski asui Ranskassa eikä voinut matkustaa Britanniaan, koska pelkäsi luovuttamista Yhdysvaltoihin, jossa oli sekaantunut alaikäiseen 1970-luvulla. Siksi oikeudenkäynti pidettiin videoyh-

³⁰⁶ Carey 2010 s. 35–37

³⁰⁷ Carey 2010 s. 41–42

³⁰⁸ Carey 2010 s. 42–44

³⁰⁹ Tontti 2012: ”Kunnianloukkaus ja sananvapaus”, www.jarkkotontti.net

teyden välityksellä. Lehti tuomittiin 50 000 punnan korvauksiin väitteestä, että Polanski oli ehdotellut sopimattomia mallitytölle.³¹⁰

Aiemmin kerrottu esimerkki *Jameel v Dow Jones* osoitti kuitenkin, että Britannian tuomioistuimet yrittävät rajoittaa ulkomaalaisten hatarin perusteina nostamia kanteita ja estää prosessin väärinkäytökset³¹¹. PEN ja muut sananvapausjärjestöt ovat myös pitkään kampanjoineet Britannian kunnianloukkainsäädännön uudistamiseksi. Varapääministeri Nick Clegg on myöntänyt lainsäädännön olevan kansainvälinen häpeä ja luvannut, ettei yhteiskunnallista keskustelua voida tulevaisuudessa suitsia oikeudenkäyntiuhkailuilla.³¹²

Tuomio oikeuden halventamisesta on brittijournalisteille todellinen uhka, josta voi seurata jopa vankeutta. Se koskee vireillä olevista jutusta raportoimista. Kiellettyä on julkaista sellaista materiaalia, joka voi vaikuttaa juryyn, oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ja tuomioon. Esimerkiksi syytetyn aiemmista rikoksista ja muista taustoista ei oikeudenkäynnin aikana saa kertoa.³¹³ Toimittajana minun on vaikea nähdä totuudenmukaisen ja oikeasuhtaisen tiedonvälityksen loukkaavan oikeudenkäyntien riippumattomuutta. Yleisöllä on oikeus tietää yhteiskunnallisesti merkittävien asioiden taustoista, samoin valamiehistöillä.

Oikeudenkäynnit itsessään ovat avoimia ja niistä saa raportoida. Medialla on oikeus julkaista tietoa myös joistain oikeudenkäynneistä, jotka eivät ole yleisölle avoimia, kuten nuoriso-oikeudenkäynneistä. Muuten lapset nauttivat erityistä suojaa julkisuudelta. Alle 16-vuotiasta uhria tai todistajaa ei esimerkiksi saa tunnistaa jutusta. Brittimedialla on myös lähdesuoja.³¹⁴

6.2.3. Median puolustuskeinot

Media voi vedota puolustukseen justifikaatioon (oikeutus), oikeudenmukaiseen kommenttiin (fair comment), etuoikeuteen (privilege), viattomaan levittämiseen (innocent dissemination), oikaisutarjoukseen (offer of amends) tai suostumukseen (consent to publication). Jos kantaja voi osoittaa, että vastaaja on käyttäytynyt tahallaan ilkeämielisesti, puolustuksena ei voi käyttää reilua kommenttia eikä varauksellista etuoikeutta (qualified privilege).³¹⁵

Media voi vedota oikeudessa myös lähdesuojaan, mutta oikeuden halventamislain lähdesuojapykälää ei pidetä kovin tehokkaana. Monet muut lait mahdollistavat tiedon etsinnän

³¹⁰ Carey 2010 s. 45

³¹¹ Carey 2010 s. 46

³¹² Tontti 2012: ”Kunnianloukkaus ja sananvapaus”, www.jarkkotontti.net

³¹³ Carey 2010 s. 158–159, 168

³¹⁴ Carey 2010 s. 178–180, 183

³¹⁵ Carey 2010 s. 46

erityistapauksissa. Niinpä lähdesuoja onkin usein murrettu, minkä vuoksi Britannia on saanut EIT:ltä useita tuomioita sananvapauden loukkauksista. Laajoja murtamisperusteita on usein sovellettu antamalla etusija epäjärjestyksen tai rikollisuuden ehkäisemiselle, oikeudenhoidolle tai kansalliselle turvallisuudelle.³¹⁶

Kun kantaja osoittaa, että ilmaisu on herjaava, lähtökohtaisesti katsotaan, ettei se ole todenmukainen. Menestyäkseen justifikaatiossa vastaajan on todistettava ilmaisun olennainen todenmukaisuus. Lopputulosta on vaikea ennustaa, varsinkaan jury-oikeudenkäynneissä. Justifikaatio on sallittua myös myöhemmän julkaisun perusteella, jos se todistaa ilmaisun todeksi. Reilu kommentti on kannanotto, joka esitetään mielipiteen muodossa, joka perustuu tosiasioihin, jonka aihe on yhteiskunnallisesti merkittävä ja johon ei liity ilkeämielisyyttä. Faktan ja mielipiteen ero on tärkeä. Ilmaisua saa olla myös asenteellinen ja hyökkäävä. Yksityiselämän suoja on laajempi, jos ilmaisu ei ole relevantti yhteiskunnallisen merkityksen kannalta.³¹⁷

Ehdoton etuoikeus (absolute privilege) koskee parlamentaarista ja oikeudellista menettelyä. Jos esimerkiksi parlamentin jäsen kutsuu pääministerin kysymystunnilla pääministeriä valehtelijaksi, syytettä kunnianloukkauksesta ei voi nostaa. Media ei voi kuitenkaan käyttää ehdotonta etuoikeutta raportoidessaan parlamentaarista menettelystä, vaan varauksellista etuoikeutta. Siitä säädetään Defamation Act 1996:ssa. Yhteiskunnallista merkitystä sisältävää julkaisemista suojataan.³¹⁸

Jos henkilöä ei voida pitää kirjoittajana, päätoimittajana tai muuna sisällöstä vastuussa olevana toimittajana eikä julkaisijana, hän voi joutua vastuuseen levittäjänä. Tämä on kuitenkin harvinaista. Useimmiten kyse on viattomasta levittämisestä, eli lehden tai kirjan myyjä ei ole tiennyt loukkaavasta sisällöstä. Internetissä ylläpitäjän on poistettava loukkaava artikkeli tai muu teksti heti, kun saa tiedon siitä.³¹⁹

Vastaaja voi tehdä kantajalle ”oikaisutarjouksen” (offer of amends), jossa hän tarjoutuu tekemään sopivan korjauksen ja riittävän anteeksipyyntönsä sekä julkaisemaan nämä. Lisäksi vastaaja voi luvata maksaa oikeudenkäyntikulut ja tarvittaessa hyvitystä. Jos kantaja ei hyväksy tarjousta, vastaaja voi käyttää sitä puolustuksena. Vaikka toimittajan tarjous hyväksyttäisiin,

---

³¹⁶ Tiilikka 2011 s. 63

³¹⁷ Carey 2010 s. 46–52

³¹⁸ Carey 2010 s. 52–61

³¹⁹ Carey 2010 s. 62–63

kanteen voi kuitenkin nostaa päätoimittajaa vastaan. Asianosaisen suostumus loukkaavaa materiaalia sisältävään julkaisuun on vastaajalle täydellinen puolustuskeino.³²⁰

Voittaessaan oikeudenkäynnin kantaja voi vaatia hyvitykseksi vahingonkorvauksia tai oikeuden määräystä estää loukkaavan materiaalin julkaiseminen jatkossa. Britannian tuomioistuimet ovat määränneet usein kohtuuttomia korvauksia tiedotusvälineille, mistä myös on tullut EIT:n langettavia tuomioita. Esimerkiksi tapauksessa *Tolstoy Miloslavsky v. United Kingdom* (13.7.1995) EIT piti 1,5 miljoonan punnan vahingonkorvausta suhteellisuusperiaatteen vastaisena, vaikka itse kunnianloukkaustuomion ei väitetty loukkaavan sananvapautta. Suuri vahingonkorvaus voi puhua sananvapauden rajoittamisen välttämättömyyttä vastaan.³²¹ Viime vuosinakin tuomioistuimet ovat tunteneet suurempaa sympatiaa loukattua kuin lehdistöä kohtaan. Vaikka vahingonkorvaukset eivät ole nousseet yhtä koviksi kuin 1980-luvulla, ne ovat vähitellen kivunneet kuusinumeroisiin lukuihin.³²² Korvausten pelko on tehokas sananvapauden rajoitin varsinkin pienissä lehdissä, jotka voivat kaatua oikeudenkäynnin kustannuksiin.

---

³²⁰ Carey 2010 s. 63–66

³²¹ Tiilikka 2007 s. 193

³²² Carey 2010 s. 66–69

7. JOUKKOViestinnän Uudet Muodot ja Vastuu

7.1. Verkkoviestinnän tuomat muutokset ja ongelmat

Internet on mullistanut tiedonvälityksen vajaassa kahdessa vuosikymmenessä. Yhä suurempi osa perinteisten lehtien sisällöistä julkaistaan verkossa. Lisäksi erilaisten ylläpitäjien alustoilla julkaistavat sosiaalisen median sovellutukset, kuten Facebook, Twitter, blogit ja keskustelupalstat, ovat laajentaneet sananvapautta antamalla jokaiselle mahdollisuuden levittää ajatuksiinsa ja mielipiteitään ja myös vastaanottaa tietoa entistä useammasta lähteestä. Tämä on tuonut mukanaan valvonnan ongelman ja kysymyksen, kenelle valvonta kuuluu. Toimituksissa on jouduttu pohtimaan myös, voiko blogi- ja Facebook-tekstejä käyttää lähteenä, miten tekijänoikeuskysymykset ratkaistaan ja miten tiedot tarkistetaan.

Viestinnän tutkijoiden mielestä olennaisin uuden viestinnän tuomista muutoksista onkin joukkoviestinnän passiivisten seuraajien muuttuminen sisällöntuottajiksi. Kuitenkaan mediamaisen muutosta ei pidä yliarvioida. Nuori nettisukupolvi ei ole kokonaan luopunut vanhan median lukemisen tavoista. Lukemiseen käytetty aika on saattanut jopa kasvaa, kun mukaan lasketaan lukeminen tietokoneen näytöltä tai älypuhelimesta.³²³

Sananvapauslakia sovelletaan ainoastaan Suomessa harjoitettavaan julkaisu- ja ohjelmatoimintaan. Internetin käytön yleistyttyä valtioiden ja oikeuskäytäntöjen väliset erot ovat menettäneet merkitystään ja soveltamisalan määrittely ei aina ole helppoa. Sähköisellä julkaisutoiminnalla on oltava riittävästi liittymäkohtia Suomeen. Pääsäännön mukaan viesti on tarkoitettu Suomessa vastaanotettavaksi, jos viestintään käytetty lähetin, palvelin tai muu laite sijaitsee täällä. Yksityisen henkilön kotisivuihin sananvapauslakia sovelletaan sopivin osin, esimerkiksi rikoksen tekijän ja rikokseen osallisen vastuun, vahingonkorvausvastuun, lähdesuojan ja oikeuden anonyymiin ilmaisuun sekä verkkoviestin jakelun keskeyttämismääräyksen osalta. Jos kotisivuja ylläpidetään taloudellisen hyödyn tavoittelemiseksi, sovellettavaksi voivat tulla myös tietoyhteiskunnan palvelun tarjoajaa koskevat velvollisuudet.³²⁴

Käytännössä suurimman muutoksen tiedotusvälineiden työhön ja vastuuseen ovat tuoneet verkkojulkaisujen yhteydessä toimivat keskustelupalstat ja linkit muille verkkosivuille. Julkisen sanan neuvosto reagoi tähän muutokseen syksyllä 2011 laatimalla ohjeet verkkokeskustelun valvonnasta. Koska verkkoviestintä elää niin nopeasti, että sääntelyn on vaikea pysyä pe-

³²³ Nordenstreng, Wiio 2012 s. 11

³²⁴ Innanen, Saarimäki 2012 s. 311–312, 339

rässä, säännöt koottiin Journalistin ohjeiden yhteyteen erilliseen liitteeseen. Sitä voi tarvittaessa päivittää muuttamatta JO:ta. Toimituksen tulee liitteen mukaan seurata verkkosivujaan ja pyrkiä estämään yksityisyyden suojaa ja ihmisarvoa loukkaavien sisältöjen julkaiseminen. Kuka tahansa voi ottaa yhteyttä toimitukseen ja ilmoittaa törmänneensä viestiin, joka pitäisi poistaa välittömästi. Jos lehti ei reagoi, asiasta voi kannella JSN:lle.³²⁵

JSN on antanut lokakuuhun 2013 mennessä 4 langettavaa ja 14 vapauttavaa verkkokeskusteluihin liittyvää päätöstä. Lokakuun alussa kanteluita aiheesta ei ollut vireillä. Liite on puheenjohtaja Risto Uimosen mukaan toiminut jopa paremmin kuin ajateltiin ja pitänyt JSN:n piiriin kuuluvien tiedotusvälineiden verkkokeskustelupalstat asiallisina.³²⁶

7.1.1. Rangaistava vihapuhe verkossa

Syksyllä 2011 valtakunnansyyttäjä Matti Nissinen asetti vihapuhetyöryhmän, jonka tehtäväksi annettiin selvittää, mitä on pidettävä rangaistavana vihapuheen levittämisenä ja mikä on kirjoituksen laatijan, levittäjän, verkkoalustan ylläpitäjän ja verkkojulkaisun päätoimittajan vastuu. Työryhmään kuului syyttäjän ja poliisin edustajia. Raportissa katsottiin vihapuheeksi lausumat, joissa kohdetta uhataan, solvataan, panetellaan tai muuten loukataan. Lähtökohtana oli erityisesti rikoslain 11 luvun 10 § eli kiihottaminen kansanryhmää vastaan ja sen törkeä tekemuoto eli 10a §. Huomioon otettiin myös RL 24:9 ja 24:10 eli kunnianloukkaus ja törkeä kunnianloukkaus sekä RL 25:8 eli laitton uhkaus sekä RL 17:1 eli julkinen kehottaminen rikokseen.³²⁷ Pykälä kiihottamisesta kansanryhmää vastaan (13.5.2011/511) kuuluu:

Joka asettaa yleisön saataville tai muutoin yleisön keskuuteen levittää tai pitää yleisön saatavilla tiedon, mielipiteen tai muun viestin, jossa uhataan, panetellaan tai solvataan jotakin ryhmää rodun, ihonvärin, syntyperän, kansallisen tai etnisen alkuperän, uskonnon tai vakaumuksen, seksuaalisen suuntautumisen tai vammaisuuden perusteella taikka niihin rinnastettavalla muulla perusteella, on tuomittava kiihottamisesta kansanryhmää vastaan sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Törkeässä tekemuodossa täyttyy perustekomuodon tunnusmerkistö, ja lisäksi kehoitetaan tai houkutellaan joukkotuhontaan tai sen valmisteluun, rikokseen ihmisyyttä vastaan, törkeään rikokseen ihmisyyttä vastaan, sotarikokseen, törkeään sotarikokseen, murhaan, terroristisessa tarkoituksessa tehtyyn tappoon tai muuhun vakavaan väkivaltaan siten, että teolla selvästi vaarannetaan yleistä järjestystä ja turvallisuutta ja kiihottaminen kansanryhmää vastaan on

³²⁵ Journalistin ohjeiden liite 5.9.2011, www.jsn.fi

³²⁶ Uimosen haastattelu 8.10.2013

³²⁷ Illman ym., vihapuhetyöryhmä s. 5

myös kokonaisuutena arvostellen törkeä. Rangaistuksena on vankeutta vähintään neljä kuukautta ja enintään neljä vuotta.

Törkeä tekemuoto lisättiin rikoslakiin vuonna 2011 samassa yhteydessä, kun hyväksyttiin Euroopan neuvoston tietoverkkorikollisuutta koskevan yleissopimuksen lisäpöytäkirja (ETS 189) rasististen ja muukalaisvihamielisten tekojen kriminalisoinnista. Perustekomuotoon lisättiin uusiksi tekotavoiksi ”asettaminen yleisön saataville” ja ”yleisön saatavilla pitäminen”. Tarkoituksena oli varmistaa kriminalisoinnin soveltaminen kyseisiin teko tapoihin. Myös luetteloa rikoksen vaikuttimista (ihonväri, syntyperä ym.) selvennettiin ja laajennettiin. Oikeushenkilön rangaistusvastuuta laajennettiin viharikoksiin.³²⁸

Liioitteleva ja provokatiivinenkin ilmaisu on sallittua sananvapautta, mutta uhkaus ei. Työryhmän käsityksen mukaan rangaistavuus ei täyty, jos pelkästään sanotaan, että maahanmuutto on haitallista tai että maahanmuuttajien joukossa on rikollisia ja sosiaaliturvan väärinkäyttäjiä. Rikollista on esimerkiksi verrata maahanmuuttajia loisiin tai eläimiin tai esittää heidät muuten muita alempiarvoisina. Suojaa annetaan etenkin vähemmistöryhmille, jotka voidaan määrittellä RL 11:10:ssä mainittujen ominaisuuksien perusteella. Valtaväestö on harvoin erityisen suojan tarpeessa. Poliittiset ryhmät jäävät tunnusmerkistön ulkopuolelle, koska yhteiskunnallisen keskustelun sananvapaussuoja on vahva. Lisäksi poliittiset ryhmät perustuvat vapaaehtoisiiin valintoihin eivätkä ole niin pysyviä kuin esimerkiksi etniset ryhmät.³²⁹

Raportissa otetaan esimerkiksi rikollisesta vihapuheesta korkeimman oikeuden päätös KKO 2012:58. Siinä katsottiin, että kirjoittaja oli blogissaan syyllistynyt somalien panetteluun ja solvaukseen kansanryhmänä. Tähän ei sarkastisessakaan tyyli lajissa ole oikeutta.³³⁰ Raportissa ei mainita nimeä, mutta kyseessä oli perussuomalaisen kansanedustaja Jussi Halla-aho, joka tuomittiin sakkoihin. Tapaus sai paljon julkisuutta, ja Halla-aho joutui tuomion takia jättämään hallintovaliokunnan puheenjohtajan tehtävän, koska muut eduskuntaryhmät vaativat hänen eroaan.³³¹

Rikokseen voi syyllistyä myös perustamalla linkkejä sivustolle, jolla on lainvastaista aineistoa. JSN antoi Helsingin Sanomille langettavan päätöksen syksyllä 2010, kun sen verkkokeskustelupalstalla julkaistiin *Reindeerspotting*-elokuvan päähenkilön kuolemasta omaisia loukkaava kommentti ja linkki kuviin, joissa vainaja on hirttäytyneenä. Kommentissa todettiin: ”Parempi, että ihmiset, joita ei voi auttaa, eivätkä sitä itse halua ottaa vastaan, kuolevat pois.

³²⁸ HE 317/2010

³²⁹ Illman ym., vihapuhetyöryhmä 2012 s. 13–18

³³⁰ KKO 2012:58

³³¹ Parkkonen: ”Halla-aho eroaa – Eerola tilalle”, Iltalehti 13.6.2012

Tulee halvemmaksi yhteiskunnallekin.” Kommentti poistettiin kantelijan pyynnöstä, mutta tämä piti kuvien välillistäkin julkaisemista epäkunnioittavana. JSN katsoi, että tässä yksittäistapauksessa toimituksen vastuu kattaa myös linkkien julkaisupäätökset.³³²

Monet toimittajat pitivät JSN:n ratkaisua outona, mutta mielestäni se on linjassa vihapuhetyöryhmän sittemmin ottaman kannan ja Journalistin ohjeiden liitteen kanssa. Liitettä ei päätöstä tehtäessä vielä ollut, minkä takia JSN:n piti muotoilla kantansa Journalistin ohjeiden ja hyvän tavan perusteella. Helsingin Sanomien päätoimittaja Mikael Pentikäinen totesi vastineessaan, että linkin sisältänyttä kommenttia ei olisi pitänyt julkaista, koska se oli keskustelupalstan julkaisuohjeiden vastainen. Helsingin Sanomilla oli käytössä ennakkomoderointi, mutta kommentti läpäisi valvojan seulan epähuomiossa, koska tällä oli kiire. Resurssipula ei JSN:n mukaan kuitenkaan ole peruste poiketa sitoutumisesta Journalistin ohjeisiin.³³³

Vihapuhetyöryhmä pohti myös, voidaanko sananvapausrikokseen syyllistyä laiminlyönnillä. Suomen lainsäädäntö ei aseta aktiivista velvollisuutta sivuston valvomiseen ja lainvastaisten kirjoitusten poistamiseen toisin kuin Ruotsin lainsäädäntö. Laiminlyönnin rangaistavuudesta säädetään RL 3:3:ssa: jos tekijä on jättänyt estämättä tunnusmerkistön mukaisen seurauksen syntymisen, vaikka hänellä olisi ollut siihen erityinen oikeudellinen velvollisuus, kyseessä on ns. epävarsinainen laiminlyöntirikos. Työryhmä suhtautui kuitenkin varauksellisesti ylläpitäjän vastuuseen ja laiminlyönnin rangaistavuuteen, koska kiihottaminen kansanryhmää vastaan ei ole seurausrikos vaan olosuhdetahallisuutta edellyttävä rikos.³³⁴

Olosuhdetahallisuus tarkoittaa sitä, että tekijällä on tekohetkellä tieto tunnusmerkistössä tarkoitetuista olosuhteista. Eduskunnan lakivaliokunta on pitänyt olosuhdetahallisuutta vaikeasti määriteltävänä ja oikeuskäytännössä arvioitavana tahallisuuden muotona, jolloin huomioon olisi otettava tunnusmerkistöerehdystä koskeva RL 4:1.³³⁵ Sen mukaan teko ei ole tahallinen, jos tekijä ei teon hetkellä ole selvillä kaikkien niiden seikkojen käsillä olost, joita rikoksen tunnusmerkistön toteutuminen edellyttää.

Jos ylläpitäjäasemassa on useita toimijoita, voidaan kysyä, tuleeko viranomaisten kohdistaa lakia rikottaessa toimenpiteensä niihin kaikkiin vai ainoastaan tiettyihin ja missä järjestyksessä. Sähkökauppalakiin (485/2002) johtaneen hallituksen esityksen mukaan pelkkien teknisten palvelujen tarjoaja on vastuusta vapaa, jos tämä ei tosiasiallisesti tiedä tallentamansa aineiston lainvastaisuudesta ja saatuaan siitä tiedon välittömästi poistaa aineiston tai estää sen saan-

³³² JSN:n langettava päätös 4383/SL/10

³³³ JSN:n langettava päätös 4383/SL/10

³³⁴ Illman ym., vihapuhetyöryhmä 2012 s. 31–32

³³⁵ LaVM 28/2002 s. 9–10

nin³³⁶. Estomääräykset tulisi kohdistaa siihen palvelun tarjoajaan, jonka palvelussa kyseiset tiedot ovat tallennettuina. Vihapuhetyöryhmän mielestä tämä tarkoittaa sitä ylläpitäjää, joka on lähimpänä tekstin laatijaa, eli verkkojulkaisun yhteydessä toimivan keskustelupalstan osalta julkaisijaa. Toissijaisen toimijan rikosvastuu saattaa syntyä, ellei tämä tee mitään lainvastaisen aineiston esilläpidon lopettamiseksi tietyn reagointiajan kuluttua.³³⁷

7.1.2. Vastuu ennako- ja jälkimoderoiduista keskustelupalstoista

Monet lehdet ovat ulkoistaneet verkkokeskustelun moderoinnin yrityksille ja freelancereille. Esimerkiksi Alma-konsernin Aamulehti ja Satakunnan Kansa ulkoistivat päävastuun ennakkovalvonnasta tiedotusopin opiskelijalle Japanin tsunamiuutisoinnin yhteydessä maaliskuussa 2011, kun keskustelu vilkastui. Nykyään moderoijia on useita. MTV3.fi:n moderointia hoitaa suomalainen yritys. Käytössä on jälkimoderointi, jota perustellaan keskustelijoilta vaadittavalla rekisteröinnillä. Hufvudstadsbladetin esimoderoinnin hoitaa ruotsalainen yritys Interaktiv Säkerhet, jonka työntekijät ovat saaneet koulutusta Suomen viestintälainsäädännöstä. Turun Sanomissa oma tietopalvelu lukee kommentit ennen julkaisua arkisin. Viikonloppuisin vastuu on verkkotoimituksella. Helsingin Sanomien esimoderoinnista huolehtivat omat työntekijät, mutta lehti on suunnitellut moderoinnin ulkoistamista.³³⁸

Myös Kalevan ennakkomoderointi on ulkoistettu Interaktiv Säkerhetin suomenkielisille työntekijöille noin vuosi sitten. Verkkokeskustelupalstan eli Juttutuvan kaikki viestit kulkevat ruotsalaisyrityksen moderoinnin kautta, viikonloppuisin myös artikkeleihin tulleet lukijakommentit. Arkisin omat verkkotoimittajat käyvät ne läpi. Moderointi on hoitunut aikaisempaa edullisemmin ja laadultaan tasaisemmin, kun samat ihmiset lukevat viestejä säännöllisesti. Verkkotuottaja Niiles Nousuniemi seuraa, tuleeko asiattomista viesteistä ilmoituksia. Joskus läpi on päässyt tulkintavirheiden takia viestejä, jotka olisi voinut jättää julkaisematta, mutta ne on poistettu nopeasti eikä seurauksia ole tullut. Kaleva.fi:hin voi rekisteröityä nimerkillä, jolloin viestinsä pääsee julkaisemaan ilman ennakkomoderointia. Kaikki viestit kuitenkin luetaan ja poistetaan tarvittaessa jälkeinpäin.³³⁹

Kysymys keskustelupalstojen ennako- ja jälkimoderoinnin erosta on noussut oikeuskirjallisuudessa merkitykselliseen asemaan. Erimielisyyksiä on ollut siitä, ovatko ennakkomoderoidut viestit toimituksellisesti käsiteltyä aineistoa ja siten päätoimittavastuun alaisia vai

³³⁶ HE 194/2001 s. 17

³³⁷ Illman ym., vihapuhetyöryhmä 2012 s. 44–45

³³⁸ Virranta: ”Rajan vetäjä”, Suomen Lehdistö 4/2012 s. 12–13

³³⁹ Nousuniemen haastattelu 29.8.2013

jäävätkö ne vastuun ulkopuolelle. Vihapuhetyöryhmä päättyy siihen, että lainvastaisten kirjoitusten poistamista etukäteen ei ole pidettävä toimituksellisena käsittelynä. Pyrkimyksenä on rikosten ehkäiseminen ja julkaistun aineiston lainmukaisuuden varmistaminen, joten päätoimittajavastuu ei koske jälki- eikä ennakkovalvontaa. Verkkajulkaisun vastaavaa toimittajaa ei tule valvonnan perusteella asettaa epäedullisempaan asemaan kuin niitä ylläpitäjiä, jotka eivät valvo keskustelua ollenkaan. Eri asia on, jos toimitus valikoi viestit toimituksellisten periaatteiden mukaan.³⁴⁰

Työryhmän kanta on sama kuin Tiilikan. Sananvapauslakia säädettäessä perustuslakivaliokunta katsoi, että keskustelupalstat ja vastaavat eivät ole verkkajulkaisun osia, ellei julkaisija toimituksellisesti käsittele niillä julkaistavaa aineistoa. Sitä, mikä on toimituksellista käsittelyä, ei mietinnössä kuitenkaan tarkemmin määritellä, ja Tiilikka epäilee, ettei kysymystä moderoinnin ennakkollisuudesta tai jälkikäteisyydestä tultu ajatelleeksi lainkaan. Perustuslakivaliokunnan tarkoituksena oli Tiilikan mukaan joka tapauksessa rajoittaa päätoimittajalle verkkokeskustelusta syntyneitä vastuuta.³⁴¹

Tiilikan mielestä viestien editointi, tiivistäminen ja tekstikohtien poistaminen ennen julkaisua taas on selvästi toimituksellista käsittelyä. Käsittelynä voidaan pitää sitä, että moderoinnissa jätetään viestejä julkaisematta niiden sisältämien mielipiteiden tai tiettyä aatesuuntaa kannattavien sisältöjen vuoksi, vaikka kyse ei ole lainvastaisuudesta. Rajatapauksena voidaan pitää moderointia, jossa jätetään julkaisematta mainokset tai hyvän tavan vastaiset viestit.³⁴²

Ilari Hannulan ja Riku Neuvosen mielestä olisi sananvapauden välineneutraalisuuden periaatteen vastaista, jos painettuja mielipidesivustoja käsiteltäisiin eri tavalla kuin verkkajulkaisun keskustelupalstoja. He ovat kritisoineet Tiilikan tulkintaa, jonka mukaan keskustelupalstoja ei voi rinnastaa mielipidesivuihin, joilla kirjoitetaan yleensä omalla nimellä ja joiden aineisto käsitellään toimituksissa. Hannulan ja Neuvosen mielestä nimimerkkien käyttö, kirjoitusten määrä ja tiedon luotettavuus tai uskottavuus ovat vastuun arvioinnissa merkityksettömiä seikkoja. He huomauttavat, ettei Tiilikka perustele kantaansa suhteessa perustuslakivaliokunnan mietintöön ja sananvapauslain 16 §:n turvaamaan anonyymien viestinnän suojaan.³⁴³

Väittelijöiden näkemyserot ovat lopulta aika pieniä. Kaikki tähtäävät joka tapauksessa siihen, ettei valvotun keskustelupalstan ylläpitäjä saa joutua ankaramman vastuun piiriin kuin valvonnan laiminlyövä ylläpitäjä. Mielestäni olisi aika puritaanista katsoa, ettei tiedotusväline

³⁴⁰ Illman ym., vihapuhetyöryhmän raportti 2012 s. 48

³⁴¹ Tiilikka/Lakimies 1/2012 s. 69

³⁴² Tiilikka/Lakimies 1/2012 s. 69–71

³⁴³ Hannula, Neuvonen/Lakimies 2011, 535–536

saa antaa lainkaan omia moderointiohjeita, ainoastaan poistaa selvästi lainvastaiset viestit, tai vastuu tiukkenee.

Esimerkiksi Kalevan Juttutuvan säännöissä sanotaan, ettei keskustelupalstalla julkaista kirjoituksia, jotka jankuttavat samaa asiaa viestistä toiseen, sisältävät räävittömyyksiä, kuten kirolua, tai on laadittu vain markkinointimielessä³⁴⁴. Katsotaanko Juttutupa siis toimituksellisesti käsitellyksi, kun ulkopuolinen moderaattori lukee lähetetyt viestit etukäteen ja käsittelee ne Kalevan verkkotoimituksen antamien ohjeiden mukaan? Toimittajat itse eivät pidä tätä toimituksellisenä käsittelynä.

Argumentteja löytyy Tiilikan mukaan puolesta ja vastaan. Perus- ja ihmisoikeusveloitteet huomioon ottava sananvapausmyönteinen tulkinta ei puolla julkaisijan/päätoimittajan vastuun syntymistä. Toisaalta aineisto voidaan katsoa toimituksellisesti käsitellyksi, koska julkaisematta jätetään lukukokemusta ”häiritsevä” sisältö. Tiilikan mielestä on kuitenkin perusteltua kysyä, onko ylipäättään merkitystä sillä, onko moderointi tehty etu- vai jälkikäteen. Viestejä voidaan muokata myös julkaisemisen jälkeen.³⁴⁵ Olen samaa mieltä, että sillä ei pitäisi olla lain kannalta merkitystä, koska kyse ei ole tahallisuudesta, mutta journalismin etiikan kannalta ero on suuri. Laatuja ja luotettavuutta korostavat lehdet eivät halua päästää verkkosivuilleen edes tilapäisesti mitä sattuu.

Vaikka päätoimittajavastuun alaisen toiminnan raja ylittyisikin, vastuu verkkokeskustelusta ei synny kovin helposti. Päätoimittajarikkomuksen tunnusmerkistö voi täytyä, jos valvonta on näennäistä, eli moderointiohjeet ovat puutteelliset tai jopa lainvastaiset ja ulkopuolinen moderaattori jätetään tekemään työtään seuraamatta tulosta. Tuomioita päätoimittajarikkomuksesta onkin annettu ulkopuolisten mielipidekirjoitusten takia. Osa rikkomuksista on johtunut teknisen valvontajärjestelmän pettämisestä, ja siksi lainvastaista aineistoa on päässyt lehteen. Siinä mielessä ei ole turhaa pohtia ja punnita vastuukysymyksiä tarkasti joka puolelta niin toimituksissa kuin oikeusoppineiden keskuudessa.

Helsingin Sanomien entinen päätoimittaja, keskustan eurovaaliehdokkaaksi lähtevä Mikael Pentikäinen ihmettelee päätoimittajakunnan jakaantumista moderointikysymyksessä. Osa ei halunnut ottaa käyttöön ennakkomoderoointia, ettei verkkokeskustelu tulisi heidän vastuulleen. Hänen mielestään lähtökohta on nurinkurinen. Hän lähti päätoimittajana siitä, että pitää ottaa

---

³⁴⁴ Kaleva/Juttutupa, Keskustelun ja kommentoinnin säännöt, www.kaleva.fi

³⁴⁵ Tiilikka/Lakimies 1/2012 s. 72–73

mieluummin vastaan haukkuja siitä, ettei julkaise kaikkea, kuin julkaista roskaa. Nyt tilanne on hänestä epätyydyttävä ja monen lehden brändin alla kirjoitetaan mitä sattuu.³⁴⁶

Vihapuhetyöryhmä suosittelee, että toimijan vastuuta arvioitaisiin *ilmeisesti*-kriteerin kautta. Moderaattoria tai vastaavaa toimittajaa on tarpeen epäillä rikoksesta, jos tämä saa tietoonsa, että ilmeisesti esillä on rikoslain vastaista aineistoa eikä tee mitään. Tässä tapauksessa voi syntyä osallistujavastuu. Kyse voi olla tekijäkumppanuudesta (RL 5:3), yllytyksestä (RL 5:5) tai avunannosta (RL 5:6). Kieltoerehdys (RL 4:2) voi vapauttaa vastuusta vain poikkeuksellisesti, jos moderaattori tai vastaava toimittaja ei ole ymmärtänyt lainvastaisuutta. Sama koskee huolimattomuutta, jos moderaattori ei ole havainnut ollenkaan lainvastaista viestiä.³⁴⁷

Verkkokeskustelun takia on jo tuomittu viestien kirjoittajia, ei tietävästi vastaavia toimittajia. Tunnetuin tapaus on viiden Susan Ruususen kunniaa loukanneen keskustelijan saama sakko-tuomio. He kirjoittivat Ruususesta Suomi24:n keskustelupalstalle, kun kohu Pääministerin morsian -kirjasta oli kuumimmillaan. Kirja käsitteli Ruususen ja pääministeri Matti Vanhasen suhdetta, ja myös sen sisällöstä on käyty oikeutta, kuten luvussa 5.2.4. kerrotaan (KKO 2010:39). Verkkokeskustelun viestejä luonnehdittiin alatyylisiksi, ja niissä oli muun muassa terveydentilaa koskevia vihjailuja.³⁴⁸

Kiihottamisesta kansanryhmää vastaan verkkolehden ylläpitämällä sivustolla on annettu Kouvolan hovioikeuden lainvoimainen tuomio 12.12.2011/1146. Ylläpitäjää vastaan ei nostettu syytettä. Kirjoittaja oli kunnanvaltuuston jäsen, jonka mukaan kyseessä oli sananvapauden rajoissa esitetty poliittinen mielipide. ”Kikkarapäälle kuonoon” -otsikon alla paneteltiin ja solvattiin muslimeista koostunutta uskonnollista tai etnistä ryhmää. Päijät-Hämeen käräjäoikeus oli katsonut kirjoituksen pysyneen poliittiselle mielipiteelle sallitun liioittelun rajoissa. Hovioikeus piti kuitenkin selvänä, että kirjoittaja oli ymmärtänyt kirjoituksen olleen panetteleva ja solvaava ja omiaan aiheuttamaan halveksuntaa ja jopa vihaa muslimeja kohtaan. Menettely katsottiin tahalliseksi. Rangaistukseksi tuomittiin 25 päiväsakkoa.³⁴⁹

7.2. Lehtien välinen yhteistyö ja vastuun ulottuvuudet

Kun lehtien tilaukset ja ilmoitukset vähenevät, on keksittävä uusia keinoja tuottaa ja levittää mahdollisimman laadukasta sisältöä mahdollisimman halvalla. Ennen lehdet eri puolella

³⁴⁶ Pentikäisen haastattelu 30.8.2013

³⁴⁷ Illman ym., vihapuhetyöryhmän raportti 2012 s. 46–47

³⁴⁸ Varis: ”Nettiherjoista sakkoja – Susan ja syytetyt vaikenivat”, Iltalehti 4.11.2008

³⁴⁹ Kouvolan HO 12.12.2011/1146

Suomea kilpailivat uutisilla ja jopa kevyemmällä feature-aineistolla, vaikkei yhteisiä lukijoita paljon ollut. Nyt nopealla uutisvälityksellä kilpaillaan verkossa, mutta paperille painetaan suosiolla samoja juttuja ja jopa kokonaisia sivuja.

Sanomalehtialalla on monia yhteistyömuotoja lehtien välillä niin lehtiketjujen sisällä kuin eri konserneihin kuuluvien lehtien kesken. Yhteistyön avulla pystytään tuottamaan pienemmillä kustannuksilla aineistoa, johon yhden lehden voimavarat eivät riittäisi, tai ainakaan toiminta ei tuottaisi voittoa. Merkittävimpänä yhteistyöverkostona on pidetty Ilkan, Karjalaisen, Keski-suomalaisen, Pohjalaisen ja Savon Sanomien omistaman Väli-Suomen Media Oy:n julkaisemaa Sunnuntaisuomalaista (perustettu 1995). Samaan konserniin kuuluvat lehdet ovat tuottaneet kokonaisia sivuja toisilleen.³⁵⁰

Kaleva, Keskipohjanmaa, Ilkka ja Pohjalainen ovat muutaman vuoden ajan tuottaneet yhdessä erilaisia teemasivuja, joilla on ruokaan, luontoon, terveyteen ym. liittyviä juttuja. Sivut ovat ilmestyneet arkipäivisin lähes samanlaisina Oulussa, Kokkolassa, Seinäjoella ja Vaasassa. Kaleva on tehnyt viikonvaihdetuotannossa yhteistyötä myös Turun Sanomien kanssa. Vuoden 2013 alusta yhteistyö on laajentunut niin, että vaihdossa ovat mukana myös Alma-konsernin maakuntalehdet: Aamulehti, Satakunnan Kansa, Lapin Kansa, Pohjolan Sanomat ja Kainuun Sanomat. Yhteinen ulkomaantoimitus tuottaa juttuja useimmille edellä mainituista lehdistä, samoin Aamulehden kotimaan yhteistoimitus. Kokeiluluonteista yhteenliittymää nimitetään Lännen Mediaksi. Olen ollut mukana kehittämässä tema- ja viikonvaihdetyhteistyötä.

Sanoma-konsernilla on omia yhteistyökokeilujaan aikakaus- ja sanomalehtien välillä. Helsingin Sanomien entinen päätoimittaja Mikael Pentikäinen on esittänyt lehdille yhteistyötä myös Yleisradion kanssa sen jälkeen, kun hänet irtisanottiin luottamuspuolan takia keväällä 2013.³⁵¹ Kalevan päätoimittajan Markku Mantilan mukaan syitä liittoutumiin ovat 1) kustannuspaineet, 2) laadun ylläpito, kun toimitukset ohenevat ja 3) se, ettei digimaailmassa pärjää kukaan yksin.³⁵²

Yksi median markkinoitumisen ongelmista on ilmiö, jota nimitetään konsernijournalismiksi. Taustalla on ajatus liiketaloudellisesta synergiasta: kaikkien konsernin osa-alueiden tulisi puhaltaa yhteen hiileen. Usein konsernien viestintävälineet ja tytäryhtiöt kilpailevat kuitenkin

³⁵⁰ Nordenstreng, Wiio 2012 s. 87

³⁵¹ Turunen: ”Yleisradion arvostelijan kelkka kääntyi”, Iisalmen Sanomat 20.7.2013

³⁵² Mantilan haastattelu 18.7.2013

samoista yleisöistä. Siksi oman konsernin viestintä ei aina edes ole järkevää tehdä yhteistyötä keskenään, vaan soveliaammat kumppanit voivat löytyä muualta.³⁵³

Haastattelin tähän tutkielmaan Mikael Pentikäistä sekä Lännen Median kolmen suurimman lehden päätoimittajia: Aamulehden Jorma Pokkista, Turun Sanomien Riitta Montoa ja Kalevan Markku Mantilaa. Pokkinen ja Monto eivät ole vastaavia päätoimittajia, mutta he johtavat ja valvovat vaihdossa mukana olevien teema- ja viikonvaihteaineistojen tuottamista. Käytin johdannossa kuvattua teemahaastattelutekniikkaa ja haastattelin Mantilaa kasvotusten, Pentikäistä puhelimesta sekä Pokkista ja Montoa sähköpostitse. Kysymykset käsittelivät sananvapauslain päätoimittajarikkomuspykälän merkitystä ja toimivuutta, omia kokemuksia syytteen joutumisesta, yhteistyön tuomaa vastuunjakoa, vastuukysymysten kehittämistarpeita, verkkokeskustelun valvontaa, nopean verkkolevittämisen uhkia, JSN:n roolia sekä muutoksia rikoslain sananvapausrikospykäliin.

Kaikkien haastateltujen mielestä sananvapauslain mukainen päätoimittajan johtamis- ja valvontavastuu tarkoittaa käytännössä lähinnä sitä, että toimituksella on riittävän selvät pelisäännöt. Tietojen tarkistamista korostetaan toimituksissa. Jokaisella lehdellä on kirjalliset ohjeet toimittajien yhteisten eettisten sääntöjen (JO) lisäksi.³⁵⁴

Pentikäisen mielestä nimenomaan sananvapauslaki johti siihen, että Suomessa kiinnostuttiin toimitusten ohjeistamisesta ja se parani selvästi. Pentikäinen oli STT:n (Suomen tietotoimiston) toimitusjohtaja ja päätoimittaja, kun laki astui voimaan 2004. Hän teki pelisääntöpaperit huolella käyttäen asiantuntijoita apuna. STT:n ohjeet ovat olleet runkona monen lehden ohjeistuksessa, sillä useimmat Suomen lehdistä ovat STT:n asiakkaita. Pentikäisen mielestä on hyvä, että lehtien ohjeet ovat samanhenkisiä kuin keskeisen sisällöntuottajan. Syyskuun lopussa 2013 STT-Lehtikuva aloitti yt-neuvottelut, joiden tavoitteena on säästää 2,1 miljoonaa euroa, koska sen asiakkaatkin säästävät³⁵⁵.

Pentikäinen on tyytyväinen myös päätoimittajarikkomuspykälään. Jos päätoimittaja voi osoittaa hoitaneensa hommansa asiallisesti, joku muu vastaa lainvastaisista ilmaisuista. Tämä toteutui hänen mielestään hyvin Helsingin Sanomissa ns. kalapuikkoviiksijutussa, jossa toimittajaa ja hänen esimiehiään syytettiin kunnianloukkauksesta, koska lehden jutussa väitettiin eräiden mieskansanedustajien syyllistyneen seksuaaliseen häirintään eduskunnassa³⁵⁶. Silloi-

³⁵³ Herkman 2009 s. 42

³⁵⁴ Mantilan haastattelu 18.7.2013, Pokkisen haastattelu 9.8.2013, Monton haastattelu 16.8.2013, Pentikäisen haastattelu 30.8.2013

³⁵⁵ Länkinen: ”STT-Lehtikuva aloittaa yt:t”, Yle Uutiset 24.9.2013, www.yle.fi

³⁵⁶ Vihavainen: ”Hovioikeus vapautti Helsingin Sanomat häirintäkirjoituksesta”, HS 30.8.2012

nen vastaava päätoimittaja Janne Virkkunen luki jutun vasta lehdestä, joten hän ei ollut syytettynä. Pentikäinen tosin ihmettelee, miksei päätoimittajalle ollut kerrottu aiheesta etukäteen, sillä tämän olisi tietysti kuulunut tietää siitä.

Kyseinen tapauskin osoittaa, että päätoimittaja ei nykyisen lainsäädännön perusteella juuri joudu vastuuseen vastaavana toimittajana oman toimituksen väen kirjoituksista. Joko hän on mukana osallisena, koska on tutustunut viestin sisältöön etukäteen ja antanut julkaisuluvan, tai sitten häntä ei syytetä ollenkaan. Päätoimittajat ovat tyytyväisiä tähän oikeudentilaan, mutta heidän alaisensa ja oikeusoppineista ainakin Tiilikka ovat sitä mieltä, ettei päätoimittajavastuuta olisi tarvinnut rajoittaa näin paljon. Ruotsin malliin tutustuneena olen taipuvainen olemaan samaa mieltä. Naapurissamme ei ole tulkittu EIS:n velvoittavan yksinomaisesta vastuusta luopumiseen, vaikka sielläkin on pohdittu, sopiiko se enää nykyaikaan.

Pokkinen toteaa, että riittävän ohjeistuksen puuttuminen on päätoimittajarikkomuspykälässä tarkoitettua huolimattomuutta. Jos päätoimittaja tietää jutun juridisesti tai eettisesti kestäväksi, mutta antaa silti julkaisuluvan, kyse on tahallisuudesta. Monton mielestä kyse voi olla päätoimittajarikkomuksesta, jos lähde tiedetään epäluotettavaksi, tietojen tarkistus laiminlyödään ja tietoja käytetään tarkoitushakuisesti. Hän ei siis sulje pois päätoimittajan vastuuta toimittajan menetellessä tietoisesti väärin eli vähintään tuottamuksellisesti.

Mantila korostaa, että päätoimittajalle on kerrottava etukäteen tulenaroista aiheista. Hän selaa itsekin päivittäin toimituksen työlistoja, jotta tietää, mitä on menossa lehteen. Yleensä hän arvaa etukäteen, mistä jutuista joutuu antamaan selityksiä lukijoille. Hän ei ole koskaan hyllyttänyt juttuja sen takia, ettei ole pitänyt aiheesta, vaan kannattaa laajaa sananvapautta. Bonnier palkitsi Mantilan ja toimittaja Susanna Kemppaisen Vuoden journalistisesta teosta 2012, kun Kaleva paljasti vanhoillislestadiolaisten piirissä tapahtuneita lasten hyväksikäyttötapauksia. Tilauksia menetettiin lähes tuhat, ja moni ihminen ilmoitti haastavansa Kalevan oikeuteen. Mantila toteaa, että rangaistus voi olla muunkinlainen kuin juridinen (tilausten väheneminen), mutta Kalevan katu-uskottavuus vahtikoirana parani.

Mantila kokee, että päätoimittajan tehtävä on huolehtia toimituksen työrauhasta ja ottaa vastuu oikeudellisista asioista. Hän itse on joutunut oikeuteen ollessaan Pohjalaisen päätoimittajana. Häntä syytettiin osallisuudesta törkeään kunnianloukkaukseen, josta Vaasan hovioikeus tuomitsi sekä toimittajan että hänet. Korkeimman oikeuden vapauttava tuomio tuli vasta vuosia sen jälkeen, kun Mantila oli jo siirtynyt Kalevan päätoimittajaksi. Tapauksesta KKO 2011:71 kerrotaan luvussa 5.2.3.

Mantila tietää siis henkilökohtaisesti, että on raskasta olla syytteessä ja äärimmäisen nöyryyttävää saada tuomio. Silti hän on sitä mieltä, että jos ei koskaan saa huomautusta JSN:ltä tai joudu oikeusprosessiin, lehdistö on hampaatonta. Joskus on otettava riski. Sen hän otti elokuussa 2013 kirjoittaessaan Kalevan pääkirjoitussivun humoristisella Valitut-palstallaan: ”Tietovuotaja Bradley Manning haluaa muuttua naiseksi. Se ei ole ihme. Laverteluhan on aina ollut ämmämäistä.”³⁵⁷

Tasa-arvo- ja ihmisoikeusjärjestöt pitivät tekstiä loukkaavana. Siitä kanneltiin JSN:lle, samoin Mantilan seuraavana päivänä Yleisradiolle antamasta haastattelusta, jossa hän totesi, että hänestä lohkaisu oli aika hyvä ja että vähemmistöjä ylisuojellaan kaikelta.³⁵⁸ JSN antoi vapauttavan päätöksen, koska sitaatti oli osa poleemisen palstan kokonaisuutta ja sananvapauden nimissä on oikeus esittää myös provosoivia mielipiteitä, vaikka ilmaisu osoittautuikin huonosti harkituksi.³⁵⁹

Minusta JSN:n ei olisi kannattanut edes ottaa käsiteltäväkseen puujalkavitsiä. Sananvapauden kuuluvat myös toisten huonoina ja mauttomina pitämät lohkaisut siinä missä arvoarvostelmatkin, eikä JO:ssa ole kohtaa, jota ilmaisu olisi voinut rikkoa. Hieman kyseenalaiseksi asian teki myös se, että JSN:n puheenjohtaja Risto Uimonen on Kalevan entinen päätoimittaja ja hän antoi päätöksen yksin. Saattoi olla houkuttelevaa ottaa seuraajan menettely pohdittavaksi. Marraskuun alussa 2013 Kaleva sai kaksi vapauttavaa päätöstä kolumneista, joista toinen käsittelee Euroopan nuorisotyöttömyyttä, toinen käräjäoikeuden laamannia, joka johtaa Ulvilan surmaoikeudenkäyntiä Porissa. Niistä lisää seuraavassa luvussa 7.3.

Haastattelemistani päätoimittajista Monto ja Pentikäinen eivät ole koskaan joutuneet oikeuteen asti. Montoa on uhkailtu vahingonkorvaus- ja muilla vaatimuksilla ja yritetty syyttää törkeästä kunnianloukkauksesta. Jokaisessa tapauksessa on pyritty selvittämään, mistä asiassa on ollut kyse. Monto pitää tärkeänä, etteivät syytökset tee varovaiseksi vaan entistä tarkemmaksi. Pentikäinen joutui joitakin kertoja poliisikuulusteluihin työskennellessään Etelä-Saimaan päätoimittajana, mutta ne eivät johtaneet syytteisiin asti. Pokkinen on joutunut kirjoittavana toimittajana syytetyksi ja päätoimittajana todistajaksi oikeudenkäyntiin. Uhkauksia on ollut useita, ja hänkin on niissä tapauksissa aina avannut prosessin ja tarkastellut, onko ohjeita ja eettistä koodistoa noudatettu. Toistaiseksi ei ole ollut tarvetta muuttaa ohjeistusta.

³⁵⁷ Mantila: Valitut/ Kalevan pääkirjoitussivu 25.8.2013

³⁵⁸ Aro: Kalevan päätoimittaja: ”Lohkaisu oli aika hyvä” 26.8.2013, Yle Uutiset/www.yle.fi

³⁵⁹ JSN:n vapauttava päätös 5252/SL/13

Haastatteluhetkellä Pokkinen seurasi kollegansa syytettynä olemista. Pirkanmaan kärjäoikeus hylkäsi myöhemmin Aamulehden toimittajaa ja vastaavaa päätoimittajaa Jouko Jokista vastaan nostetut syytteet törkeästä kunnianloukkauksesta. Lehti oli kertonut kangasalalaisen kunnanvaltuutetun saaneen tuomion kotirauhan rikkomisesta, mutta kyseessä oli toinen samanniminen henkilö. Kunnianloukkausrikos on rangaistava vain tahallisena, mutta kyse oli vahingosta, koska toimittaja luuli, että hänen toiselta toimittajalta saamansa tiedot oli tarkistettu. Myös vaihtoehtoinen syyte päätoimittajarikkomuksesta hylättiin.³⁶⁰ Rikoslaki on teon tahallisuuden suhteen yksiselitteinen, mutta kunnanvaltuutetun kannalta ratkaisu tuntuu hie-man kohtuuttomalta. Hän olisi saattanut saada korvauksia siviilioikeudellisella kanteella, mutta jos rikosta ei katsota tapahtuneen, ei voida määrätä korvauksiakaan.

Lehtien välisessä yhteistyössä jokainen julkaisija vastaa omassa lehdessä julkaistusta toisen lehden tekemästä aineistosta. Monton mukaan yhteistyöstä sovittaessa on kuitenkin korostettu tekijän vastuuta. Pokkinen kertoo, että yli 15 vuoden kokemus Treffi-konsortioista osoittaa, että ongelmia on äärimmäisen harvoin, jos ollenkaan. Treffi-konsortio on Aamulehti-vetoinen maakuntalehtien yhteenliittymä, joka julkaisee muun muassa tv-ohjelma-liitettä. Myöskään journalistisen etiikan kannalta yhteistyö ei Uimosen mukaan ole toistaiseksi aiheuttanut olennaisia ongelmia.³⁶¹

Mantila pohtii mahdollista integroitumista yhteistyömalliin, joka voisi olla esimerkiksi oma tuotantoyhtiö teema- ja viikonvaihdaineistolle. Siinä tapauksessa pitäisi Mantilan mielestä kysyä Viestintäalan keskusliiton juristeilta, voisiko päätoimittajavastuu siirtyä yhtiölle. Hän uskoo päätoimittajan roolin väkisinkin kapenevan ja yhteisten tuotantolinjojen tuottajien vastuun lisääntyvän jatkossa.

Käytännön esimerkki osoittaa, etteivät vastuukysymykset ole aivan selkeitä. Kesällä 2013 eräs yhdistys vaati oikaisua Aamulehdeltä juttuun, jonka oli tehnyt Kalevan avustaja ja joka oli julkaistu myös muissa yhteistyölehdissä. Muille oikaisuvaatimusta ei tullut. Aamulehden vastaava päätoimittaja Jouko Jokinen oli yhteydessä avustajaan ja sivun koonneeseen Kalevan toimittajaan, ja selvitysten perusteella oikaisutarvetta ei ollut. Kysyin haastattelemltani Län-nen Median päätoimittajilta, ketkä olisivat lähteneet oikeuteen, jos olisi ollut kyse asiasta, joka olisi johtanut syytteesen. Kaikki kolme vastausta olivat erilaisia.

Mantilan mielestä jutun kirjoittaneen avustajan kaveriksi olisi lähtenyt Jouko Jokinen, Monton mielestä todennäköisesti kaikki jutun julkaisseiden lehtien päätoimittajat. Pokkinen vasta-

³⁶⁰ Vainio: ”Syytteet Aamulehteä vastaan nurin”, AL 4.9.2013

³⁶¹ Uimosen haastattelu 8.10.2013

si, että laki määrää: avustaja ja sivun koonnista vastannut toimittaja sekä joissakin tapauksissa myös päätoimittaja, muttei nykylainsäädännön mukaan kaikissa. Yksiselitteistä vastausta ei olekaan, koska oikeustapausten perusteella tuomioistuinten ratkaisut ovat vaihdelleet, vaikka on ollut kyse vain yhdessä lehdessä julkaistuista jutuista. Periaatteessa kaikki julkaisijalehdet voidaan haastaa vastaamaan vaikka erikseen esimerkiksi kunnianloukkauksesta. Jos vain yksi lehti joutuisi oikeuteen ja vahingonkorvausvelvolliseksi, todennäköisesti se vaatisi puolestaan korvauksia muilta regressio-oikeuden perusteella.

Sananvapauslakia koskevassa hallituksen esityksessä tunnusmerkistön mukaisen tahallisen teon tekijänä tulee yleensä kysymykseen se, joka viime kädessä päättää viestin sisällöstä ja siitä, että se toimitetaan yleisön saataville³⁶². Tosiasiallisella julkaisemispäätöksen teolla katsotaan siis olevan suuri merkitys. Tiilikan mielestä viestin laatijan tekijänvastuu jää hallituksen esityksessä vähemmälle huomiolle. Päätoimittajan rangaistusvastuu todetaan tarpeelliseksi pitäen silmällä niitä tilanteita, joissa päätöksentekijää ei saada selville. Tiilikan mukaan lähdesuoja ja oikeus anonyymiin ilmaisuun eivät näytä asettavan estettä sille, että henkilöllisyyttä selvitetään normaalein rikoksen esitutinnan keinoin.³⁶³

Tämäkin puoltaa tulkintaa, jonka mukaan syytteeeseen joutuvat nimenomaan alemmat esimiehet aiempaa helpommin ja päätoimittaja pääsee vastuusta, ellei julkaisupäätöksen tekoa ole erikseen viety hänen tehtäväkseen. Kiireisessä uutistyoissa on usein tehtävä niin nopeita päätöksiä, ettei se välttämättä onnistu, mutta aina kun mahdollista, on syytä näyttää vähänkin epäilyttävä sisältö etukäteen päätoimittajalle. Päätoimittajat toivovat tätä itsekkin. Tiilikan mielestä päätöksentekijän vastuun korostaminen menee syvälle toimituksen työnjakoihin, ja siksi tekijän rangaistus- ja korvausvastuu saattaa jäädä ajateltua vähäisempään asemaan³⁶⁴. En kuitenkaan usko, että esimiehet pyrkisivät välttelemään vastuuta tai että muut toimituksen jäsenet ”suojelisivat” päätöksentekijää eivätkä kertoisi hänen nimeään.

Pentikäisen mielestä yhteistyö ei saa vaikuttaa päätoimittajan vastuuseen. Jokaisella julkaisuvalla päätoimittajalla pitää olla erikseen vastuu, kuten laissa määrätään. Kun Metro ja Nelosen uutiset yhdistettiin Helsingin Sanomien toimitukseen, lähtökohta oli, että kaikki tulevat hänen eli Helsingin Sanomien päätoimittajan vastuulle. Muita vastaavia päätoimittajia ei nimetty. Kaikkien toimittajien kanssa käytiin läpi pelisäännöt, joiden mukaan mahdolliset ongelmat oli eskaloitava etukäteen Pentikäiselle, eikä varsinaisia ongelmia sääntöjen ansiosta tullut. Esimerkiksi Yleisradiossa samanlainen organisointi voisi olla hankalampaa, kun vastattavaa on

³⁶² HE 54/2002 s. 69

³⁶³ Tiilikka 2007 s. 370

³⁶⁴ Tiilikka 2007 s. 371

niin paljon, mutta Pentikäisen mukaan vastaavia toimittajia on sielläkin jo vähennetty. Hänes-
tä ei ole hyvä, jos vastuu pirstoutuu kymmenille henkilöille.

STT:n dopingoikeudenkäynnissä³⁶⁵ vanhan painovapausslain aikaiset vastuukysymykset konk-
retisoituivat Pentikäisen mielestä hyvin: kun lehdet julkaisivat STT:n jutun sellaisenaan, vain
STT joutui oikeudelliseen vastuuseen. Nykyään lehdet siteeraavat kiireessä tarkistamatta tois-
tensa juttuja, ja virheet ovat selvästi lisääntyneet. Vahinkoja voi tapahtua ja on tapahtunutkin,
mutta kun ne korjataan nopeasti, vähennetään oikeudellisen reagoinnin tarvetta. Suurin riski
tulee Pentikäisen mielestä mainonnan kautta. Mainoksia tekee välillä ”kuka sattuu” ja läpi voi
mennä mitä tahansa.

STT-analogian perusteella oikeudelliseen vastuuseen joutuisi siis yhteistyösivun tuottanut
lehti, jos muut julkaisevat sisällön sellaisenaan tarkistamatta. Tämä on mahdollista, koska osa
sivuista siirtyy teknisen järjestelmän kautta niin, että niiden ulkoasua muokataan taitossa,
mutta kaikkia sisältöjä ei välttämättä lueta. Sananvapausslain perusteella vastuukysymyksiä
säännellään kuitenkin toisin kuin painovapausslain aikana.

Tiilikan mukaan sananvapausslain 14 §:n 2 momentti ohjaa korvausvastuuta sille taholle, joka
harjoittaa julkaisutoimintaa ja saa taloudellista voittoa. Tältä osin sääntely vastaa nykyaikai-
sessa vahingonkorvausoikeudessa voimistunutta kehitystä: taloudellista voittoa tavoitteleva ja
toisille vahinkoriskejä luova taho vastaa riskien piiriin kuuluvista seurauksista. Työnantaja on
VahL:n mukaisessa isännänvastuussa, eli työntekijällä ei ole korvausvastuuta, jos teko on
lievä. Freelance-avustajat rinnastetaan työntekijöihin.³⁶⁶ Jos taas sisältöä ostetaan yhtiöltä,
kysymykseen tulee normaali sopimusoikeudellinen vastuu, ja lainvastaisen sisällön toimitta-
mista voidaan käsitellä sopimusrikkomuksena siviilioikeudenkäynnissä. Tähän tilanteeseen ei
yhteistyössä ole vielä jouduttu, mutta se olisi yksi mahdollinen tapa jakaa taloudellista vastuu-
ta julkaisutoiminnan riskeistä.

Sananvapausslain 14:2 ei poista vahingonkärsijän oikeutta vaatia korvausta paitsi julkaisijalta
myös erilliseltä sisällöntuottajalta. Yhteisvastuullisesta korvausvelvollisuudesta ja kanavoin-
nista säädetään VahL 6:2:ssa. Jos vahinko on kahden tai useamman aiheuttama, heille voidaan
tuomita täysimääräinen ja yhteisvastuullinen korvaus, jota vahingonkärsijä voi vaatia sekä
työnantajalta että työntekijältä. Tämä pätee työntekijän osalta tapauksiin, joissa hän on mene-
tellyt tahallisesti. VahL 6:3:n mukaan vahinko on jaettava julkaisijan ja itsenäisen yrittäjän

³⁶⁵ STT:n toimittaja ja päätoimittaja tuomittiin vuonna 1999 julkisesta herjauksesta STT:n kerrottua hiihtäjä Jari
Räisäsen ostaneen kasvuhormonia. Sen jälkeen dopingin käytöstä ja mm. törkeästä petoksesta on jaettu tuomioita
hiihtäjille ja Hiihtoliiton johdolle.

³⁶⁶ Tiilikka 2007 s. 372–378

kesken sen mukaan kuin harkitaan kohtuulliseksi ottaen huomioon syyllisyyden määrä, mahdollisesti saatu etu ja muut seikat. Jos joku taho on maksanut korvausta yli oman osuutensa, tällä on oikeus saada muilta vastaava summa takaisin.³⁶⁷

Nykyiseen vastuujärjestelmään päätoimittajat ovat siis tyytyväisiä painetun lehden puolella, mutta verkkojulkaisut ovat ongelmallisempia. Pokkisen ja Monton mielestä päätoimittajan on vastattava myös verkosta. Mantila seuraa verkkokeskustelua, mutta vastuu siitä on delegoitu pitkälti verkkotuottajalle. Hän pitää ongelmallisena kysymyksenä sitä, mikä on kohtuullinen aika, jossa lainvastainen viesti on poistettava verkosta. Mantilalla itsellään ei ole suoraa mahdollisuutta poistaa mitään. Häntä eivät pelota verkossa niinkään kunnianloukkaukskysymykset kuin suurta liiketaloudellista vahinkoa aiheuttavat virheet, jotka leviävät muutamassa sekunnissa. Vahingonkorvaukset voisivat jopa kaataa mediatalon.

Mantilan pelot eivät ole turhia. Esimerkiksi Enkeli-Elisa-tapaus osoitti, että lehdet eivät vielä tunnista verkossa toimimisen pelisääntöjä eivätkä osaa olla lähdekriittisiä. Enkeli-Elisa oli vuonna 2012 verkossa alkunsa saanut kirjailija Minttu Veittenterän tarina 15-vuotiaasta tytöstä, jonka kerrottiin tehneen itsemurhan koulukiusaamisen takia. Veittenterä julkaisi blogia, jolla oli myös tytön ja hänen vanhempiansa kirjoittamiksi väitettyjä tekstejä. Syntyi lumipalloeefekti, keksittyä kertomusta levitettiin totena, ja kaikki luottivat siihen, että toinen toimitus on tehnyt työnsä huolellisesti.³⁶⁸

Virheellisten tietojen korjaamisesta syntyy verkossa oma ongelmansa: kun tietojen leviämistä ei käytännössä pystytä estämään, myös niiden oikaiseminen jälkikäteen on osoittautunut hankalaksi. Sekä virheet että korjaukset säilyvät verkossa, eikä niille useinkaan synny selkeää kytkentää toisiinsa. JSN on katsonut, ettei verkkoarkistoihin pidä puuttua kuin erittäin harvoissa poikkeustapauksissa, joissa tiedosta voi aiheutua vakavaa haittaa erityisesti nuorelle henkilölle.³⁶⁹

Neuvosen ja Hannulan mukaan keskustelupalstan ylläpitäjän (tiedotusvälineen) rikosoikeudellisen vastuun määrittely on osoittautunut ongelmalliseksi tilanteessa, jossa ylläpitäjä havaitsee rasistisen tai muun lainvastaisen kirjoittelun jälkikäteen. Siksi saatavilla pitäminen lisättiin kiihottamisrikoksen tunnusmerkistöön. Ylläpitäjältä ei kuitenkaan voi edellyttää kykyä täsmällisesti arvioida sisällön rangaistavuutta, koska se on vaikeaa myös lainoppineille. Siksi ylläpitäjä voi Neuvosen ja Hannulan arvion mukaan varsin harvoin joutua rikosoikeudelliseen

---

³⁶⁷ Tiilikka 2007 s. 386–387

³⁶⁸ Kuutti, Manninen 2013 s. 82

³⁶⁹ Kuutti, Manninen 2013 s. 84

vastuuseen kiihottamisrikoksesta, sillä rangaistavuuden on oltava ilmeinen.³⁷⁰ Tiedon poistamista ja vastuusta vapautumista koskeva lainsäädäntö ei ole yksiselitteinen ja täsmentyneenä vasta oikeuskäytännössä.

Myös Pentikäisen mielestä verkkojulkaisut ovat ongelmallisia, jos tulkitaan, että kaikki niistä eivät kuulu sananvapauslain alle. Hänen mielestään jokaisella verkkojulkaisulla pitäisi olla oma vastaava julkaisija ja sananvapauslaki pitäisi ulottaa kaikkiin verkkojulkaisuihin. Pentikäisen mukaan keskustelun merkitys lehtien keskustelupalstoilla on vähentynyt parin viime vuoden aikana, kun Suomi24 ja muut vastaavat julkaisut ovat kasvaneet ja lehdillä on omat Facebook-sivunsa, joilla vuoropuhelu on omalla nimellä käytävää. Keskustelijat puhuvat mieluiten toisten samanmielisten kanssa.

Mantila haluaisi uudistaa JSN:n, koska hänestä oikeaa valvontaa ei voi tulla instituution sisältä. Se aiheuttaa lähtökohtaisesti epäilyjä yleisössä. Puheenjohtajan pitäisi hänen mielestään olla valtion palkkaama, esimerkiksi Ruotsin ombudsman-tyyppinen henkilö, joka tuntisi alaa mutta olisi puolueeton. Hän ei haluaisi tiukempaa lainsäädäntöä, vaan parempaa eettistä valvontaa. Pokkinen ei allekirjoita kaikkia JSN:n päätöksiä, mutta hän sanoo, että jos JSN:ää ei olisi, se perustettaisiin mitä pikimmin. Monton mielestä JSN on tärkeä, mutta hän ei ole varma, pystyykö se ottamaan huomioon vapaan verkkojulkaisemisen kasvun.

Pokkisen mielestä sananvapaus on kehittymässä huonompaan suuntaan viranomaisten salaamistulkintojen vuoksi: hallinto-oikeuksissa on poikkeuksellisen paljon juttuja käsittelyssä. Myös Monto toteaa, että julkisilla toimijoilla on taipumusta salata tietoja, jotka eivät ole salaisia. Sananvapautta haittaavat Pokkisen mukaan myös kaventuvat voimavarat ja kilpailijoiden asettaminen Yle-veron turvin eri viivalle.

7.3. Muita uusia ilmiöitä

”Lehtikeisari” David Montgomery eurooppalaisesta Mecom-konsernista esitti syksyllä 2009 päätoimittajista luopumista kansainvälisessä seminaarissa, jossa pohdittiin lehtien selviämistä tulevaisuudessa. Tilalle palkattaisiin sisältöjohtajia. Heidän tehtävänsä olisi noutaa sisältöjä monista lähteistä ja tehdä niistä erilaisia tuotteita, joita jaettaisiin verkossa ja paperilla. Montgomeryn mielestä sisältöjä pitäisi pystyä tuottamaan nykyistä halvemmalla ja kaupallistamaan

---

³⁷⁰ Hannula, Neuvonen 2011 s. 542–545

ne nopeammin verkossa. Näin pystyttäisiin tavoittamaan useampia lukijoita. Mecom omistaa lehtiä Tanskassa, Norjassa, Puolassa ja Hollannissa.³⁷¹

Helsingin Sanomien entisen päätoimittajan Mikael Pentikäisen mielestä on nimikekysymys, puhutaanko päätoimittajasta vai sisältöjohtajasta, kyse on enemmän vastuusta. Suomessa on lain mukaan oltava vastaava toimittaja. Hän uskoo päätoimittajan tehtävän kuitenkin muuttuvan jatkossa Montgomeryn kuvaaman kaltaiseksi monesta lähteestä ostamiseksi. Kaupallinen paine sisältöjä kohtaan tulee Pentikäisen mukaan kasvamaan edelleen.³⁷²

Tuottajamainen tapa tehdä journalismia on yleistynyt sanomalehdissä jo 1990-luvun loppupuolelta alkaen. Tuottaja on usein tulosvastuussa suoraan johdolle ja johtaa työkseen myös muita. Kiinteä yhteys johtoon ja toisaalta ulospäin freelancer-toimittajiin sekä nykyään myös toisten lehtien tuottajiin erottaa tuottajan perinteisistä, pääosin omien kollegoidensa kanssa työskentelevistä toimittajista.³⁷³ Oikeudellinen päätoimittajavastuu ei nykyisellään voi koskea tuottajaa, vaan nimetty vastaava toimittaja on viimekätisessä vastuussa johtamisesta ja valvonnasta. Sananvapauserikosten muutosten yhteydessä ei muutettu sananvapauslakia. Jos päätoimittajan tehtäväkuva muuttuu yhä enemmän journalistisesta johtajasta liiketaloudellisen johtajan suuntaan, muutoksia päätoimittajavastuuseen voi olla syytä harkita.

Uutta mediakentällä on Magneettimedian kustantajan, ylivieskalaisen J. Kärkkäinen Oy:n saama 45 000 euron yhteisösakko kiihottamisesta kansanryhmää vastaan. Aikaisemmin ei tuomioistuimissa ole vaadittu yhteisösakkoa sananvapauseriksestä. Tämä mahdollisuus tuli viharikoksien yhteyteen vuoden 2011 muutoksissa. Julkaisun vastaava toimittaja Juha Kärkkäinen sai 90 päiväsakon tuomion kiihottamisesta kansanryhmää vastaan. Magneettimedia-lehdessä ja magneettimedia.com-sivustolla julkaistiin elokuussa 2012 ja helmikuussa 2013 kolme kirjoitusta, joissa Ylivieska-Raahen käräjäoikeuden mukaan solvattiin ja paneteltiin juutalaisia kansanryhmänä.³⁷⁴

Kalevassa aiemmin haastateltu Itä-Suomen yliopiston rikos- ja prosessioikeuden professori Matti Tolvanen uskoo, että kirjoituksia tullaan puimaan korkeimmassa oikeudessa asti. Yhteisösakolla pyritään hänen mukaansa parantamaan yhteisön toimintakulttuuria.³⁷⁵ Käräjäoikeu-

³⁷¹ Andersson: ”Dags att pensionera chefredaktören” 9.10.2009, www.resume.se

³⁷² Pentikäisen haastattelu 30.8.2013

³⁷³ Kolari 2009 s. 150

³⁷⁴ Kemppainen: ”Magneettimedian kirjoituksista sakkoja”, Kaleva 22.10.2013

³⁷⁵ Kemppainen: ”Magneettimedialle kovat vaateet”, Kaleva 31.5.2013

den tuomio ei tunnu Kärkkäistä hätkähdyttäneen, sillä kaksi päivää sen antamisen jälkeen Magneettimedian verkkolehdeissä julkaistiin taas juutalaisvastainen kirjoitus ja pilapiirros.³⁷⁶

Sananvapauden rajoja halutaan koetella Suomessa nyt kunnolla, sillä Kokoomusnuoret esitti tavoiteohjelmassaan kiihottamispykälän poistamista rikoslaista. Jälkeenpäin Mikko Laakso selitti blogissaan Kokoomusnuorten verkkosivuilla, että kyse oli vain lakiteknisestä seikasta, ei siitä, että vihapuhe sallittaisiin. Siihen voidaan hänen mielestään puuttua esimerkiksi kunnianloukkauksena. Kiihottamispykälässä oleva kohta ”panetellaan tai solvataan jotakin ryhmää” kattaa Laakson mukaan myös sananvapauden piiriin kuuluvia provosoivia mielipiteitä, jotka voivat olla mauttomia, mutta eivät rikollisia.³⁷⁷

Laakson käsitys ei pidä paikkansa. Sananvapaus sallii kyllä provosoivat ilmaukset, mutta ei rasistisia ilmauksia suojaa tarvitsevia ryhmiä kohtaan. Ne on kielletty Euroopan neuvoston tasolla, minkä takia rikoslakiimme tehtiin muutoksia vuonna 2011. Kunnianloukkauksen tunnusmerkistön toteutuminen vaatii rajattua kohdetta, eikä sitä voida käyttää, kun on kyse kokonaiseen kansanryhmään kohdistuvasta solvauksesta. Tosin Hannula ja Neuvonenkin pitivät kiihottamisrikoksen rangaistavuuden laajentamista oikeushenkilöihin ongelmallisena silloin, kun viestintä koskee sananvapauden ydinalueen suojaamaa poliittista keskustelua³⁷⁸. Poliittiset ryhmät jäävät kuitenkin tunnusmerkistön ulkopuolelle. Suomalaisessa sananvapauskeskustelussa ja laintulkinnassa pitäisi pystyä määrittelemään provosoivan ja rasistisen ilmaisun välinen ero, mikä ei ole helppoa, mutta tuskin mahdotontakaan.

JSN:n piirissä tätä keskustelua on jo pyritty käymään. Neuvoston jäsen Salla Nazarenko kertoo blogikirjoituksessaan, että lokakuun 2013 kokouksessa käytiin mieshuorakeskustelu. Salon Seudun Sanomien urheilutoimittajan kolumnista oli tehty kantelu, koska ulkomaisten jalkapallojoukkueiden kannattajia kutsuttiin mieshuoriksi. Päätös oli vapauttava, koska kolumneissa hätkähdyttävätkin kielikuvat ovat sallittuja, mutta kaksi yleisön edustajaa jätti eriävän mielipiteen. Heidän mielestään loukkaava ilmaus alitti ”raskaasti sen laatutason, jota ammattijournalistilta tulee voida odottaa”.³⁷⁹

Kesäkuussa 2013 JSN julkaisi kannanoton sananvapauden rajoittamispyrkimyksistä. Se on huolestunut kehityssuunnasta, jossa eri organisaatioiden esimiehet rajoittavat ja jopa kieltävät direktio-oikeutensa perusteella alaisiaan ilmaisemasta julkisuudessa mielipiteitään. Esimer-

³⁷⁶ MacDonald: ”GASP-raportti: Järjestäytyneiden juutalaisten yhteisö vastustaa sananvapautta” 24.10.2013, www.magneettimedia.com

³⁷⁷ Laakso: ”Muutama sananvapauden tavoiteohjelmastamme” 13.9.2013, www.kokoomusnuoret.fi

³⁷⁸ Hannula, Neuvonen 2011 s. 536

³⁷⁹ Nazarenko: ”Jalkapallofanin ihmisarvo” 14.10.2013, www.jsn.fi

kiksi eräässä kantelussa käsiteltiin tapausta, jossa kaupunki oli kieltänyt rehtoria esiintymästä ammattilehdessä. Neuvostoa on huolettanut myös lisääntynyt piilomainonta, josta on lausuma valmisteilla. Tänä vuonna on annettu yhteensä 11 langettavaa päätöstä, joista kolme on koskenut piilomainontaa.³⁸⁰

Kaleva sai marraskuun alussa 2013 JSN:ltä kaksi vapauttavaa päätöstä kolumneistaan. Nuorista työttömistä kertovassa kolumnissa oli kantelijan mielestä olennainen virhe, kun siinä todettiin, että joka neljäs alle 25-vuotias eurooppalainen oli pitkäaikaistyötön. JSN:n mukaan kolumnissa oli epätäsmällisyys, kun siinä puhuttiin pitkäaikaistyöttömistä, vaikka Eurostatin luvut kertoivat oikeasti vain nuorista työttömistä. JSN ei kuitenkaan pitänyt virhettä JO 20:n tarkoittamalla tavalla olennaisena, vaan katsoi yksimielisesti, ettei Kaleva ollut rikkonut hyvää journalistista tapaa.³⁸¹

Toisessa tapauksessa käräjäoikeuden laamanni katsoi kokeneensa erittäin kielteistä julkisuutta, jolloin kohteeksi joutunutta tulisi kuulla samassa yhteydessä (JO 21). Kolumnissa kerrottiin Ulvilan surmaoikeudenkäyntiä johtavan laamannin toimineen Riihi-säätiön oikeudenkäynnissä Oulun käräjäoikeuden puheenjohtajana ja todettiin, että ”Riihi-säätiö-huti jätti kantelijan ammattitaitoon leiman, joka ei hevillä himmene”. Kantelijan mielestä hänen ammattitaitonsa johtaa Ulvila-oikeudenkäyntiä asetettiin epäilyksenalaiseksi. Ratkaisusta äänestettiin, ja 12 jäsenestä vain Riitta Ollila äänesti langettavan päätöksen puolesta. Hän perusteli kantaansa muun muassa sillä, että perustelemattomat oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumista koskevat epäilyt eivät edistä totuudenmukaista tiedonvälitystä.³⁸²

Mielestäni Ollilan kanta on yllättävä, koska hän on aikaisemmin esiintynyt laajan sananvapauden kannattajana ja lehdistön puolestapuhujana. Nyt Ollila piti arvoarvostelmaa tuomarin ammattitaidosta asiattomana, vaikka totesikin, että tuomioistuinten ratkaisuja ja tuomareiden toimintaa voi arvostella. Epäilyt voivat Ollilan mielestä vaikuttaa oikeudenkäynnin osapuolten luottamukseen oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumisesta. JO 35:n mukaan oikeudenkäynnin aikana ei pidä asiattomasti pyrkiä vaikuttamaan tuomioistuimen ratkaisuihin. Tuntuu, että tuomarin toimintaan liittyvä arvostelu tuli liian lähelle Ollilan intressejä oikeusoppineena, vaikka hän sallii muiden julkista valtaa käyttävien arvostelun.

---

³⁸⁰ Uutiset, www.jsn.fi

³⁸¹ JSN:n vapauttava päätös 5223/SL/13

³⁸² JSN:n vapauttava päätös 5241/SL/13

8. LOPUKSI

Sananvapauden merkitys on vahvistunut 2000-luvulla niin lainsäädännössä kuin kansainvälisessä ja suomalaisessa oikeuskäytännössä. Euroopan unioni on saanut vuonna 2009 hyväksytyt perusoikeuskirjan, joka turvaa sananvapauden sekä tiedotusvälineiden vapauden ja moniarvoisuuden. Suomen uudistetut perusoikeussäännökset siirrettiin vuonna 2000 voimaan tulleeseen perustuslakiin. Sananvapaudelle on oma säännöksensä (PL 12 §), samoin yksityisyyden suojalle (PL 10 §). Sananvapauslaki eli laki sananvapauden käytöstä joukkoviestinnässä tuli käyttöön vuonna 2004. Välineneutraali laki täsmensi julkaisemisen periaatteita ja toi olennaisen muutoksen päätoimittajan vastuuseen: päätoimittaja ei ole enää viimekätisessä vastuussa kaikesta mitä julkaistaan, vaan joko tekijävuastuussa etukäteen näkemästään sisällöstä tai päätoimittajavuastuussa johtamis- ja valvontavelvollisuuden olennaisesta rikkomisesta.

Oikeuskäytännössä Euroopan ihmisoikeussopimus on laajentanut vähitellen sananvapauden ulottuvuutta. Suomi liittyi sopimukseen vuonna 1990, mutta vielä 1990-luvulla tuomioistuimet antoivat lähes järjestelmällisesti sen vastaisia tuomioita kunnian tai yksityisyyden loukkaamisesta ja rikkoivat siten EIS 10 artiklaa sananvapaudesta. Sen rajoittaminen voidaan hyväksyä vain, jos se on välttämätöntä demokraattisessa yhteiskunnassa. EIT kiinnitti tähän huomiota useissa tapauksissa ja määräsi Suomen maksamaan vahingonkorvauksia tiedotusvälineille. Langettavien tuomioiden jälkeen oikeuskäytäntö alkoi 2000-luvulla muuttua, ja viime vuosina korkein oikeus on tuominnut harvoin median kunnianloukkauksesta tai yksityiselämää loukkaavasta tiedon levittämisestä. Jopa toimittajan näkökulmasta tuntuu, että tuomioissa on menty jo laidasta toiseen, eivätkä tuomioistuimet enää uskalla rajoittaa sananvapautta silloinkaan, kun rajoitusperusteet vaikuttaisivat täyttyvän toisten edun turvaamiseksi.

Ensi vuoden alussa voimaan tulevat rikoslain uudistukset laajentavat sananvapautta edelleen. Ne perustuvat muun muassa EIT:n oikeuskäytäntöön, jota on käsitelty laajasti Oikeusministeriön työryhmämietinnössä *Sananvapausrikkokset, vainoaminen ja viestintärauhan rikkominen* (OMML 24/2012). Hallituksen esityksessä rikoslain uudistamiseksi todetaan, että EIS 10 artikla ei sellaisenaan anna kovin täsmällistä kuvaa sananvapauden tosiasiallisesta laajuudesta, koska rajoitusperusteiden luettelo on varsin laaja. Tulkinta on kuitenkin täsmentynyt EIT:n ratkaisukäytännössä. Toisaalta EIT on tulkinnut myös yksityis- ja perhe-elämän kunnioitusta koskevaa EIS 8 artiklaa siten, että se edellyttää sopimusvaltioiden turvaavan yksityiselämää

loukkauksilta. Hallituksen esityksessä huomioidaan myös se, että EIT:n argumentaatiokäytännön on tullut viime aikoina siirtymä kohti maineen turvaamista EIS 8:n perusteella.³⁸³

Hallituksen esityksen mukaan EIT:n ratkaisut perustuvat ”melko kokonaisvaltaiseen” punnintaan, ja niitä voidaan tulkita eri tavoin. Huomioon on otettava myös ihmisoikeusprosessin erityisluonne: prosessissa ei oteta kantaa samoihin kysymyksiin kuin sen taustalla olevassa kotimaisessa oikeuskäynnissä. Valtiolla on myös oma harkintamarginaalinsa. Hallituksen esityksessä päädytään kuitenkin tarpeeseen muuttaa sananvapausr rikosten tunnusmerkistöjä EIT:n oikeuskäytännön, korkeimman oikeuden kannanottojen ja Euroopan neuvoston parlamentaarisen yleiskokouksen päätöslauselman 1577 (2007) *Towards decriminalisation of defamation* valossa.³⁸⁴

Suomea koskeva EIT:n uusin sananvapausratkaisu on tammikuulta 2012. Alibin päätoimittaja Mika Lahtonen oli kirjoittanut ajoneuvon anastaneen ja toista anastusta yrittäneen poliisin tuomiosta ja maininnut miehen nimen. Lahtonen oli saanut sakot yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisestä. EIT:n mukaan EIS 10 artiklaa oli rikottu, koska toimittajan sananvapautta oli rajoitettu relevantein muttei riittävin perustein. Poliisin nimen paljastamisella oli merkitystä julkisen mielenkiinnon kannalta. Lisäksi vahingonkorvaukset olivat suhteettomia.³⁸⁵

Vireillä EIT:ssä ovat tapaukset Ruusunen ja Souri. Ruusunen on valittanut sananvapautensa rajoittamisesta, koska hänet tuomittiin sakkoihin yksityiselämää loukkaavasta tiedon levittämisestä Pääministerin morsian -kirjassa. Souri puolestaan on valittanut yksityisyydensuojansa loukkaamisesta EIS 8 artiklan perusteella, koska KKO katsoi, että yksityiselämästään kerto-neella viihdetaitelijalla saattaa olla korostunut toimintavelvollisuus, jos hän ei halua enää asioitaan käsiteltävän julkisuudessa.

EIT:hen vietyjen tapausten vähenemisen perusteellakin voidaan katsoa, että suomalaiset tuomioistuimet ovat oppineet linjaamaan sananvapautta EIS:n mukaisesti. Punninta sananvapauden ja yksityisyydensuojan välillä kallistunee jatkossa vielä useammin sananvapauden puolelle, kun RL 24 luvun 8 §:n ja 9 §:n vastuuvapausmomentit rajoittavat ensi vuoden alusta lähtien niiden asioiden piiriä, joista kirjoittaminen voidaan katsoa loukkaavaksi. Vastuuvapauslauskekeella pyritään varmistamaan EIT:n linjausten toteutuminen lainsäädännössä ja laintulkinnassa. Yksityisyyttä loukkaavan tiedon levittämisen ja kunnianloukkauksen perustekomuodoista ei voi olla enää rangaistusuhkana vankeutta. Joukkotiedotusvälineen käyttö poistuu

³⁸³ HE 19/2013 s. 14–17

³⁸⁴ HE 19/2013 s. 18–19

³⁸⁵ EIT: Lahtonen vs. Suomi 17.1.2012

kvalifioidun tekemuodon tunnusmerkistöstä, joten kaikki viestintä on samanarvoista lain mukaan. Tämä on internetin aikakaudella tärkeä uudistus, vaikka tiedotusvälineiden verkkosivuja luetaankin yleensä enemmän kuin yksittäisiä blogeja tai sosiaalisen median viestejä. Levikin laajuudella ei kuitenkaan aina ole ollut merkitystä EIT:n oikeuskäytännössäkään.

Sananvapautta saattavat tulevaisuudessa kaventaa kuitenkin mediayhtiöt itse. Kun omien toimittajien lisäksi freelancereilta ostetaan yksinoikeudet sisältöihin, joita voidaan vapaasti levittää lehtitalojen välillä, tieto yksipuolistuu ja mediayhtiöiden valta kasvaa. Esimerkiksi Sanoma Magazines Finland ilmoitti 2012, että journalistista työtä ostetaan vain niiltä, jotka hyväksyvät mitään muuttamatta talon asettamat toimitusehdot. Ne vaativat yksinoikeudella nykyiset ja tulevat taloudelliset tekijänoikeudet, kuten muuttelu- ja edelleenluovutusnoikeudet. Samalla freelancerin on kuitenkin vastattava työnsä aiheuttamista kolmannen osapuolen vaateista, vaikka hän ei edes tiedä, missä kaikkialla ja miten hänen töitään tullaan käyttämään.³⁸⁶ Tämä lisää työn turvattomuutta. Lisäksi haastateltavalle pitäisi JO:n mukaan kertoa, missä ja millaisessa yhteydessä hänen sanojaan käytetään, mutta tämä ei aina ole etukäteen tiedossa.

Mediatilat ovat syyttäneet alan laskusuhdanteesta paitsi verkossa jaettavia ilmaisia sisältöjä myös lehdistön arvonnalisäveroa ja Yle-veroa. Sanoma ilmoitti 31.10.2013 aloittavansa yt-neuvottelut, minkä jälkeen Kalevan päätoimittaja Markku Mantila kirjoitti uutisanalyysissään, että hallitusta on varoitettu moneen kertaan rakennemuutoksen nopeudesta ja arvonnalisäveron tuomista vaaroista. Aiemmin lehdistön ei tarvinnut maksaa arvonnalisäveroa, mutta vuoden 2013 alusta ”mediayhtiöt haluttiin suuremmalla panoksella mukaan paikkaamaan valtion vuotavaa taloutta”, kuten Mantila toteaa. Alvin lisäksi hän pitää printtimedian ahdingon syinä kuluttajien lukutottumusten muutoksia, yleistä taloustilannetta ja Yle-veroa, jonka takia Yleisradiota vastaan on vaikea kilpailla markkinaehtoisesti. Pelkästään Ylen budjetin indeksikorotukset ovat melkein kaksinkertaiset Kalevan vuotuisen budjettiin verrattuna.³⁸⁷

Ylen valtava koneisto on herättänyt kateutta ja katkeruutta muiden medioiden toimittajissa jo pitkään, kun alalta on lähtenyt muutamassa vuodessa satoja työpaikkoja. Helsingin Sanomien laajamittaiset yt:t tyrmistyttivät yleisesti ja herättivät muutkin kuin toimittajat. Jopa pääministeri Jyrki Katainen on ilmaissut huolensa lehdistön tilasta ja ihmisten mediankäytön muutoksesta. Helsingin Sanomien toimituksesta vähennetään enintään 70 työntekijää 350 henkilön toimituksesta ja Nelosen uutiset loppuvat nyky muodossaan. Sanoma aikoo myydä useita ul-

³⁸⁶ Jokinen 2013 s. 60

³⁸⁷ Mantila: ”Printtimedian vaikeudet eivät yllätä”, Kaleva 2.11.2013

komaanhankintojaan ja keskittyä aiempaa suuremmalla voimalla digitaaliseen viestintään. Myös Sanomatalon myyntiä suunnitellaan.³⁸⁸

Lehtien välinen yhteistyö vaikuttaa ainoalta keinolta säilyttää journalismin laatu ja monipuolisuus jatkossa. Yhteistyöhön ja sen tuomiin vastuukysymyksiin on kiinnitetty kuitenkin yllättävän vähän huomiota journalistien keskuudessa. Eri konsernien välinen yhteistyö on ehkä vielä niin uutta ja muotoutumassa olevaa, ettei siihen ole osattu ottaa selkeää kantaa. Perinteiset yhteistyömuodot, kuten STT:n käyttö ja saman konsernin sisällä jaettavat sisällöt, ovat puolestaan vakiintuneet eikä vastuunjaossa ole koettu ongelmia.

Olin marraskuussa 2013 Viestinnän keskusliiton ja Journalistiliiton järjestämässä esimieskoulutuksessa, jossa keskusteltiin siitä, mitä toimittajat odottavat toimituksen johdolta. Kaikille toimituksille tuntui olevan yhteistä se, että päätoimittajan halutaan olevan läsnä aamupalaverissa ja näkyvän toimituksen arjessa, vaikka päivittäiset päätökset kuuluvatkin uutispäälliköille tai muille alemmille esimiehille. Päätoimittajissa on isoja eroja: toiset hoitavat suhteita ulospäin eivätkä juuri ota kantaa juttujen sisältöihin. Toiset taas puuttuvat turhankin pieniin yksityiskohtiin, mikä aiheuttaa ärtymystä ja tunnetta, ettei toimittajiin luoteta.

Keskustelussa ei noussut esiin juridinen tai edes eettinen puoli. Siinä ihmeteltiin, että toimittajat ovat edelleen niin ”auktoiteettikaipuisia”, että haluavat päätoimittajan vetävän työlle selkeät linjat ja johtavan niiden toteuttamista. Sitä ei otettu huomioon, että jo sananvapauslaki vaatii tätä: vastaavalla toimittajalla on johtamis- ja valvontavelvollisuus. Käytännössä toimintustyö on kuitenkin jo muuttumassa tuottaja- ja keskijohtovetoisemmaksi, mikä näkyy päätoimittajan vastuun hämärtymisenä ja vastuun muuttumisena enemmän tekijä- ja osallisuusvastuuksi.

Päätoimittaja on voinut sananvapauslain aikana määritellä aikaisempaa vapaammin itse, kuinka suuren vastuun hän ottaa sisällöistä. Esimerkiksi Kalevan entinen päätoimittaja Risto Uimonen teki selväksi lain voimaan tullessa, että hän vastaa vain tekstistä, jonka on nähnyt etukäteen. Tämä häkellytti aluksi toimittajia, jotka joutuivat joskus vastaamaan yksin syytöksiin loukkauksista tai virheellisistä tiedoista. Nykyinen päätoimittaja Markku Mantila taas haluaa edelleen olla viimekätisessä vastuussa juridisista asioista ja puolustaa toimitusta, jotta toimittajat uskaltavat tehdä työtään rauhassa ja kirjoittaa rohkeasti. Uimonen oli kuitenkin journalistina enemmän läsnä kuin Mantila ja kävi iltaisin toimituksessa jopa muuttamassa lehteen meneviä otsikoita ja osallistumassa kuvavalintoihin.

³⁸⁸ Luukka ja Niemeläinen: ”Sanoma keskittyy Suomeen ja Hollantiin”, HS 1.11.2013

Päätoimittajarikkomuspykälä ei kuitenkaan ole aivan hampaaton, vaikka Tiilikka on ollut sitä mieltä, että ulkopuolisen on hankala osoittaa johtamis- ja valvontavelvollisuuden rikkominen. Se on onnistunut alioikeuksissa neljä kertaa kymmenen vuoden aikana, vaikka yksi tuomio muuttui hovioikeudessa rikoslain mukaiseksi tuomioksi osallisuudesta tekijävastuun perusteella. Yhtään päätoimittajarikkomustuomiota ei kuitenkaan ole annettu lehden toimittajan tai avustajan saaman tuomion yhteydessä, vaan loukkaavat kirjoitukset ovat tulleet ulkopuolelta: kaksi mielipideosastolle, yksi ilmoituksiin. Tämä vahvistaa sen, että päätoimittajan ei voida yleensä katsoa rikkoneen johtamis- ja valvontavelvollisuuttaan, vaikka toimittaja olisi kirjoittanut lainvastaista tekstiä. Lehtien sisäiset ohjeet ja linjaukset ovat niin vakiintuneita, että kaikkien toimittajien katsotaan tuntevan ne, ja jos rikkomuksia tapahtuu, niistä vastaavat tekijä ja se hänen esimiehistään, joka on tehnyt julkaisupäätöksen.

Kokemuksesta tiedän, että pieniä virheitä ja läheltä piti -tilanteita sattuu lehtien välisessä yhteistyössä melko usein. Yleensä virheet ehditään kuitenkin korjata ennen juttujen ja sivujen julkaisemista, kun aikaisempaa useampi silmäpari eri lehdissä tarkistaa ne etukäteen. Yhteistyö saattaa siis jopa vähentää yhteydenottoja JSN:ään tai kanteita tuomioistuimiin. Lisääntyvä kiire ja erityisesti nopea julkaiseminen verkossa tuovat kuitenkin riskejä, joihin kannattaa suhtautua vakavasti, jotta oikeudenkäynneiltä ja suurilta vahingonkorvauksilta vältytään. Verkkokeskustelun ennakkomoderointi aletaan jo osata perinteisissä medioissa, eikä rajanveto-ongelmia toimituksellisen käsittelyn suhteen ole toistaiseksi ilmaantunut, vaikka oikeusopinpineet kävivät joitakin vuosia sitten kiihkeää keskustelua siitä, mikä katsotaan toimitukselliseksi käsittelyksi ja siten päätoimittajavastuun alaiseksi toiminnaksi.

Vihapuhe tuntuu nousevan yhä suuremmaksi ongelmaksi, kun rasismi vain lisääntyy ja ihmiset esittävät sananvapauden nimissä vaatimuksia saada tuoda mielipiteensä avoimesti julki. Varsinkin blogeissa ja ennakkomoderoimattomilla verkkokeskustelupalstoilla se on helppoa. Magneettimedian tapaus soittaa, että edes sakkotuomio ei välttämättä lopeta rasisia kirjoituksia. Historian ensimmäisen kiihottamisesta kansanryhmää vastaan annetun yhteisösakon oikeutusta ja suuruutta linjataan todennäköisesti korkeimmassa oikeudessa asti. Toivottavasti samalla käydään myös sananvapauskeskustelua, jotta vastuulliselle vapaudelle saadaan luotua mahdollisimman täsmällinen sisältö, jonka kaikki suomalaiset ymmärtävät samankaltaisesti.